

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANA BİLİM DALI

ORTAOKUL 6. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ELEŞTİREL
DİNLEME BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ

TÜRKÇE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS TEZİ

EDA ÇİLİNGİR

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. HALİT KARATAY

BOLU, TEMMUZ 2025

KABUL VE ONAY SAYFASI

Eda ÇİLİNGİR tarafından hazırlanan “**ORTAOKUL 6. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ELEŞTİREL DİNLEME BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir. 11/07/2025

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Prof. Dr. Halit KARATAY
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. Enver KAPAĞAN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. Atilla DİLEKÇİ
Aksaray Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu ve Şablonuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir
- aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %30'u geçmemektedir.

Bu çalışma için Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kuruluna 2024/270 protokol numarası ile başvuru yapılmış, 04.07.2024 tarihli ve 2024/07 sayılı toplantısında etik izin alınmıştır.

EDA ÇİLİNGİR

ÖZET

**ORTAOKUL 6. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ELEŞTİREL DİNLEME
BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
EDA ÇİLİNGİR
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
(TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. HALİT KARATAY)**

BOLU, MAYIS - 2025

XI + 93 sayfa

Dinleme becerisi, dil becerilerinin temelini oluşturmakta ve bireyin öğrenme sürecindeki ilk iletişim kanalı olarak önemli bir yer tutmaktadır. Anne karnında başlayan bu süreç, bireyin sosyal ve akademik yaşamında karşılaştığı sorunların önlenmesinde belirleyici bir rol oynar. Bu araştırmanın temel amacı, öğrencilerin dinleme süreçlerine eleştirel bir bakış açısı kazandırarak dinleme becerilerini geliştirmektir.

Araştırma, nitel ve nicel veri toplama yöntemlerinin bir arada kullanıldığı karma yöntem desenine dayalı olarak eylem araştırması modeliyle yürütülmüştür. Çalışma grubu, Bolu ilinde yer alan bir devlet ortaokulunda öğrenim gören 6. sınıf öğrencilerinden tipik durum örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Araştırma sürecinde kazandırılması hedeflenen eleştirel dinleme becerileri, alanyazın taraması doğrultusunda yedi başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklara uygun olarak seçilen videolar, öğrencilerin yaş ve bilişsel düzeyine uygunluk açısından uzman görüşüne sunulmuş ve alınan geri bildirimlere göre gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Videolar temel alınarak geliştirilen etkinlikler, araştırma sürecinde öğrencilerle uygulanmıştır. Uygulama toplamda 10 hafta sürmüştür.

Araştırmanın nicel verileri, “Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlik Ölçeği” aracılığıyla ön test ve son test uygulamalarıyla toplanmış ve t-testi ile analiz edilmiştir. Nitel veriler ise araştırmacı günlüğü, derste kullanılan etkinlikler ve öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla elde edilmiştir. Nitel veriler, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir.

Elde edilen bulgular, öğrencilerin uygulama süreci boyunca hedeflenen kazanımların büyük bölümünü edindiklerini ve bu kazanımları günlük yaşamlarında kullanabildiklerini ortaya koymuştur. Ayrıca öğrencilerin, uygulama sürecini hem içerik hem de öğretim yaklaşımı açısından farklı ve dikkat çekici buldukları belirlenmiştir. Bu bağlamda, araştırma kapsamında geliştirilen etkinliklerin, öğrencilerin eleştirel dinleme ve izleme yeterliklerini geliştirmede etkili bir araç olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: Eleştirel Düşünme, Dinleme, Eleştirel Dinleme

ABSTRACT

IMPROVEMENT OF CRITICAL LISTENING SKILLS OF 6TH GRADE STUDENTS

MASTER’S THESIS

EDA ÇİLİNGİR

BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT OF TURKISH AND SOCIAL SCIENCES EDUCATION

(SUPERVISOR: PROF. DR. HALİT KARATAY)

BOLU, MAY 2025

XI + 93 pages

Listening skill forms the basis of language skills and holds a significant position as the first communication channel in an individual’s learning process. This process, which begins in the womb, plays a decisive role in preventing the problems encountered in both social and academic life. The main objective of this study is to improve students’ listening skills by helping them gain a critical perspective on listening processes.

The study was conducted using an action research model based on a mixed-methods design, which integrates both qualitative and quantitative data collection methods. The study group consisted of 6th-grade students studying at a public middle school in the province of Bolu, selected through the typical case sampling method. The critical listening skills targeted during the research process were categorized under seven main headings based on a review of the literature. The videos selected in accordance with these categories were reviewed by experts in terms of appropriateness to the students’ age and cognitive levels, and necessary revisions were made based on the feedback received. Activities developed based on these videos were implemented with the students throughout the research process. The implementation lasted a total of 10 weeks.

Quantitative data were collected through pre-test and post-test applications of the “Critical Listening/Viewing Self-Efficacy Scale” and analyzed using the t-test. Qualitative data were obtained through the researcher’s diary, the activities used in the classroom, and semi-structured interviews conducted with the students. These qualitative data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that the students acquired most of the targeted learning outcomes during the implementation process and were able to apply these achievements in their daily lives. Moreover, it was determined that students found the implementation process different and engaging in terms of both content and instructional approach. In this context, it was concluded that the activities developed within the scope of the research were effective tools in enhancing students’ critical listening and viewing competencies.

KEYWORDS: Critical Thinking, Listening, Critical Listening

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
TABLO LİSTESİ	ix
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	x
TEŞEKKÜR.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2 Araştırmanın Önemi	2
1.3 Araştırmanın Amacı	3
1.4 Araştırma Problemi.....	4
1.4.1 Alt Problemler	4
1.5 Sayıtlılar/Varsayımlar.....	5
1.6 Sınırlılıklar.....	5
1.7 Tanımlar.....	5
1.8 Eleştirel Düşünme ve Eleştirel Dinleme.....	6
1.9 Eleştirel Dinleme Öğretiminde Yaklaşımlar	12
1.10 Eleştirel Dinlemenin Boyutları.....	13
1.11 Eleştirel Dinlemenin Bilişsel Süreçleri	15
1.12 Eleştirel Dinleme ile İlgili Yapılmış Araştırmalar	17
2. MATERYAL ve YÖNTEM	25
2.1 Araştırma Modeli.....	25
2.2 Katılımcılar.....	33
2.2.1 Deney ve Kontrol Grubunun Başlangıç Koşulları.....	33
2.3 Verilerin Toplanması.....	34
2.3.1 Nicel Veri Toplama Araçları	34
2.3.2 Nitel Veri Toplama Araçları.....	35
2.4 Çözümleme.....	36
3. BULGULAR	38
3.1 Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeğine İlişkin Bulgular	38
3.2 Öğrenci Görüşlerine İlişkin Bulgular	40
4. TARTIŞMA	48

5. SONUÇ VE ÖNERİLER	54
5.1 Uygulayıcı Öğretmenlere Yönelik Öneriler	55
5.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler	56
KAYNAKLAR.....	57
EKLER.....	62

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1. Eleştirel düşünme becerisi modeli	6
Şekil 1.2. Eleştirel dinlemenin öğretim programında yer alma durumu.....	11
Şekil 1.3. Eleştirel dinlemenin boyutları	15
Şekil 1.4. Eleştirel dinlemenin temel unsurları.....	16

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1. Eylem Planı	27
Tablo 2.2. Uygulama 1: Eleştirel Dinleme Boyutlarıyla Etkinlik Uyum Tablosu	28
Tablo 2.2. (Devam). Uygulama 1: Eleştirel Dinleme Boyutlarıyla Etkinlik Uyum Tablosu	29
Tablo 2.3. Uygulama 2: Kısa Film Temelli Eleştirel Dinleme Etkinliğinin Boyutlarla Uyum	30
Tablo 2.4. Uygulama 3: Reklam Videoları Temelli Eleştirel Dinleme Etkinliğinin Boyutlarla Uyum	31
Tablo 2.5. Uygulama 4: Eleştirel Dinleme Boyutlarıyla Uyum Tablosu	32
Tablo 2.6. Deney ve Kontrol grubu ilişkisiz örneklemelerin ön t-testi karşılaştırmaları	33
Tablo 3.1. Dinleme özyeterlik ölçeği grupların ön ve son test sonuçları	38
Tablo 3.2. Dinleme özyeterlik grup*ölçüm ortak etkisi ANOVA karşılaştırma sonuçları	39
Tablo 3.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formundan Elde Edilen Temalar ve Kodlar	41

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

akt.	:Aktaran
BAİBÜ	:Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
çev.	:Çeviren
ed.	:Editör
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	:Bunun gibi, benzerleri

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bilgi, birikim ve rehberliğiyle her aşamada yol gösterici olan, akademik duruşuyla bana örnek teşkil eden danışmanım Prof. Dr. Halit KARATAY'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Kendisinin desteği ve katkıları, tezimin bilimsel yönden derinleşmesine büyük katkı sağlamıştır.

Lisansüstü eğitimim boyunca yolumu aydınlatan tüm hocalarıma, görüş ve önerileriyle savunma sürecine katkı sağlayan değerli hocalarım Doç. Dr. Enver KAPAĞAN, Doç. Dr. Atilla DİLEKÇİ'ye, ayrıca bilgi ve tecrübeleriyle desteğini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Seda KAYA'ya gönülden teşekkür ederim.

Araştırmamın uygulama sürecinde bana kapılarını açan Bolu 50. Yıl İzzet Baysal Ortaokulu idarecilerine, öğretmen ve öğrencilerine, iş birliği ve anlayışları için minnettarım.

Lisansüstü eğitimim boyunca yanımda olan eşime ve aileme sabırları ve destekleri için teşekkür ederim.

Eda ÇİLİNGİR

Bolu, 2025

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın yapılma gerekçelerini belirten problem durumuna, araştırmanın amacına, araştırmanın önemine ve araştırmada kullanılan terimlerle ilgili tanımlara yer verilmiştir.

1.1 Problem Durumu

Dinleme dil becerileri bakımından bakıldığında en erken dönemde başlayan bir beceridir. Anne karnında başlayan işitme, insan hayatı boyunca sürdürülen ve birçok bilişsel ve duyuşsal kazanıma kaynaklık eden dinleme becerisine dönüşür. Doğuştan gelen bir beceri olarak görüldüğünden son yıllara kadar gerekli önem verilmesine de yapılan çalışmalar neticesinde önemi vurgulanmaya başlanmıştır.

Dinleme; bireyin karşısındaki kişiyi veya kaynağı anlayarak iletişim kurmasını, bilgi edinmesini sağlayan temel bir beceridir. Çoğu kez farkında olmadan kullanılan bu dil becerisi aslında hayatın temelini oluşturan bir öneme sahiptir. İnsanların arasında çıkan anlaşmazlıkların sebebi dinleme becerisini kazanmamış olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu bakımdan dinleme becerisinin toplum içindeki uyum ve iletişimi sağlama bakımından yadsınamaz bir önemi vardır. Dinleme, alınan mesajlardan anlam çıkarma becerisi olarak da belirtilebilir.

Günümüz bilgi toplumunda bireylerin yalnızca dinleme eylemini gerçekleştirmesi yeterli görülmemektedir; asıl önemli olan, dinledikleri içerikleri anlayabilmeleri, analiz edebilmeleri ve eleştirel bir süzgeçten geçirebilmeleridir. Bu bağlamda, eleştirel dinleme, duyulan bilgiyi sorgulama, içeriğin doğruluğunu değerlendirme ve çok yönlü düşünme becerileriyle doğrudan ilişkili bir üst bilişsel süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dil öğretiminin temel hedeflerinden biri, bireylerin anlamlı ve bilinçli iletişim kurmalarını sağlamaktır. Ancak, okuma ve yazma becerilerine gösterilen ilginin aynı ölçüde dinleme becerisine yönelmediği görülmektedir. Özellikle ortaokul düzeyindeki öğrencilerin eleştirel dinleme alışkanlıklarını kazanmadan

eğitim sürecine devam etmeleri, hem akademik hem de sosyal anlamda bazı eksiklikler doğurabilmektedir.

Mevcut öğretim programlarında dinleme becerisine yer verilmekteyse de, eleştirel dinleme özelinde geliştirici uygulamaların yeterince yer bulmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle, öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme becerilerini destekleyecek yapılandırılmış uygulamalara olan ihtiyaç her geçen gün daha da artmaktadır. Bu araştırma, ortaokul 6. sınıf öğrencilerine yönelik olarak tasarlanan eleştirel dinleme etkinliklerinin bu alandaki gelişime katkı sağlayıp sağlamadığını incelemeyi hedeflemektedir.

1.2 Araştırmanın Önemi

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ve medya kaynaklarının çeşitlenerek artması sonucu bireyler daha fazla bilgiye maruz kalmaktadır. Bu çeşitlilik içerisinde bilgiye ulaşmak önceye nazaran daha kolay olsa da bilginin güvenilirliği bakımından şüpheler ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan bilginin doğruluğu ve bilginin edinildiği kaynağın güvenilirliğinin değerlendirilmesi bir zorunluluk hatta bir ihtiyaç hâline gelmiştir. Bireylere, sorgulama alışkanlığı geliştirebilme, esnek düşünme ve farklı bakış açılarına açık olabilme becerileri kazandırılması önemlidir. Eleştirel düşünme becerisi, bireyin hem çevresindeki ikna edici söylemlere hem de medya aracılığıyla maruz kaldığı çok çeşitli ve yoğun bilgi akışına karşı bilinçli ve seçici bir tutum geliştirmesini sağlar (Karatay, 2015).

TÜİK 2024 yılında yaptığı “Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması” adlı araştırmaya göre çocukların %91,3’ü internet kullanmakta, büyük çoğunluğu ise video izleme (%83,9), çevrimiçi öğrenme (%75,0) ve oyun oynama (%72,7) gibi medya içeriklerine düzenli olarak maruz kalmaktadır. Günde iki saatten fazla internet kullanan çocuk oranı özellikle 11-15 yaş grubunda oldukça yüksektir. Bu denli yoğun ve çeşitli dijital içerik akışı karşısında, çocukların eleştirel düşünme ile birlikte eleştirel dinleme ve izleme becerilerini geliştirmeleri, dijital okuryazarlığın ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir.

Bireye ne kadar erken dönemde eleştirel düşünme, eleştirel dinleme/izleme becerisi kazandırılırsa hayata karşı bakış açısında farkındalık düzeyi artacaktır. Bu da daha bilinçli bireyler yetişmesini sağlayacaktır.

Dil becerilerini kazanma bakımından bakıldığında dinleme sıralamanın başında yer alır. Çünkü birey önce duyar sonra dinlemeyi öğrenir. Bunu konuşma becerisi takip eder. Bu beceri de bireyin dinlediği sesleri taklit etmesi yoluyla basit aşamada başlar ve zamanla düzeyine uygun şekilde gelişim gösterir. Konuşmanın ardından ise okuma ve yazma becerileri gelir. Konuşan birey ses bilgisini edindikten sonra okuma becerisi ortaya çıkar ve bu seslerin kendisi tarafından bir materyal üzerine birleştirilmesi de yazıyı oluşturur. Birbirini izleyen bu becerilerin temelini ise dinleme oluşturur (Akyol, 2016). Bu becerinin olmadığı yerde iyi bir konuşmadan veya iyi bir yazmadan da söz edilemez (Özbay, 2006). Dinleme becerisinde bir çocuğun sorun yaşaması onun konuşmada da sorun yaşayacağını gösterir. Okul hayatında ise okuma ve yazma becerilerini edinmekte güçlük yaşayacaktır (Şahin, 2012) .

Etkili bir iletişim öğrenmenin gerçekleşmesini sağlar (Melanlıoğlu ve Tayşi, 2013). Dinleyen bireyin edindiklerinden hareketle cevap oluşturması öğrenme için atılan ilk adımı oluşturur. Toplumun ilerlemesi de aslında bireyler arasındaki sağlıklı iletişim sayesinde mümkündür (Kaya, 2015). Birbirini dinleyen ve eleştirel bir süzgeçten geçiren bireyler, en doğru karşılığı uygun şekilde vereceğinden çatışmaya sebebiyet verilmez. Bu da refah seviyesi yüksek bir toplumu doğurur.

Türkçe eğitiminde kazandırılmak istenen beceriler olan dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma eleştirel bir bakış açısıyla verilebilir. Zaten Türkçe eğitiminin amaçlarına baktığımızda da dil becerilerini eleştirel olarak kullanan bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır. Bunu gerçekleştirebilmek ise erken yaşta kazandırılacak eleştirel düşünme, eleştirel dinleme/izleme becerisiyle olacaktır. Bu bakımdan eleştirel dinleme/izleme becerisinin edinilmesi için gerçekleştirilen her öğretici faaliyeti eleştirel düşünmeyi de geliştireceğinden diğer dil becerilerine de katkıda bulunacaktır.

Alanyazındaki çalışmalara bakıldığında öğrencilerle yürütülen çalışmaların genellikle 7 ve 8. sınıf öğrencilerinden oluştuğu göz önüne alınırsa yapılan çalışmanın alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3 Araştırmanın Amacı

Dinleme becerisiyle ilgili az sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmaların önemli bir kısmı tutum ölçmeye yönelik çalışmalardır. 8. sınıf düzeyine uygulanan çalışmalara rastlanmaktadır. Eleştirel dinleme/izleme becerisinin daha erken evrelerde kazandırılmasının ortaokul sürecinin başından itibaren öğrencilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Öğretmenin eleştirel dinleme etkinliklerinde yeterliliğinin artmasına katkı sağlayacak olan çalışma, aynı zamanda öğrencilerin dinleme etkinlikleri yaparken takındıkları ön yargıları kırmalarını da sağlayacaktır.

Araştırma eleştirel dinlemenin temelinde mutlaka eleştirel düşünme becerisinin de geliştirilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Çünkü eleştirel dinlemenin gelişebilmesi eleştirel bir bakış açısını kazanmakla mümkündür.

Eleştirel dinleme/izlemeyle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında yeterli olmadığı görülmüştür. Alanda sadece 7 ve 8. Sınıflar öğrencilerine yönelik yapılan çalışmaların olduğu görüldüğünden çalışmanın 6. sınıf düzeyindeki öğrencilerle gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Böylece bu bilincin daha erken yaşta kazandırılmasının önemi gözler önüne serileceğinden alana katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Bu araştırmanın genel amacı ortaokul 6. sınıf öğrencilerine eleştirel dinleme/izleme becerisi kazandırmaktır. Bu amaç doğrultusunda Bolu ilindeki bir ortaokulda 6. sınıf seviyesinde iki sınıfla çalışma gerçekleştirilmiştir. İki sınıfla yürütülen çalışmada biri kontrol diğeri ise deney grubu olarak yer almıştır. Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örneklem yoluyla belirlenmiştir. Uygulamanın gerçekleştirileceği sınıf 21 kız 16 erkek olmak üzere 37 kişidir.

1.4 Araştırma Problemi

Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin eleştirel dinleme/izleme özyeterlilik becerileri, planlı ve öğretmen rehberliğinde yürütülen dinleme etkinlikleri aracılığıyla anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.4.1 Alt Problemler

Araştırma aşağıdaki alt problemler doğrultusunda yürütülmüştür:

1. Öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme özyeterlik düzeyleri deneysel uygulama öncesinde nasıldır?
2. Uygulama sonrasında öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme özyeterlik düzeylerinde anlamlı bir değişim gözlemlenmiş midir?
3. Eleştirel dinleme/izleme uygulamalarına ve eleştirel dinleme sürecine ilişkin öğrenci görüşleri nelerdir?

1.5 Sayıtlar/Varsayımlar

Araştırma süresince öğrenciler arasında eleştirel dinleme özyeterliliklerinin başlangıç düzeylerinin eşit olduğu; cinsiyet, kitap okuma alışkanlığı ve anne, baba eğitim düzeyi gibi değişkenlerin araştırma sonucunu etkilemediği varsayılmıştır.

1.6 Sınırlılıklar

Bu araştırmada bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu sınırlılıklar şu şekilde sıralanabilir:

- Öğretim uygulaması dört hafta devam etmiş olup haftada altı saatten oluşan Türkçe dersinin iki ders saatlik kısmıyla sınırlıdır.
- Araştırmada kullanılan materyaller reklam videoları ve kısa filmlerle sınırlıdır.
- Araştırmada sadece bir sınıf deney grubu olarak alınmıştır.

1.7 Tanımlar

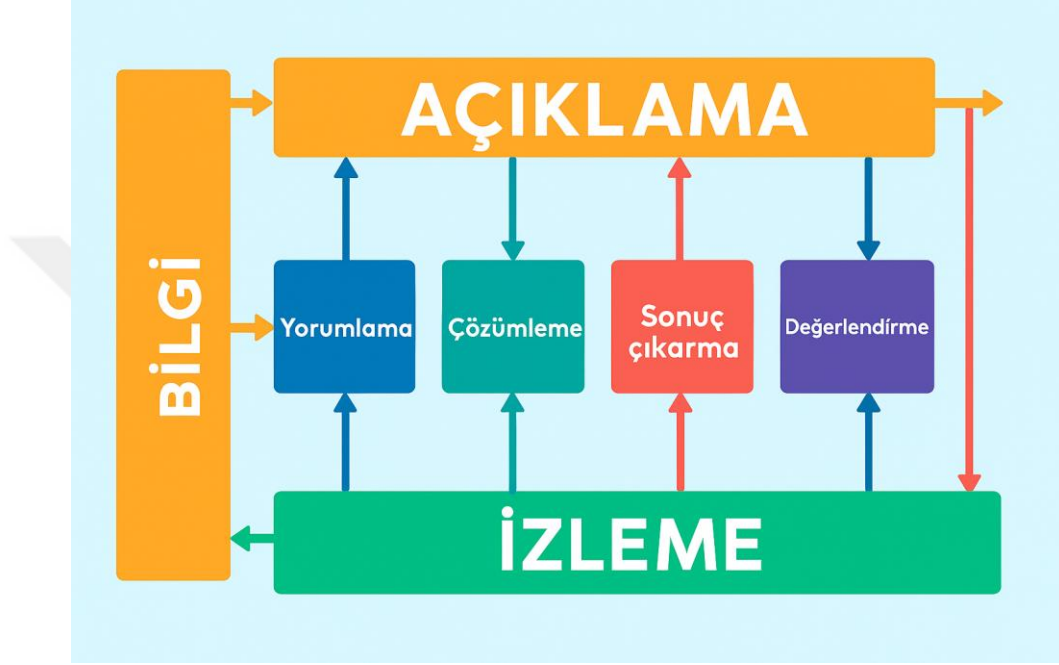
Dinleme: Sözlü iletişim sürecinde anlamamanın etkili yapılabilmesi ve anlamlandırmanın ardından cevap verebilmesidir (Johnson, 1951).

Eleştirel dinleme: Konuşmacının ne amaçla konuşma yaptığının, bilgilerin doğruluğunun ve bilimsel bir özelliğe sahip olup olmadığının belirlendiği bir süreçtir (Ungan,2007).

Eleştirel düşünme: Kendi düşünce süreçlerimizin bilincinde olarak ve başkalarının düşüncelerini göz önünde tutarak, öğrendiklerimizi uygulayarak kendimizi ve çevremizde yer alan olayları anlayabilmemizi amaç edinen aktif ve organize bir zihinsel süreçtir (Cüceloğlu,2009).

1.8 Eleştirel Düşünme ve Eleştirel Dinleme

Eleştirel düşünme, bireyin karşılaştığı bilgi, olay veya durumları yüzeysel bir biçimde kabul etmek yerine; bu unsurları sorgulayarak, analiz ederek, tutarlılığını ve dayanaklarını değerlendirerek anlamlandırmasını sağlayan üst düzey bir bilişsel süreçtir. Bu düşünme biçimi, kişinin hem kendi düşüncelerini hem de başkalarının görüşlerini mantıksal süzgeçten geçirme becerisini içerir.

Şekil 1.1. Eleştirel düşünme becerisi modeli (Facione, 1990)

Eleştirel dinleme ise bireyin yalnızca işitsel olarak duyduklarını anlamaya çalışmakla kalmayıp, aynı zamanda iletilen mesajları sorgulaması, değerlendirmesi ve bunlar üzerine düşünerek anlamlandırması sürecidir. Bu dinleme türü, konuşmacının amacı, kullandığı dil, mesajın doğruluğu, tutarlılığı ve dayandığı kanıtlar gibi unsurların bilinçli bir şekilde analiz edilmesini içerir. Eleştirel dinleme, bireyin edilgen bir dinleyici olmasının ötesine geçerek, duyduklarıyla zihinsel bir etkileşim kurmasını ve gerektiğinde karşıt düşünceler geliştirmesini sağlar. Bu yönüyle hem anlamaya hem de yorumlamaya dayalı etkin bir bilişsel süreçtir.

Bilgi çağında bireylerin yalnızca bilgiyle değil, aynı zamanda bilgiyi analiz edebilme, sorgulayabilme ve değerlendirebilme yetkinlikleriyle donatılması gerektiği fikri, eğitim anlayışlarında köklü değişimlere yol açmıştır. Bu bakımdan eğitimin temel hedefi, bireylerin değişen yaşam koşullarında sorgulayıcı ve esnek

düşünme becerileri geliştirmesini sağlamaktır; çünkü sonradan kazanılan önyargılar, düşünce kalıplarını ve bireyin tutumlarını şekillendirebilir(Karatay, 2015). Bu bağlamda, 21. yüzyıl becerileri arasında yer alan eleştirel düşünme, bireylerin karmaşık problemleri analiz etme, mantıklı çıkarımlar yapma ve bilgiye bilinçli yaklaşma kapasitelerini ifade etmektedir (Dilekçi,2021). Bu düşünme becerisi yalnızca yazılı veya görsel içeriklerde değil, aynı zamanda bireyin duyduklarını değerlendirmesinde de temel bir rol üstlenmektedir. Bu noktada eleştirel dinleme, eleştirel düşünmenin bir yansıması olarak karşımıza çıkmakta; bireyin duyduğu bilgileri sorgulama, analiz etme ve tarafsız bir şekilde değerlendirme sürecine katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla, çağın gerektirdiği bilişsel esneklik ve medya okuryazarlığı gibi diğer becerilerin gelişimiyle birlikte, eleştirel düşünme becerisinin eleştirel dinleme yoluyla desteklenmesi, bireyin bütüncül anlamda bilgiye ulaşma ve onu yapılandırma yeterliğini artırmaktadır.

Paul ve Elder (2006) eleştirel düşünmeyi, mantıklı, disiplinli ve tarafsız bir şekilde düşünme, bilgi kaynaklarını değerlendirme ve gerekçeli sonuçlara ulaşma süreci olarak tanımlar. Bu tanım, dinleme sürecine uygulandığında, bireyin duyduğu sözlü iletileri yalnızca anlamakla kalmayıp, onları analiz etme, karşılaştırma, sorgulama ve yeniden yapılandırma sürecine soktuğunu gösterir. Bu bağlamda eleştirel dinleme, eleştirel düşünmenin bir uygulama biçimi olarak değerlendirilmelidir. Vandergrift (2007), eleştirel dinlemeyi dinleyicinin duyduğu mesajı zihinsel olarak analiz etmesi ve bu mesaj üzerine bilinçli düşünme geliştirmesi olarak tanımlar.

Bu görüşü destekleyen en eski akademik çalışmalardan biri olan Beery (1946), sınıf içi dinleme etkinliklerinin öğrencilerin düşünme süreçlerini doğrudan etkilediğini ve eleştirel değerlendirme becerilerini geliştirdiğini vurgular. Beery'ye göre, dinleme eğitimi yalnızca “duymaya” değil, aynı zamanda “akıl yürütmeye” de hizmet etmelidir. Bu yaklaşım, Rankin (1928) tarafından da paylaşılır; dinleme, sadece anlamaya değil, karar vermeye de hizmet eden bir bilişsel süreçtir.

Çarkıt (2018) tarafından geliştirilen eleştirel dinleme modeli de eleştirel düşünme ile doğrudan örtüşmektedir. Modelde yer alan dikkat, soru sorma, çözümleme, tarafsızlık ve yargıya varma aşamaları; eleştirel düşünmenin analitik,

etik ve yansıtıcı yönleriyle birebir ilişkilidir. Benzer şekilde, Azizoğlu ve Okur (2021), eleştirel dinlemenin öznellik-nesnellik ayrımı, propaganda unsurlarını tanıma ve tutarlılık değerlendirme gibi alt becerilerinin, düşünsel sorgulama düzeyini doğrudan etkilediğini belirtir.

Özellikle Devine (1961), Lundsteen (1963) ve Brewster (1956) gibi araştırmacıların çalışmaları, eleştirel dinleme eğitiminin öğrencilerin hem akademik başarısını hem de düşünsel olgunluğunu artırdığını ortaya koymuştur. Güneş (2013), Türkçe öğretiminde dinlemenin anlamlandırma ve değerlendirme becerileriyle desteklenmesi gerektiğini belirtir. Ona göre, dinleyicinin aktif olması, yalnızca duyu organlarıyla değil, zihinsel stratejilerle de sürece katılması, eleştirel düşünme temelinde mümkündür. Akyol (2006) da Türkçe öğretiminde eleştirel becerilerin bir bütün olarak kazandırılmasının gerekliliğine dikkat çeker; dinleme, okuma ve yazma gibi becerilerin düşünsel düzeyde desteklenmesi gerektiğini vurgular.

Wolvin ve Coakley (2000) ise dinlemenin 21. yüzyıl becerileri arasında yer aldığını ve artık yalnızca alıcı değil, düşünen ve değerlendiren bir eylem olarak görülmesi gerektiğini ileri sürer. Rost (2002) da dinlemeyi yalnızca bilgi alma değil, bilgi üretme süreci olarak tanımlar. Bu da eleştirel düşünme ile dinleme arasındaki bağın çağdaş eğitim anlayışında daha da güçlendiğini gösterir.

Türkçe öğretim programında üst düzey düşünme becerileriyle ilişkilendirilen bu tür dinleme, öğrencilerin medya, reklam, tartışma gibi içerikleri değerlendirme kapasitelerini artırmayı hedeflemektedir. Demirel ve Şahin (2006), eleştirel dinleme becerisi gelişmiş bireylerin bilgiyi sadece tüketen değil, aynı zamanda analiz eden ve dönüştüren bireyler olduğunu belirtmektedir.

Doğan (2007, s. 36) da eleştirel dinlemeyi özellikle tartışma ve karar alma süreçlerinde, konuşmacının amacı, söylemdeki önyargılar, duygusal yönlendirme ve propaganda unsurlarını analiz etmeye dayalı bir beceri olarak tanımlar. Bu tanım, eleştirel dinlemenin hem düşünsel hem de etik yönlerini ortaya koyması açısından önemlidir.

Eğitim açısından bakıldığında, Özbay ve Melanlıoğlu (2012), bireyin hem okulda hem de sosyal yaşamda kullandığı temel becerilerin başında dinleme

becerisinin geldiğini belirtir. Dinlemenin bu kadar merkezi bir beceri olması, onun eleştirel yönünün geliştirilmesini de kaçınılmaz kılar. Bu nedenle Türkçe öğretiminde yalnızca bilgiye ulaşmak değil; bilginin güvenilirliğini, amacını ve yapısını çözümleyebilmek de hedeflenmelidir.

Görüşlerden yola çıkarak, eleştirel dinleme; eleştirel düşünmenin dinleme ortamına uyarlaması olarak değerlendirilebilir. Dinleyicinin, duyduğu bilgiyi doğrudan kabul etmeyip, bu bilgi üzerine düşünmesi, analiz yapması, çelişkileri fark etmesi ve tutarlılığı sorgulaması; ancak gelişmiş bir eleştirel düşünce yapısı ile mümkündür. Dolayısıyla Türkçe öğretiminde bu iki becerinin ayrı ayrı değil, birlikte ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınması, bireyin hem akademik hem sosyal yaşamında düşünsel derinliğe ulaşmasını sağlar.

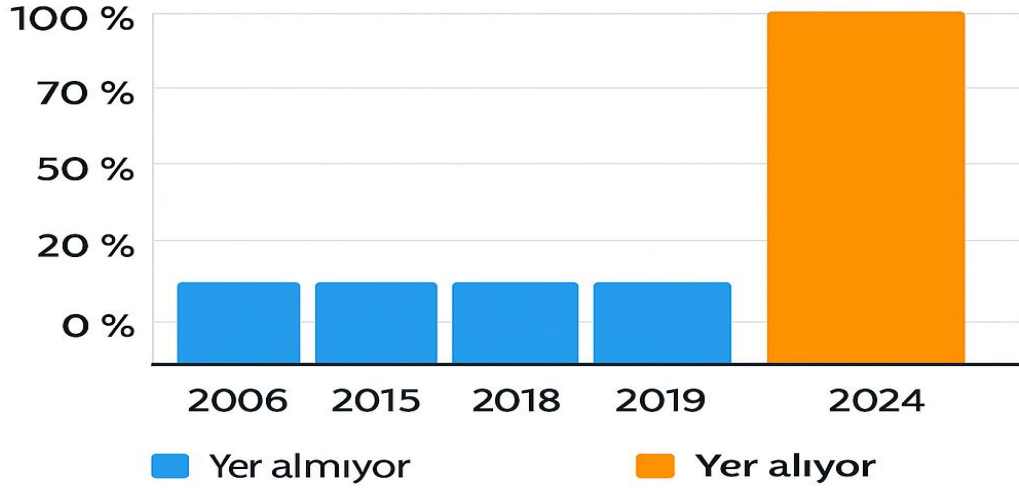
Türkçe öğretim programlarının eleştirel dinleme kavramına yer vermek konusunda zaman içerisinde gelişme gösterdiği görülmektedir. 2006 yılında uygulamaya konan Türkçe Dersi Öğretim Programı, dört temel dil becerisinden biri olarak dinlemeyi açık şekilde yapılandırmış ve dinlemenin anlam kurma sürecindeki önemini vurgulamıştır. Ancak bu dönemde eleştirel dinleme, kavramsal olarak programda doğrudan yer almamış; daha çok “etkin dinleme” ve “anlama” bağlamında ele alınmıştır. 2015 ve 2018 programlarında ise dinleme becerisi genişletilmiş, kazanımlar daha işlevsel hale getirilmiş ve öğrencilerin dinledikleri içerikleri değerlendirmeleri, düşünce geliştirmeleri, empati kurmaları gibi hedeflere yer verilmiştir. Ancak yine de “eleştirel dinleme” terimi doğrudan bir beceri ya da alt başlık olarak öne çıkmamıştır.

2019 Türkçe Öğretim Programı, öğrencilerin yalnızca temel dil becerilerini edinmesini değil, aynı zamanda bu beceriler aracılığıyla eleştirel bir bakış açısı kazanmalarını da hedeflemektedir. Programın özel amaçları incelendiğinde, öğrencilerin bilgiye ulaşma, bilgiyi yapılandırma, yorumlama ve üretme süreçlerinde aktif birer özne hâline gelmeleri hedeflenmektedir. Bu bağlamda öğrencilere çoklu medya içerikleriyle etkileşim kurarak edindikleri bilgileri sorgulama, düzenleme ve değerlendirme becerilerini kazandırmak amaçlanmıştır. Dinleme ve izleme becerileri de bu süreçte yalnızca anlamaya yönelik değil, içeriklerin güvenilirliği, amacı ve etkisi bakımından değerlendirilmesine olanak tanıyacak şekilde yapılandırılmıştır. Böylece

öğrencilerin medya mesajlarına ve konuşma metinlerine karşı eleştirel bir duruş geliştirmeleri beklenmiştir (MEB, 2019).

2024 Türkçe Öğretim Programı ise, eleştirel düşünme becerisini yalnızca bir kazanım düzeyinde değil, programın genel yaklaşımına yön veren bir temel beceri olarak ele almıştır. Programın giriş bölümünde açıkça ifade edildiği üzere, çağın gerektirdiği düşünsel donanımına sahip bireyler yetiştirmek amacıyla öğrencilerin değerlendirme, sorgulama, yorumlama ve eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesine özel bir önem verilmiştir (MEB, 2024). Bu bağlamda eleştirel düşünme becerisi, özellikle 7 ve 8. sınıf düzeylerinde tüm temalarda ortak kazanım olarak yer almakta; öğrencilerin her okuma, dinleme veya izleme etkinliğinde içeriği sadece anlamakla kalmayıp, aynı zamanda sorgulamaları, karşılaştırmaları ve gerekçeli değerlendirmelerde bulunmaları teşvik edilmektedir. Bu vurgular, Merve Abur'un (2025) çalışmasında da belirtildiği gibi, öğrencilerin erken yaşlardan itibaren eleştirel düşünme yönelimli bir dil eğitimiyle buluşturulmasının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

2024 Türkçe Öğretim Programı incelendiğinde, dinleme/izleme öğrenme alanına ilişkin olarak tüm ortaokul kademelerinde eleştirel dinleme becerisine doğrudan yer verildiği görülmektedir. Programda 5. sınıftan 8. sınıfa kadar her düzeyde, “dinlediğini/izlediğini eleştirebilme” kazanımı yer almakta ve bu kazanım ilgili sınıf seviyelerinde sırasıyla T.D.5.23., T.D.6.23., T.D.7.25. ve T.D.8.25. kodlarıyla ifade edilmektedir (MEB, 2024, s. 66). Bu durum, eleştirel dinlemenin tüm sınıf düzeylerinde sistemli bir şekilde kazandırılması gereken temel bir beceri olarak kabul edildiğini göstermektedir. Öğretim programının bu yönüyle, öğrencilerin yalnızca bilgi alıcısı değil, aynı zamanda içerikleri sorgulayan, değerlendiren ve analiz eden bireyler olarak yetiştirilmeleri amaçlanmaktadır.

Şekil 1.2. Eleştirel dinlemenin öğretim programında yer alma durumu

Eleştirel dinleme öğretiminin etkili biçimde gerçekleştirilebilmesi, öğrencilerin düşünsel sürece aktif katılım göstermelerini sağlayacak stratejilerle mümkündür. Bu öğretim sürecinde öğrencilerin yalnızca verilen bilgiyi anlaması değil, aynı zamanda bu bilginin doğruluğunu sorgulaması, kanıtlara dayanıp dayanmadığını analiz etmesi ve iletilen mesajın ardındaki niyeti fark etmesi beklenmektedir. Bu bağlamda Devine (1982), eleştirel dinleme becerisinin öğretimi için duygu içeren ifadeleri tanıma, öznellik ve yanlılığı ayırt etme, propaganda tekniklerini çözümleme gibi uygulamaların yapılmasını önermektedir. Özellikle reklam ve kamu spotları gibi içerikler, öğrencilerin dildeki ikna edici ve yönlendirici unsurları fark etmeleri açısından oldukça işlevseldir. Bu doğrultuda, öğrencilerin medya içeriklerinde yer alan konuşmacı ifadelerini sorgulama, içerikteki görüş ve gerçek ayrımını yapma ve konuşmacının güvenilirliğini analiz etme gibi üst düzey beceriler geliştirmesi önemlidir.

Eleştirel dinleme öğretiminde temel hedef, öğrencilerin bilgiye ulaşma sürecinde edilgen değil, seçici ve bilinçli bireyler olarak yer almalarını sağlamaktır. Bu doğrultuda Azizoğlu ve Okur (2021), öğrencilerin eleştirel dinleme stratejilerini kullanarak metindeki öznel-nesnel ifadeleri ayırt edebildiklerini ve iletilen mesajın altında yatan amacı anlayabildiklerini ortaya koymuştur. Öğretim sürecinde kullanılacak içeriklerin günlük yaşamla bağlantılı olması, öğrencilerin kendi yaşam deneyimlerinden yola çıkarak fikir üretmelerine katkı sağlar. Fidan'ın (2019) da belirttiği gibi, eleştirel dinleme yalnızca bilişsel beceriler değil; duygudaşlık, özgüven ve saygı gibi duyuşsal bileşenleri de içerir.

Bu sebeple öğrencilerin izledikleri ya da dinledikleri materyaller üzerine düşüncelerini yazılı ya da sözlü olarak ifade etmeleri, akranlarıyla fikirlerini karşılaştırmaları ve bu süreçte kendi yargılarını oluşturmaları desteklenmelidir.

Sonuç olarak eleştirel dinleme eğitimi; analiz etme, karşılaştırma, sorgulama ve çıkarım yapma gibi becerilerin kazandırıldığı, yapılandırılmış ve uygulama temelli bir yaklaşımla planlanmalıdır.

1.9 Eleştirel Dinleme Öğretiminde Yaklaşımlar

Eleştirel düşünme öğretimi kapsamında geliştirilen yaklaşımlar, eleştirel dinleme becerilerinin kazandırılması sürecinde de temel bir işlev görmektedir. Çünkü eleştirel dinleme, yalnızca işitsel anlam oluşturma süreci değil, aynı zamanda bireyin içerikle zihinsel etkileşime geçmesini, söylenenleri sorgulamasını ve sonuçlar çıkarmasını gerektirir. Güzel (2022) tarafından yapılan doktora tezinde kapsamlı şekilde sınıflandırılmış eleştirel düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımları, eleştirel dinlemenin öğretilmesinde de uygulanabilir modeller sunar. Alanyazında yer alan bu başlıca dört öğretim yaklaşımı eleştirel dinleme bağlamında aşağıda açıklanmıştır.

- **Konu Tabanlı Öğretim Yaklaşımı**

Bu yaklaşımda eleştirel dinleme, ders içeriğine uyarlanarak değil, doğrudan ayrı bir öğretim içeriği olarak sunulur. Öğrencilere belirli konular üzerinden dinleme yapılırken eleştirel sorgulama ilkeleri açık şekilde öğretilir. Dinleme içerikleri dersin hedefiyle doğrudan bağlantılıdır, ancak eleştirel bakış kazandırılması ayrıca yapılandırılır. Bu yaklaşım, teorik ilkeleri kavratma açısından faydalı olmakla birlikte, kalabalık sınıf ortamlarında uygulama zorlukları taşımaktadır.

- **İçerik Temelli Öğretim Yaklaşımı**

Eleştirel dinlemenin öğretiminde en sık tercih edilen model olan içerik temelli yaklaşım, dinlenecek içeriklerin doğal yapısı içerisinde eleştirel becerilerin kazandırılmasını hedefler. Öğrenciler bir kısa film, reklam ya da röportaj gibi içerikleri izlerken; propaganda unsurlarını fark etme, mesajın tutarlılığını sorgulama, kanıt ifadelerini ayırt etme gibi becerileri doğal bir şekilde geliştirirler. Bu tez çalışmasında uygulanan öğretim modelinde, öğrencilere izletilen içerikler önceden seçilmiş ve eleştirel dinleme boyutlarına göre etkinlikler

yapılandırılmıştır. İçerikler uzman görüşüne göre belirlenmiş ve etkinlikler, öğrencinin bilgi üzerinden düşünmeyle buluşmasını sağlamıştır.

- **Beceri Tabanlı Öğretim Yaklaşımı**

Bu yaklaşımda eleştirel dinleme, belirli bilişsel ve düşünme becerilerinin sistematik olarak öğrencilere kazandırılması üzerine kuruludur. Örneğin "konunun belirlenmesi", "ana fikrin çıkarılması", "kanıtın sorgulanması", "tutarsız ifadenin fark edilmesi" gibi mikro beceriler hedeflenerek öğretilir. Bu tezde uygulanan derslerde her bir etkinliğin farklı eleştirel dinleme boyutlarını hedeflemesi (örneğin propaganda tespiti, nesnellik değerlendirmesi, çıkarım yapma) bu yaklaşımın da unsurlarını taşıdığını göstermektedir. Ayrıca uygulama sürecinde yapılan yansıtıcı değerlendirmeler ve öğrenci görüşme formları, öğrencinin düşünme becerilerindeki gelişimi takip etmeye olanak tanımıştır.

- **Karma Öğretim Yaklaşımı**

Karma yaklaşım, yukarıdaki yaklaşımların birleşimini esas alır. Tez sürecinde eleştirel dinleme, hem içerik üzerinden doğal biçimde kazandırılmaya çalışılmış, hem de bazı uygulamalarda öğrencilerin bu becerileri bilişsel olarak fark etmeleri sağlanmıştır. Özellikle etkinliklerde yer alan "karşılaştırma", "yorumlama", "kanıt belirtme" gibi sorular öğrencilerin farkındalıklarını artırmıştır.

Bu araştırmada uygulanan eleştirel dinleme öğretimi; öğrencilerin anlamlandırma, değerlendirme ve çıkarım yapma becerilerini içerik üzerinden geliştirmeye odaklanmıştır. Ancak aynı zamanda bilişsel becerileri geliştirmeye yönelik yapılandırılmış etkinlikler ve çoklu değerlendirme araçları da kullanılmıştır. Bu durum, çalışmanın karma öğretim yaklaşımı doğrultusunda yapılandırıldığını göstermektedir.

1.10 Eleştirel Dinlemenin Boyutları

Eleştirel dinleme, bireyin sadece söylenenleri anlamakla kalmayıp, bu söylenenler üzerinde bilinçli olarak düşünmesini ve yorumlamasını gerektiren üst düzey bir dil becerisidir. Bu beceri, bireyin düşünsel süzgecini dinleme sürecine dâhil ederek bilgiyle yüzeysel değil, derinlikli bir etkileşim kurmasını sağlar.

Bu kapsamda, Azizoğlu ve Okur (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada eleştirel dinlemenin kapsamı geniş bir alan yazın taramasıyla yeniden yapılandırılmış ve aşağıdaki bileşenlerden oluştuğu belirlenmiştir:

1. Öznel ve Nesnel Anlatımı Belirleme:

Dinleyicinin metindeki ifadelerin kişisel duygu ve görüşlere mi, yoksa nesnel gerçekliklere mi dayandığını ayırt edebilme becerisidir. Bu beceri, öğrencinin bilgiye tarafsız yaklaşmasını sağlar.

2. Anlatımın Taraflı Olup Olmadığını Belirleme:

Metnin ya da konuşmanın belirli bir görüşü savunup savunmadığını, önyargı taşıyıp taşımadığını değerlendirme sürecidir. Bu boyut, bireyin eleştirel bakış açısı kazanmasına katkı sağlar.

3. Metnin Konusunu ve Ana Fikrini Belirleme:

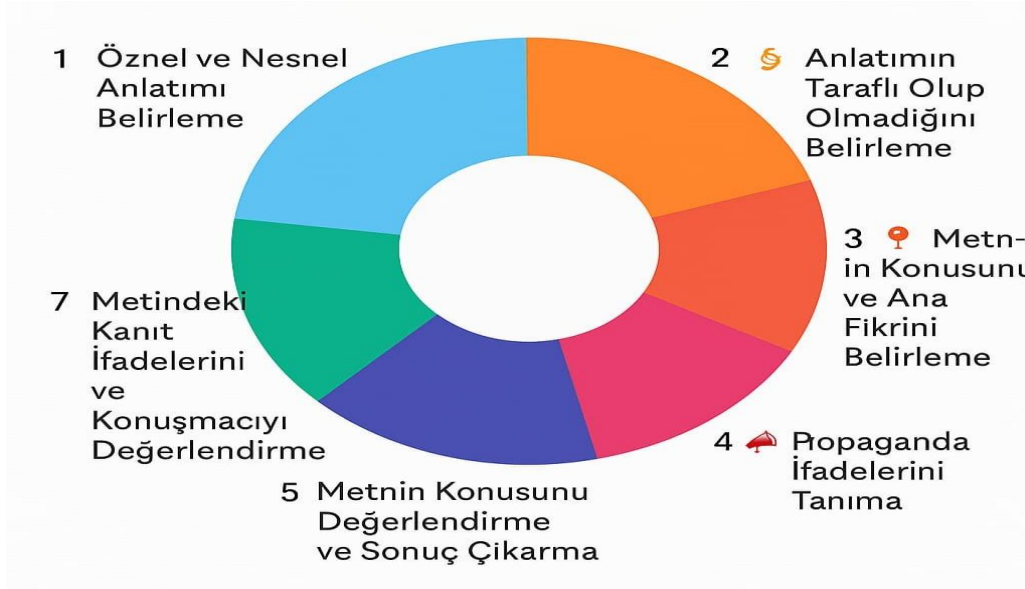
Dinlenen içeriğin temel konusu ve vermek istediği ana düşüncüyü ayırt etme becerisidir. Eleştirel dinlemenin temelinde, içeriğin ne söylediğini doğru anlamak ve kavramak yatar.

4. Propaganda İfadelerini Tanıma:

Konuşma veya metin içerisinde yönlendirme ya da ikna amaçlı kullanılan propaganda unsurlarını tespit edebilmektir. Bu, özellikle medya okuryazarlığıyla doğrudan ilgilidir.

5. Metnin Konusunu Değerlendirme ve Sonuç Çıkarma:

Sunulan içerikten çıkarımlar yapabilme, nedensellik ilişkilerini kurabilme ve metni anlamlandırmaya yönelik zihinsel süreçleri kullanma becerisidir. Bu boyut, analitik düşünmenin dinleme sürecindeki karşılığıdır.

Şekil 1.3. Eleştirel dinlemenin boyutları (Azizoğlu ve Okur,2021)

6. Metnin Tutarlılığını Değerlendirme:

İçerikteki fikirlerin birbirini mantıksal olarak takip edip etmediğini, çelişkili ya da kopuk ifadelerin olup olmadığını sorgulama sürecidir.

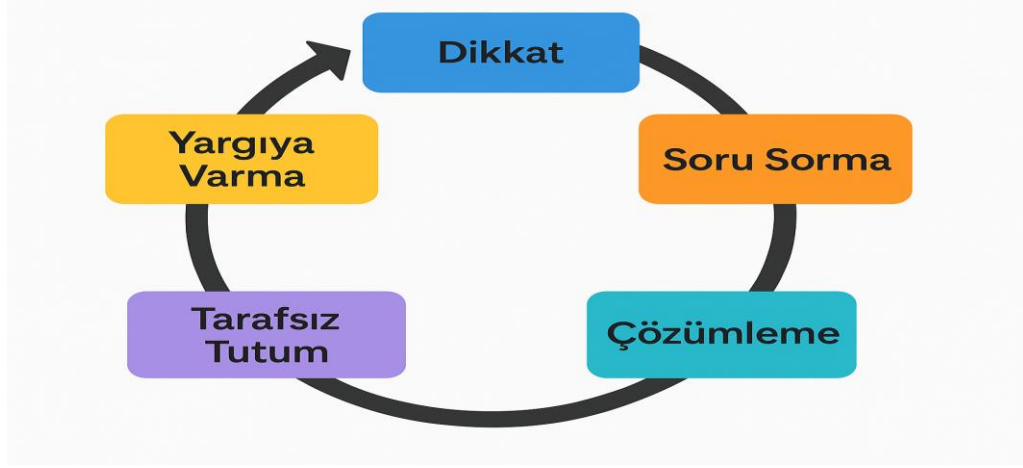
7. Metindeki Kanıt İfadelerini ve Konuşmacıyı Değerlendirme:

Konuşmacının söylediklerini hangi kanıtlara dayandığını, bu kanıtların güvenilirliğini ve konuşmacının uzmanlık düzeyini analiz etme becerisidir. Bu boyut, hem içerik hem kaynak değerlendirme açısından oldukça önemlidir.

Bu sınıflandırma, eleştirel dinleme becerisinin sadece söylenenleri anlamaya değil; aynı zamanda doğruluk, güvenilirlik, tutarlılık ve etki analizi gibi çok boyutlu düşünme süreçlerini içeren yapısını açıkça ortaya koymaktadır. Bu yönüyle eleştirel dinleme, günümüz eğitiminde öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesi adına temel yapı taşlarından biridir.

1.11 Eleştirel Dinlemenin Bilişsel Süreçleri

Eleştirel dinleme süreci, rastgele işleyen bir algı faaliyeti değil; dikkatli bir zihinsel yönlendirme ve değerlendirme sürecidir. Çarkıt (2018), eleştirel dinlemenin temel unsurlarını, bilişsel bir döngü içerisinde yapılandırarak açıklamıştır. Bu unsurlar, bireyin duyduğu bilgiye karşı yalnızca tepkisel değil; düşünsel, ölçülü ve yapıcı bir yaklaşım geliştirmesini sağlar.

Şekil 1.4. Eleştirel dinlemenin temel unsurları (Çarkıt,2018)

Çarkıt (2018) tarafından sunulan bu sürece göre, eleştirel dinleme şu aşamalardan oluşur:

Dikkat: Eleştirel dinleme süreci, bireyin dış dünyadan gelen sözlü uyarılara dikkatini odaklamasıyla başlar. Bu yalnızca işitmek değil; anlamlandırmaya hazırlık yapmaktır. Dikkat, bilişsel süreçlerin etkinleşmesini sağlayan bir “ön koşuldur”.

Soru Sorma: Bilgi alımının ardından, birey dinlediği içeriğe yönelik zihinsel sorular üretmeye başlar. “Bu ifade neyi amaçlıyor?”, “Burada bir genelleme mi var?”, “Bu bilginin kaynağı güvenilir mi?” gibi sorular, dinleyicinin içeriği sorgulamasına ve daha derinlemesine analiz yapmasına yardımcı olur. Bu adım, eleştirel düşünmenin ilk görünür işaretidir.

Çözümleme: Bu aşamada birey, dinlediği mesajı parçalarına ayırır, içerikteki mantıksal ilişkileri inceler ve olası çelişkileri saptar. Metin içindeki örnekler, kanıtlar, gerekçeler bu süreçte değerlendirilir. Çözümleme, bilginin “ham haliyle” kabul edilmesini engeller.

Tarafsız Tutum: Çarkıt’a göre eleştirel dinlemenin merkezinde duygusal tarafsızlık ve önyargılardan uzak durma yer alır. Dinleyici, kendi değer yargılarının ya da inançlarının etkisinde kalmadan, içeriği objektif biçimde değerlendirme gayreti içinde olmalıdır.

Yargıya Varma: Sürecin son adımı, edinilen bilgiler doğrultusunda bir karar geliştirme ya da kanaat oluşturmaktır. Ancak bu yargı, rastgele değil; dikkatli

dinleme, sorgulama ve tarafsız değerlendirme sonucunda oluşur. Bu aşamada dinleyici, içeriğe katılıp katılmadığını gerekçelendirerek belirler.

Bu yapı, dinleme sürecini “bilgi alma” aşamasından “anlam üretme” düzeyine çıkarır. Dolayısıyla Cafer Çarkıt’ın eleştirel dinleme modeli, sadece pasif bir dinleyicilik yerine aktif, sorgulayıcı, seçici ve bilinçli bir dinleme becerisi inşa etmeyi hedefler.

1.12 Eleştirel Dinleme ile İlgili Yapılmış Araştırmalar

Eleştirel dinleme becerisi üzerine yapılan araştırmalar, özellikle son yıllarda iletişim odaklı eğitimin önem kazanmasıyla birlikte artış göstermektedir. Ancak dinleme becerileri üzerine yapılan genel çalışmaların büyük çoğunluğu, daha çok etkin dinleme ya da anlama düzeyinde dinlemeye odaklanırken, eleştirel dinlemeye odaklanan araştırmaların daha sınırlı olduğu görülmektedir.

Yurt dışında yapılan bazı araştırmalar, eleştirel dinlemenin erken yaşlarda yapılandırılabilir bir beceri olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin Lundsteen (1971), öğrencilerin eleştirel dinleme becerilerini geliştirmelerinin onların dilsel yeterlilikleri kadar, düşünme ve karar verme becerilerini de olumlu etkilediğini savunur. Underwood (1989) ise, dinleme sürecinde öğrencinin yalnızca söyleneni anlamasının değil, aynı zamanda söylenmeyeni de fark edebilmesinin eleştirel bir zihinsel süreç olduğunu vurgular.

Türkiye’de yapılan araştırmalar da eleştirel dinleme becerisinin öğrencilere kazandırılmasında öğretim etkinliklerinin önemine işaret etmektedir. Ayrıca eleştirel dinleme becerisinin geliştirilebilmesi için öğrencilere sistemli bir biçimde soru sorma, görüşleri karşılaştırma ve sonuç çıkarma fırsatlarının sunulması gerektiğini vurgulanmaktadır. Akyol (2019), medya okuryazarlığı bağlamında eleştirel dinleme ve izleme becerilerinin önem kazandığını, öğrencilerin film, konuşma ve reklam gibi medya ürünleri üzerinden bu becerileri edinebileceğini ifade etmektedir.

Bazı araştırmalar öğretmenlerin bu konudaki farkındalık düzeyine de odaklanmaktadır. Örneğin Karakuş (2014), Türkçe öğretmenlerinin eleştirel dinleme kavramına dair bilgi düzeylerinin sınırlı olduğunu, ancak bu becerinin öğretim programlarında açık biçimde tanımlanması hâlinde etkin şekilde

öğretilebileceğini belirtmiştir. Tüm bu çalışmalar, eleştirel dinleme öğretiminin tesadüfe bırakılmaması gerektiğini ve yapılandırılmış öğretim etkinlikleri ile desteklenmesinin zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak alandaki çalışmaların sınırlı sayıda olması, özellikle ilköğretim düzeyinde eleştirel dinleme becerisine dair özgün ve uygulamaya dönük araştırmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin dinleme becerilerinin geliştirilmesine yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar, dinleme eğitiminin sistemli bir şekilde verilmesinin öğrencilerin akademik başarılarına olumlu katkı sağladığını göstermektedir.

Yangın (1998), ilkokul birinci sınıf düzeyinde Türkçe dersinde ELVES yönteminin öğrenme düzeyi ve kalıcılığı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Deney grubuna bu yöntemi uygularken, kontrol grubuna geleneksel öğretim sunulmuş ve sonuçta deney grubunun anlamlı düzeyde daha başarılı olduğu belirlenmiştir.

Cihangir (2000), üniversite öğrencilerine yönelik hazırladığı etkin dinleme programı ile bu becerinin geliştirilip geliştirilemeyeceğini araştırmıştır. Altı hafta süren uygulama sonunda, öğrencilerin başkalarını etkin dinleme becerilerinde belirgin bir gelişim olduğu ve bu etkinin kalıcılığının da sağlandığı saptanmıştır.

Yazkan (2000), dramatizasyonun ilköğretim birinci kademedeki öğrencilerin dinlediğini anlama becerisine etkisini incelemiştir. 428 öğrenci ile yürütülen çalışmada, dramatizasyon yönteminin öğrencilerin anlamalarını ve bilgileri hatırlamalarını kolaylaştırdığı ve geleneksel yöntemlere göre daha etkili olduğu tespit edilmiştir.

Köklü (2003) ise 7 ve 8. sınıf düzeyinde yürüttüğü çalışmada, eğitici drama tekniklerinin dinlediğini anlama ve hatırlama becerileri üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. Sonuçlar, bu tekniklerin öğrencilerin akademik başarılarına olumlu katkı sunduğunu göstermiştir.

Kaplan (2004), 6. sınıf öğrencileriyle yürüttüğü çalışmada, ilk kez dinlenen metinlerin anlaşılmasına yönelik etkinliklerin etkisini araştırmıştır. Çalışmada, uygulanan dinleme etkinliklerinin öğrencilerin anlama becerilerini geliştirdiği ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla daha fazla gelişim gösterdiği gözlemlenmiştir.

Aras (2004) tarafından 6, 7 ve 8. sınıflarda yapılan uygulamalarda, dinleme becerisini artırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin dinlediğini anlama düzeylerini olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca sınıf seviyesi yükseldikçe dinleme başarısının da arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Onan (2005), Türkçenin dil bilgisel yapılarının öğrencilerin okuma ve dinleme yoluyla anlama becerileri üzerindeki rolünü incelemiştir. Disiplinlerarası bir yaklaşımla yürütülen bu çalışmada, dil yapılarının dinleme sürecine nasıl uyarlayabileceği analiz edilmiştir. Ayrıca kazanımların dil bilgisi öğretimiyle ilişkilendirilerek güçlendirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

Karabay (2005), 5. sınıf öğrencileriyle yürüttüğü araştırmada kubaşık öğrenme etkinliklerinin dinleme ve konuşma becerilerine etkisini incelemiştir. Deney grubunda on hafta boyunca yapılandırılmamış kubaşık öğrenme yöntemine göre işlenen derslerin, geleneksel yöntemle ders işleyen kontrol gruplarına göre anlamlı düzeyde daha başarılı olduğu tespit edilmiştir.

Yılmaz (2007), Türkçe öğretiminde uyguladığı dinleme etkinliklerinin öğrencilerin bu becerisini geliştirdiğini belirlemiştir. Geleneksel yöntemle eğitilen kontrol grubuna kıyasla, etkinlik temelli yaklaşımın daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çelebi (2008), metin türünün dinleme başarısına etkisini araştırmış; öğrencilerin olay yazılarını düşünce yazılarına kıyasla daha kolay anladıklarını ve ilgiyle dinlediklerini ortaya koymuştur.

Temur (2010), üniversite öğrencileriyle yürüttüğü çalışmada, dinleme öncesi soruların öğrenci dikkatini odakladığını ve dinleme süreci boyunca zihinsel hazırlık sağladığını belirlemiştir. Araştırmada, dinleme öncesi yöneltilen soruların öğrencilerin beklenti oluşturmaya yardımcı olarak metnin ana fikri ve detaylarını daha etkin bir şekilde anlamalarını sağladığı ortaya konmuştur. Bu bulgu, yapılandırılmış dinleme öncesi etkinliklerin, öğrencilerin anlam kurma sürecine aktif katılımını artırdığını göstermektedir.

Kırbaş (2010) ise sekizinci sınıf öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmada, iş birlikli öğrenme temelli dinleme etkinliklerinin öğrencilerin dinleme becerilerinde anlamlı gelişmeler sağladığını tespit etmiştir. Araştırma,

özellikle grup içi etkileşim yoluyla fikir alışverişinin ve ortak anlam inşasının, öğrencilerin dinlediklerini analiz etme ve yorumlama becerilerini desteklediğini göstermiştir.

Kocaadam (2011), ortaokul yedinci sınıf öğrencileriyle gerçekleştirdiği araştırmasında, not alarak dinleme tekniğinin öğrencilerin dinleme becerileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonuçları, not almanın öğrencilerin dinleme sırasında dikkatlerini sürdürmelerine, önemli bilgileri ayırt etmelerine ve dinlenen içeriği daha etkili bir şekilde yapılandırmalarına olanak sağladığını ortaya koymuştur. Ayrıca, öğrencilerin anlam kurma ve bilgiyi geri çağırma süreçlerinde not alma stratejisinin belirgin bir destek sağladığı belirlenmiştir. Bu bulgu, özellikle eleştirel dinleme bağlamında, aktif dinleme stratejilerinin dinleme kalitesini artırmada önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Aytan (2011), altıncı sınıf öğrencileriyle yürüttüğü araştırmasında, aktif öğrenme tekniklerine dayalı dinleme etkinliklerinin öğrenciler üzerindeki etkilerini incelemiş ve deney grubunun anlamlı düzeyde gelişim gösterdiğini ortaya koymuştur. Özellikle etkileşimli, öğrenciyi sürece dâhil eden ve katılımı teşvik eden etkinliklerin, öğrencilerin dikkat, anlama ve yorumlama becerilerini artırdığı belirlenmiştir. Bu bulgu, öğrenci merkezli öğretim yöntemlerinin dinleme becerilerinin gelişiminde etkili olduğunu desteklemektedir.

Şahin (2012), dinleme sürecinde kullanılan soru türlerinin etkisini karşılaştırmalı olarak ele almış ve dinleme öncesi soruların, öğrencilerin anlama ve bilgiyi hatırlama düzeylerini anlamlı şekilde artırdığını saptamıştır. Çalışma, dinleme öncesi soruların zihinsel hazırlık sağlayarak dikkat odağını güçlendirdiğini ve bilgiyi yapılandırmada daha etkili olduğunu göstermiştir. Bu sonuç, öğretim sürecine stratejik planlamayla soruların uyarlanması öğrenciyi destekleyici yönünü vurgulamaktadır.

Özbay ve Melanlıoğlu (2012), Türkçe öğretim programlarında dinleme becerisine ayrılan yerin yetersiz olduğunu ve bu becerinin sıklıkla göz ardı edildiğini ifade etmiştir. Araştırmada, dinleme etkinliklerinin yüzeysel işlendiği ve öğretmen uygulamalarında sistematik bir yapıdan yoksun olduğu vurgulanmıştır. Bu durum, dinleme öğretiminin pedagojik bir eksiklik olarak ele alınması gerektiğine işaret etmektedir.

Doğan ve Özçakmak (2014), lisansüstü tezlere yönelik yaptıkları tarama çalışmasında, dinleme becerisi üzerine yapılan akademik araştırmaların sayıca oldukça sınırlı olduğunu belirlemişlerdir. Dinleme, dil becerileri arasında en az çalışılan alanlardan biri olarak öne çıkmakta ve bu durum alanyazında belirgin bir boşluk yaratmaktadır. Bu eksiklik, hem akademik hem uygulamalı düzeyde dinleme becerisine daha fazla odaklanılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Söylemez (2015), ortaokul öğrencileri için eleştirel dil becerilerini ölçmeye yönelik ölçekler geliştirerek bu alandaki ölçme-değerlendirme çalışmaları için önemli bir katkı sunmuştur.

Son olarak, Doğan (2012)’ın “*Dinleme Eğitimi*” adlı çalışması, dinleme becerisini kapsamlı biçimde ele alması açısından önemli bir kaynaktır. Kitapta sunulan etkinliklerin bir kısmı, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2018 yılında hazırlanan 6. sınıf Türkçe ders kitabında da yer almış ve öğretmenler tarafından beğeniyle karşılanmıştır (MEB, 2018).

Doğan (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırma, strateji temelli dinleme eğitiminin ortaokul türlerindeki becerileri üzerindeki etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Yarı deneysel desenle yapılan çalışmada bir deney ve iki kontrol grubu yer almıştır. Deney grubuna, altı hafta boyunca geliştirilen strateji odaklı bir dinleme programı uygulanmış; kontrol gruplarından biri aynı metinlerle geleneksel yöntemle, diğeri ise standart öğretimle eğitilmiştir. Bulgular, strateji odaklı yaklaşımın eleştirel, ayırt edici ve kapsamlı dinleme becerilerinde gelişim sağladığını göstermiştir.

Arslan (2017) tarafından yapılan çalışmada ise üçüncü sınıf öğrencilerinin özetleme becerilerinin geliştirilmesinde hikâye haritası yönteminin etkisi araştırılmıştır. Dört hafta süren uygulamada deney grubuna bu yöntemle özetleme yaptırılırken, kontrol grubu geleneksel yöntemle çalıştırılmıştır. Sonuçlar, hikâye haritası yönteminin öğrencilerin özetleme başarılarını anlamlı düzeyde artırdığını ortaya koymuştur.

Dündar (2018) ise ELVES tekniğinin beşinci sınıf öğrencilerinin dinleme başarısına ve bu derse yönelik tutumlarına etkisini incelemiştir. Sekiz haftalık süreçte deney grubunda bu teknik kullanılarak yapılan dinleme etkinliklerinin,

kontrol grubuna göre daha başarılı sonuçlar verdiği ve öğrencilerin tutumlarını olumlu etkilediği belirlenmiştir.

Çarkıt (2018) tarafından yürütülen eylem araştırmasında, eleştirel dinleme ve izleme becerilerinin öğrencilere kazandırılması hedeflenmiştir. On haftalık uygulama sürecinde geliştirilen içerikler ve etkinliklerle yürütülen çalışmalar, öğrencilerin hem bu becerileri kazandığını hem de sürece dair yüksek memnuniyet geliştirdiğini göstermiştir.

Aydın (2018), dinleme ve izleme eğitimiyle ilgili alanyazını inceleyerek bu alandaki biçim ve içerik çeşitliliğini ortaya koymayı hedeflemiştir. Türkçe öğretiminde kullanılan yerli ve yabancı kaynaklar incelenmiş; bu alandaki tanım, yaklaşım ve içeriklerin farklılık gösterdiği ve yeni sınıflandırmalara ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Demircan (2018), ortaokul öğrencilerinin dinleme ve izleme öz yeterliklerini farklı değişkenler açısından incelemiştir. 6, 7 ve 8. sınıf düzeyindeki 748 öğrenciyle yürütülen çalışmada; kız öğrencilerin daha yüksek öz yeterliğe sahip olduğu, ebeveyn eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin dinleme öz yeterliklerinin yükseldiği ve Türkçe dersi başarısıyla bu yeterlik arasında pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Öztürk (2018) tarafından yürütülen çalışmada etkileşimli masal anlatımının beşinci sınıf öğrencilerinin dinleme becerilerine katkısı incelenmiştir. Deney grubuna son üç haftada uygulanan etkileşimli anlatımın, öğrencilerin dinleme başarısını anlamlı biçimde artırdığı tespit edilmiştir.

Doğancı (2019), ortaokul 6–8. sınıflarda kullanılan öğretim materyallerini dinleme ve izleme yöntemleri açısından incelemiş ve kullanılan yöntemlerin öğretim programıyla uyumlu şekilde uygulandığını, metinlerin tür bakımından çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymuştur.

Çalıcı (2019) ise ters yüz sınıf yönteminin 6. sınıf öğrencilerinin dinleme becerilerine olan etkisini değerlendirmiştir. Sekiz haftalık uygulama sonunda deney grubundaki öğrencilerin dinleme becerilerinde, tutumlarında ve derse yönelik memnuniyetlerinde kontrol grubuna göre daha fazla gelişim gösterdiği

tespit edilmiştir. Ayrıca yöntem, aile içi iletişim ve sınıf atmosferi üzerinde de olumlu etkiler yaratmıştır.

Fidan (2019), ortaokul öğrencilerinin Türkçe derslerinde kullandıkları eleştirel dinleme stratejilerini cinsiyet, sınıf düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey gibi değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma, öğrencilerin eleştirel dinleme stratejilerini genel olarak kullandıklarını, ancak bazı stratejileri daha az tercih ettiklerini ortaya koymuştur.

Azizoğlu (2020), 7. sınıf öğrencilerinin eleştirel dinleme becerilerini geliştirmeyi amaçlamış ve 40 ders saati süren bir eğitim programı uygulanmıştır. Sonuçlar, deney grubundaki öğrencilerin eleştirel dinleme becerilerinde anlamlı bir gelişme olduğunu ortaya koymuştur.

Güneş & Aytan (2021), 7. sınıf öğrencilerine eleştirel düşünme temelli bir dinleme/izleme eğitimi vererek öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme becerilerindeki değişiklikleri incelemiştir. Sonuçlar, deney grubundaki öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme becerilerinde anlamlı bir artış olduğunu göstermiştir.

Bayar ve Kan (2023), gerçekleştirdikleri betimsel tarama modelindeki araştırmada, 8. sınıf öğrencilerinin eleştirel dinleme becerileri incelenmiştir. Sonuçlar, annenin eğitim durumu, okunan kitap sayısı ve Türkçe dersi notu gibi değişkenlerin eleştirel dinleme becerileri üzerinde anlamlı etkileri olduğunu göstermiştir.

Tatar (2023), ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme metinleri, eleştirel dinleme ölçütleri açısından incelenmiştir. Araştırmada 48 dinleme metni doküman analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, dinleme metinlerinin çoğunun eleştirel dinleme becerilerini yeterince desteklemediği; metinlerin içerik, tür ve etkinlik bakımından sınırlı kaldığı belirlenmiştir. Ders kitaplarının, eleştirel düşünmeyi ve sorgulamayı teşvik edecek biçimde geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Kamçı (2024), Türkçe ve İngilizce öğretmen adaylarının eleştirel düşünme standartları, eleştirel yazma becerileri, eleştirel okuma öz yeterlik algıları ve eleştirel dinlemeye yönelik tutumları arasındaki ilişkileri incelemeyi

amaçlamaktadır. Çalışma, eleştirel düşünme, yazma, okuma ve dinleme becerileri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ve bu becerilerin birbirini etkilediğini ortaya koymuştur. Öğretmen adaylarının bu becerilerdeki yeterliliklerinin, eğitim süreçlerinde dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Abur (2025) yaptığı araştırmada ortaokul öğrencilerinin eleştirel dinleme etkinlikleri aracılığıyla dinlediğini anlama becerilerinin geliştirilip geliştirilemeyeceğini ve bu etkinliklerin etkisinin cinsiyet, sınıf düzeyi gibi çeşitli değişkenler açısından nasıl farklılık gösterdiği incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları, eleştirel dinleme etkinliklerinin öğrencilerin dinlediğini anlama becerilerini olumlu yönde etkilediğini ve bu etkinin bazı demografik değişkenlere göre farklılık gösterebileceğini ortaya koymuştur.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, uygulama süreci ve veri analiz yöntemleri detaylı olarak açıklanmıştır.

2.1 Araştırma Modeli

Bu araştırma, öğrencilerin eleştirel dinleme becerilerini geliştirmeye yönelik hazırlanan etkinliklerin etkililiğini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiş olup eylem araştırması temelinde yapılandırılmıştır. Aynı zamanda araştırma sürecinde hem nitel hem de nicel veri toplama tekniklerinden yararlanılması nedeniyle, çalışma karma yöntem desenine dayalı olarak yürütülmüştür.

Eylem araştırması, eğitim uygulamalarında karşılaşılan sorunlara çözüm üretme ve bu süreci sistematik biçimde gözlemlene temeline dayanır. Bu bağlamda araştırmacı, doğrudan uygulayıcı konumundadır ve süreci planlama, uygulama, gözlemlene ve değerlendirme aşamalarının tamamına aktif biçimde katılır. Bu araştırmada da araştırmacı, uygulanan etkinliklerin tasarımı ve yürütülmesinde etkin rol almış, uygulama sürecini adım adım izleyerek elde edilen bulguları anlık olarak değerlendirmiştir.

Alanyazında eylem araştırması; uygulayıcıların (örneğin öğretmenlerin) kendi eğitim ortamlarında karşılaştıkları problemleri tanımlamak ve bu problemleri çözmeye yönelik müdahaleleri planlayıp uygulayarak sonuçlarını değerlendirdikleri bir araştırma türü olarak tanımlanır (Yıldırım & Şimşek, 2021). Bu yönüyle eylem araştırması, öğretim süreçlerini geliştirmeye yönelik uygulamalı bir çerçeve sunar (Glesne, 2012). Araştırma; gerçek bir okul ortamında, sınıf içi uygulamalara dayalı olarak gerçekleştirildiğinden, bu özellikleri taşıyan eylem araştırması modeli ile örtüşmektedir.

Her ne kadar eylem araştırmaları sıklıkla nitel araştırma desenleri arasında yer alsa da, bazı çalışmalarda nicel verilerin de süreç içinde yer aldığı karma yapılar söz konusudur. Özellikle küçük gruplarla çalışılan, sınıf ortamında yürütülen ve uygulamaya dönük müdahaleleri içeren araştırmalarda, nicel ölçümler uygulamanın etkisini daha somut biçimde ortaya koymak açısından destekleyici rol oynayabilir (O'Brien, 2001; akt. Bozkuş, 2018). Bu bağlamda,

araştırmada öğrencilerin eleştirel dinleme düzeylerindeki değişimi belirlemek amacıyla nicel veriler de toplanmış ve nitel bulgularla birlikte değerlendirilmiştir.

Eylem araştırmasının temel amacı, yerel düzeydeki uygulamaları iyileştirmek ve öğretimsel süreçleri daha işlevsel hale getirmektir (Johnson, 2014). Bu yönüyle eylem araştırması, temel ve uygulamalı araştırmalardan farklı olarak, doğrudan uygulama bağlamına odaklanmakta ve çözüm üretmeyi öncelemektedir (Johnson & Christensen, 2014). Sürecin aşamaları genellikle problem tanımlama, planlama, eyleme geçme, gözlemlene ve değerlendirme biçiminde sıralanır; ancak bu döngü, araştırmanın bağlamına ve katılımcı grubuna göre esnek biçimde yapılandırılabilir (Büyüköztürk vd. 2010).

1. Araştırma Konusunu Belirleme

Alanyazında yer alan çalışmalar incelendiğinde bu çalışmaların genellikle 7 ve 8. sınıf düzeyindeki öğrencilerle gerçekleştiği görülmüştür. Bu bakımdan eleştirel dinleme becerisinin daha küçük yaşlarda geliştirmek amacıyla ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin eleştirel dinleme becerilerini geliştirmek amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik etkinlikler yapılandırılmış ve eylem araştırması modeli temelinde yürütülmüştür. Araştırmada, eylem araştırmasının yapılandırılmasında Yıldırım ve Şimşek'in (2021) eylem araştırmasına yönelik belirlediği aşamalardan yararlanılmıştır. Buna göre çalışma; plan, eylem, veri toplama ve yansıtma aşamalarına göre şekillenmiştir.

2. Uygun Yöntemin Belirlenmesi

Bu araştırma, ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin eleştirel dinleme becerilerini geliştirmeye yönelik öğretim etkinliklerinin etkisini incelemeye odaklanmıştır. Eleştirel dinleme becerisini geliştirmeye yönelik belirlenen videolar ve kamu spotu reklamları uzman görüşüne sunulmuş, uzmanlardan alınan görüşlere göre seçilmiştir. Bu içeriklere yönelik etkinlik kâğıtları tasarlanmıştır. Bu etkinliklerle özellikle öğrencilerin, dinledikleri metinlerdeki öznel ve nesnel anlatımları, taraflılık durumunu, ana fikirleri, propaganda ifadelerini, tutarlılığı ve kanıtları değerlendirme gibi çok boyutlu eleştirel dinleme becerilerini kazanması hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, yaş ve bilişsel gelişim düzeylerine uygun

videolar ve bu videolar temelinde hazırlanan etkinlikler kullanılarak sistematik bir öğretim süreci tasarlanmıştır.

3. Ön Test Uygulaması

Araştırmanın nicel verilerini elde etmek amacıyla ilk basamak olan ön test uygulaması yapılmıştır. Doç. Dr. Cafer Çarkıt tarafından geliştirilen “Eleştirel Dinleme/İzleme Öz Yeterlilik Ölçeği” uygulanmıştır. Ölçek EK 3’te verilmiştir.

4. Eylem Planının Hazırlanması

Eylem araştırmasının gerçekleştirirken izlenen adımlar ve gerçekleştirme tarihleri Tablo 2.1.de verilmiştir. Tabloda eleştirel dinleme becerisini geliştirmeye yönelik verilen eleştirel dinleme boyutlarına da uygulama haftalarının karşısında yer verilmiştir.

1. uygulamada EK 9, Etkinlik 1 gerçekleştirilmiştir. 2. uygulamada EK 12, Etkinlik 2 gerçekleştirilmiştir. 3. uygulamada EK 15, Etkinlik 3 gerçekleştirilmiştir. 4. uygulamada ise EK 18, Etkinlik 4 gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2.1. Eylem Planı

Uygulama Haftası	Tarih	Yapılan Çalışma
1. Hafta	4 Kasım 2024	Öntest uygulaması
2. Hafta	8 Kasım 2024	Genel Eleştirel Dinleme Eğitimi
3-4. Hafta	18–22 Kasım 2024	1. Uygulama
5-6. Hafta	2-6 Aralık 2024	2. Uygulama
7-8. Hafta	16-20 Aralık 2024	3. Uygulama
9-10. Hafta	30 Aralık 2024	4. Uygulama
	3 Ocak 2025	

5. Uygulamanın Gerçekleştirilmesi

Bu araştırmada uygulama süreci, öğrencilerin eleştirel dinleme becerilerini aşamalı olarak geliştirebilecekleri şekilde yapılandırılmıştır. Süreç planlanırken öğretim ilkeleri doğrultusunda beceriler kolaydan zora ve bilişsel düzey açısından

basitten karmaşığa doğru sıralanmıştır. Aynı zamanda benzer nitelikteki beceriler gruplanarak birbirini destekleyecek şekilde bir bütünlük içinde öğretilmiştir.

İlk olarak öğrencilerin metnin konusunu belirleme becerisi üzerinde çalışmaları sağlanmıştır. Sonraki aşamada öğrencilerin sıkça karşılaştıkları ama analiz düzeyinde daha az sorguladıkları öznel ve nesnel ifadeleri ayırt etme becerisi öğretilmiştir. Devamında ise taraflı anlatımın etkilerinden biri olan propaganda unsurlarını tespit etme becerisi ve ikna unsurlarını fark etmeyi sağlayacak etkinliklere yer verilmiştir. Uygulamanın sonraki aşamasında, önceki kazanımlarla ilişkilendirilmiş şekilde, öğrencilerin metnin içeriğini değerlendirme ve metinden çıkarım yapma becerileri üzerinde durulmuştur.

Uygulamanın ilk haftasında öğrencilere eleştirel dinleme etkinliği yapılacağı bilgisi verilmiş ve derse geçilmiştir. İlk uygulamada eleştirel dinleme boyutları hatırlatılmış ve içeriklerin bu gözle değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. İlk uygulamada yer alan “Antibiyotik Kullanımı” konulu kamu spotu ve “Hayvanları seviyor musunuz?” sorusunun yöneltildiği bir sokak röportajı izleyen öğrenciler bu içeriklerle ilgili önce sınıf içerisinde fikir alışverişinde bulunmuştur. Öğrenciler izledikleri içerikten hareketle fikirlerini müdahale olmadan ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin sözlü bir şekilde değerlendirmeleri bittikten sonra verilen Etkinlik 1’deki etkinlik kâğıtlarına fikirlerini yansıtmışlardır (bkz. EK 9). Dersin sonunda öğretmen tarafından derste yapılan gözlemler not edilmiştir.

Tablo 2.2. Uygulama 1: Eleştirel Dinleme Boyutlarıyla Etkinlik Uyumu Tablosu

<u>Eleştirel Dinleme Boyutu</u>	<u>Etkinlikteki Uygulama Karşılığı</u>
Metnin konusunu belirleme	Etkinlik kâğıtlarında öğrencilere videoların konusu ve amacı sorulmuştur.
Ana fikri belirleme	Videolarda verilmek istenen temel mesajın öğrenciler tarafından çıkarılması beklenmiştir.
Öznel/nesnel anlatımı ayırt etme	Röportajda kişisel görüşlerin sunulması üzerinden, öznel yargıların fark edilmesi sağlanmıştır.

Tablo 2.3. (Devam). Uygulama 1: Eleştirel Dinleme Boyutlarıyla Etkinlik Uyumu Tablosu

İletinin taraflı mı tarafsız mı olduğunu belirleme	“Reklamlar insanları etkileyebilir mi?” ve “Bu içerik taraflı mıydı?” gibi sorularla medya mesajlarının yönlendirme gücü sorgulanmıştır.
Propaganda, yönlendirme ifadelerini fark etme	Sağlık Bakanlığı kamu spotu üzerinden “ikna ve yönlendirme amacı taşıyan” mesajların analizi yapılmıştır.
Karşılaştırma yapma (iki içerik arasında)	Reklam ve röportaj videoları arasında amaç ve anlatım yönünden karşılaştırma yapılmıştır.
Sonuç çıkarma ve değerlendirme	Etkinlik sonunda öğrencilere “Bu çalışmanın önceki dinleme çalışmalarından farkı neydi?” sorusu yöneltilmiş, öğrenmeye dair yansıma teşvik edilmiştir.

Bu uygulama sonrasında özellikle eleştirel dinleme boyutlarından konu ve ana fikri ayırt etme, öznel nesnel ifadeleri ayırt ederek taraflılığı fark edebilme, ikna ve yönlendirme ifadelerini belirleme boyutlarının öğrenciler tarafından kazanıldığı görülmüştür.

Uygulamanın ikinci haftasında öğrencilere “Umbrella” ve “Balıkçı ve Köpeği” adlı iki kısa film izletilmiştir. Bu kısa filmler aracılığıyla “ön yargı ve empati” konuları üzerine görüş bildirmeleri amaçlanmıştır. Bu içeriklerin de konu ve ana fikir bulma kısmı öğrenciler tarafından gerçekleştirildikten sonra onların içerikle ilgili sorgulayıcı bir düşünme gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla öğretmen tarafından eleştirel düşünmeye yönlendiren sorular sorulmuş ve sınıfta tartışma ortamında öğrenciler düşüncelerini paylaşmıştır. “Ön yargı ve empati” konusunda fikir paylaşımı yapan öğrenciler “her şeyin görüldüğü gibi olmayabileceği” fikrinde birleşmiştir. “İyilik” kavramının karşılıklı olup olmadığı konusunda farklı görüşler sunan öğrencilere içeriği izlemeden önceki ve sonraki fikirlerini karşılaştırma fırsatı sunulmuştur. İki kısa film izleyen öğrencilerin bu içerikleri de karşılaştırarak değerlendirmeleri sağlanmıştır. Etkinlik 2’deki etkinlik kâğıtları dağıtıldıktan sonra fikirlerini burada da yazılı ifade eden öğrencilerin kalıcı bir eleştirel düşünme becerisi kazanmaları amaçlanmıştır (bkz. EK 12).

Tablo 2.4. Uygulama 2: Kısa Film Temelli Eleştirel Dinleme Etkinliğinin Boyutlarla Uyumu

<u>Eleştirel Dinleme Boyutu</u>	<u>Etkinlikteki Uygulama Karşılığı</u>
Metnin konusunu belirleme	Öğrencilere izledikleri kısa filmlerin konusu ve olay örgüsünü yazmaları istenmiştir.
Ana fikri belirleme	“Bu film size ne anlatmak istedi?” sorusuyla öğrencilerin ana mesajı ortaya çıkarması amaçlanmıştır.
Empati kurma	“Hangi karakterin yerinde olmak isterdin?” sorusu ile öğrencilerin olaylara karakterlerin gözünden bakmaları sağlanmıştır.
Karşılaştırma yapma	İki kısa film arasındaki tematik benzerliklerin belirlenmesi (örneğin ön yargı, iyilik vb.) yoluyla eleştirel bağlantılar kurulması hedeflenmiştir.
Yorum yapma ve gerekçelendirme	Öğrencilerden görüşlerini yalnızca belirtmeleri değil, bu görüşleri dayanaklarla açıklamaları beklenmiştir.
Sonuç çıkarma	“Sizce iyilik her zaman karşılık bulur mu?” gibi sorularla öğrencilerin genellemeler yapması ve kişisel sonuçlar üretmesi sağlanmıştır.

Bu uygulama sonrasında öğrencilerin konu ve ana fikir bulduktan sonra iki kısa film karşılaştırarak sonuç çıkarma boyutlarını geliştirdikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca sebep sonuç ilişkisi kurma ve ön yargılardan bağımsız düşünebilme farkındalığı kazandırılmıştır.

Uygulamanın üçüncü haftasında kamu spotu reklamlarından yararlanılmıştır. Bu içeriklerde öğrencilere daha önceki uygulamalarda verilen eleştirel dinleme boyutlarının yanı sıra ikna etme, propaganda unsurlarını fark edebilme, çıkarımda bulunma gibi üst bilişsel becerileri kazandırmak amaçlanmıştır. Etkinlik 3'teki etkinlik kâğıtları öğrencilere dağıtılmıştır (bkz. EK 15). Etkinlik kâğıdında yer alan sorular eleştirel dinleme boyutlarıyla ilişkilendirilmiştir. Etkinlikler yapıldıktan sonra öğrencilerden görüşlerini sınıf ortamında da paylaşımları istenmiştir. Öğrencilerin medya içeriklerinin insan üzerindeki ikna etme ve yönlendirme gücünü fark etmeleri amaçlanmıştır.

Tablo 2.5. Uygulama 3: Reklam Videoları Temelli Eleştirel Dinleme Etkinliğinin Boyutlarla Uyum

Eleştirel Dinleme Boyutu	Etkinlikteki Uygulama Karşılığı
Metnin konusunu belirleme	Öğrencilerden her iki reklamın konusunu tanımlamaları istenmiştir.
Ana fikri belirleme	“Ana mesaj neydi?” sorusu aracılığıyla öğrencilerin içerikten çıkarsama yapmaları sağlanmıştır.
Öznel/nesnel anlatımı ayırt etme	“Sizi ikna eden ifade neydi?” ve “Hangi reklam size daha etkili geldi?” soruları öznel yargı farkındalığını tetiklemiştir.
İçeriğin taraflı olup olmadığını belirleme	Öğrencilerden, reklamların yönlendirici olup olmadığını değerlendirmeleri istenmiştir.
Propaganda veya yönlendirme içeren ifadeleri fark etme	Özellikle kamu spotlarındaki ikna unsurları (slogan, müzik, semboller) analiz edilmiştir.
Kanıt dayalı yorum yapma	“Neden etkiliydi?” sorusuyla öğrencilerden görüşlerini gerekçelendirmeleri beklenmiştir.
Söylem çözümleme (ikna dili)	Videolarda geçen güçlü kelimelerin öğrencilerce belirlenmesi sağlanmıştır.
Sonuç çıkarma ve değerlendirme	“Bu tür reklamlar etkili midir?” sorusuyla öğrencilerin genel yargı üretmeleri desteklenmiştir.

Bu uygulama sonrasında hedeflendiği üzere, öğrencilerin ikna ve propaganda boyutu üzerinde farkındalıkları artmıştır. Medya unsurlarında yer alan kanıtların yönlendirici gücü fark edilmiş ve bu bağlamda değerlendirme boyutunun da geliştiği görülmüştür.

Uygulamanın son haftasında “tutarsızlık” içeren ifadelerin fark edilmesine yönelik bir kamu spotu reklamı ve Türk aşı çalışmalarını anlatan bir kamu spotu reklamı izletilmiştir. İlk videoda öğrenciler içerikteki anlatım içerisindeki tutarsızlıkları bulup sözlü olarak sınıf ortamında paylaşmıştır. İkinci videoda ise konuşmacının güvenilirliği tartışılmış ve iki video karşılaştırılmıştır. Dinlenen unsurlarda kaynaktaki iletilerin doğruluğunun da değerlendirilmesi gerektiği öğrencilerce fark edilmiştir. Etkinlik 4’teki etkinlik kâğıtlarının dağıtılmasının ardından öğrenciler burada yer alan soruları cevaplandırmış ve fikirlerini paylaşmak isteyenlerin arkadaşlarıyla paylaşmaları sağlanmıştır (bkz. EK 18).

Eleştirel dinleme etkinlikleriyle daha önceki dinleme etkinliklerinden farklı bir yol izlendiği öğrenciler tarafından fark edilmiştir.

Bu uygulamadan sonra öğrencilerde tutarlılığı değerlendirme boyutunun geliştiği, bilginin kaynağının sorgulanması gerektiği bilincinin oluştuğu gözlemlenmiştir. Bilgi veren kaynağın kanıt ifadelerine yer vermesinin önemi de fark edilmiştir. Bu eleştirel dinleme boyutlarının öğrenciler tarafından kazanılmış olması onların günlük hayatlarına da eleştirel bir bakış katmalarını sağlayacaktır.

Tablo 2.6. Uygulama 4: Eleştirel Dinleme Boyutlarıyla Uyum Tablosu

<u>Eleştirel Dinleme Boyutu</u>	<u>Etkinlikteki Uygulama Karşılığı</u>
Metnin konusunu belirleme	Her iki videonun konusu, etkinlik kâğıdında ilk sorularla açık biçimde sorgulanmıştır.
Ana fikri belirleme	Öğrencilerden, izledikleri kamu spotlarının ana mesajlarını yazmaları istenmiştir.
Tutarlılığı değerlendirme	İlk videoya ilişkin “ifadeler çelişkili mi?”, “mesaj açık mı?” soruları ile mesaj bütünlüğü sorgulanmıştır.
Konuşmacıyı değerlendirme	İkinci videoda konuşan kişinin güvenilir bulunup bulunmadığına yönelik doğrudan sorular sorulmuştur.
Kanıt içeren ifadeleri belirleme	“Konuşmacının söyledikleri kanıta dayanıyor mu?” sorusu ile öğrencilerin delil-fikir ayrımı yapması hedeflenmiştir.
Söylem güvenilirliğini analiz etme	Bilimsel ifadelerin öğrencinin görüşünü nasıl etkilediği sorgulanmıştır.
Sonuç çıkarma ve görüş belirtme	“Sizce hangi video daha ikna ediciydi?”, “Ne fark ettiniz?” gibi sorularla kişisel yorum ve çıkarım becerileri tetiklenmiştir.

Araştırma boyunca tutulan öğretmen gözlem notları, uygulamaların işleyişine dair nitel veriler sunmuş; elde edilen bulgular, sürecin etkililiğini yorumlamada destekleyici nitelikte olmuştur.

Kontrol grubunda ise dersler mevcut öğretim programına uygun biçimde yürütülmüş, herhangi bir özel müdahale uygulanmamıştır.

6. Son testin uygulanması ve Öğrenci Görüşlerinin Yansıtılması

Gerçekleştirilen uygulama aşamalarının sonunda tekrar “Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği” uygulanmış ve son test verileri toplanmıştır. Deney grubunda yer alan öğrencilere sürece yönelik duygu ve düşüncelerini belirtmeleri amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır (bkz. EK 6). Böylece öğrencilerin sürece yönelik geri bildirimleri nitel veriler yoluyla çözümlenmiştir.

2.2 Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubunu, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Bolu merkez ilçede bulunan bir devlet okulunda, 2024–2025 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören ortaokul 6. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan tipik durum örnekleme kullanılmıştır. Tipik durum örnekleme, araştırmanın geçerliliğini ve genellenebilirliğini artırmada önemli bir işlev görür. Bu yöntemde, örnek olarak seçilen durum veya bireyler, ele alınan odak noktasının sıradan, günlük ve yaygın görülen örnekleridir. Bu sayede araştırmanın sonuçları, benzer özelliklere sahip diğer durumlar için de anlamlı çıkarımlar yapmaya olanak sağlar (Creswell, 2013).

2.2.1 Deney ve Kontrol Grubunun Başlangıç Koşulları

Araştırmada uygulanan eleştirel dinleme özyeterlilik ölçeğinin ön test sonuçları aşağıda verilmiştir. Bu bulgular deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve son test puanlarındaki değişimi ifade etmektedir. Bu değişimle ilgili bilgiler Tablo 2.6.da verilmiştir.

Tablo 2.7. Deney ve Kontrol grubu ilişkisiz örneklemlerin ön t-testi karşılaştırmaları

Boyutlar	Grup	N	$\bar{x}$	S	sd	t	p
1. Bireysel özyeterlilik	Deney	36	3,70	0,78	69,00	0,07	0,94
	Kontrol	35	3,68	0,83			
2. Sosyal özyeterlilik	Deney	36	3,54	0,67	69,00	-0,15	0,88
	Kontrol	35	3,57	0,89			
3. Engeller	Deney	36	3,83	1,08	69,00	2,18	0,03
	Kontrol	35	3,21	1,31			
Toplam	Deney	36	3,45	0,52	69,00	-0,49	0,62
	Kontrol	35	3,52	0,69			

Bireysel özyeterlik boyutunda deney grubu öğrencilerinin ön test puan ortalaması ($\bar{x} = 3,70$) ile kontrol grubu öğrencilerinin ön test puan ortalaması ($\bar{x} = 3,68$) arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$t(69) = 0,07$ $p > .05$]. Bu durumda dinleme özyeterliği ölçeği bireysel özyeterlik boyutunda iki grubun birbirine denk olduğu söylenebilir.

Sosyal özyeterlik boyutunda deney grubu öğrencilerinin ön test puan ortalaması ($\bar{x} = 3,54$) ile kontrol grubu öğrencilerinin ön test puan ortalaması ($\bar{x} = 3,57$) arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$t(69) = .15$, $p > .05$]. Bu durumda dinleme özyeterliği ölçeği sosyal özyeterlik boyutunda iki grubun birbirine denk olduğu söylenebilir.

Engeller boyutunda deney grubu öğrencilerinin ön test puan ortalaması ($\bar{x} = 3,83$) ile kontrol grubu öğrencilerinin ön test puan ortalaması ($\bar{x} = 3,21$) arasında anlamlı fark bulunmuştur [$t(69) = 2,18$, $p < .05$]. Bu durumda dinleme özyeterliği ölçeği engeller boyutunda iki grubun birbirine denk olmadığı söylenebilir.

Deney grubu öğrencilerinin ön test puan ortalaması ($\bar{x} = 3,45$) ile kontrol grubu öğrencilerinin ön test puan ortalaması ($\bar{x} = 3,52$) arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$t(69) = .49$, $p > .05$]. Bu durumda dinleme özyeterliği ölçeği toplamda iki grubun birbirine denk olduğu söylenebilir.

2.3 Verilerin Toplanması

Araştırmanın nicel verileri Doç. Dr. Cafer Çarkıt'ın geliştirdiği “Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği” nin ön test ve son test olarak kullanılmasıyla elde edilmiştir. Nitel veriler ise araştırmayı yürüten araştırmacının geliştirdiği “Yarı Yapılandırılmış Öğrenci Formu ve Öğretmen Günlükleri” ile toplanmıştır.

2.3.1 Nicel Veri Toplama Araçları

Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği

Cafer Çarkıt (2018) tarafından geliştirilen Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği, beşli Likert tipi (1: Kesinlikle Katılmıyorum – 5: Tamamen Katılıyorum) olarak yapılandırılmış, toplam 30 maddeden oluşmakta ve üç alt boyutta eleştirel dinleme becerilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. “Kişisel Yeterlik” alt boyutu (19 madde), bireyin eleştirel dinleme sürecine yönelik

farkındalığını ve değerlendirme gücünü ölçerken; “Sosyal Yeterlik” alt boyutu (7 madde), öğrencinin toplumsal mesajları, propaganda içeriklerini ve medya söylemlerini analiz etme becerisine odaklanır. “Engeller” alt boyutu ise (4 madde), eleştirel dinlemeyi zorlaştıran bireysel veya çevresel faktörlere ilişkin farkındalık düzeyini değerlendirmektedir. Ölçeğin geliştirme sürecinde içerik geçerliliği uzman görüşleriyle sağlanmış, yapı geçerliliği ise faktör analizi ile test edilmiştir.

Ölçeğin iç tutarlılığını değerlendirmek amacıyla güvenirlik analizine geçilmiştir. Bu analizde iç tutarlılık katsayısı olarak Cronbach Alpha yöntemi kullanılmış ve hesaplamalar SPSS 15.0 programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin hem genelinde hem de alt boyutlarında yer alan maddelere ilişkin iç tutarlılık düzeyleri ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Kişisel Yeterlik boyutunda yer alan 19 madde (madde numaraları: 1, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 19, 24, 25, 27, 28, 31, 32, 33) için hesaplanan Cronbach Alpha değeri 0,90 olarak bulunmuştur. Sosyal Yeterlik boyutunda yer alan 7 madde (5, 15, 16, 20, 21, 23, 29) için elde edilen 0,72’lik Cronbach Alpha değeri bulunmuştur. Engeller boyutuna ait 4 madde (6, 18, 22, 26) için hesaplanan 0,80 değeri bulunmuştur.

Ölçeğin genel formu, yani tüm alt boyutları kapsayan 30 madde (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33) üzerinden değerlendirildiğinde, genel Cronbach Alpha katsayısı 0,86 olarak hesaplanmıştır.

Bu bulgular doğrultusunda ölçek, hem alt boyutları hem de bütünsel yapısı itibarıyla yüksek güvenirliğe sahip, tutarlı ve sağlam bir ölçme aracı olarak değerlendirilebilir.

2.3.2 Nitel Veri Toplama Araçları

1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bu form, öğrencilerin eleştirel dinleme etkinliklerine ve sürece ilişkin görüşlerini ayrıntılı bir biçimde ortaya koymak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Formda yer alan açık uçlu sorular, öğrencilerin izledikleri video

içerikleri, uygulanan etkinlikler ve eleştirel dinleme becerilerine yönelik kazanımları hakkındaki düşünce, gözlem ve değerlendirmelerini yansıtmalarını sağlamıştır. Yarı yapılandırılmış yapısı sayesinde form, hem belirli temalar doğrultusunda veri toplamaya hem de öğrencilerin bireysel bakış açılarına yer vermeye imkân tanımıştır. Bu araç aracılığıyla, öğrencilerin süreç hakkındaki farkındalık düzeyleri, eleştirel dinleme becerilerine ilişkin algıları ve uygulamaya yönelik geri bildirimleri nitel olarak analiz edilmiştir. (bkz. EK 6).

2. Araştırmacı Günlüğü

Uygulama süreci boyunca araştırmacı tarafından tutulan günlük, öğrencilerin uygulamalara verdiği tepkileri, etkinliklere katılım düzeylerini ve gözlemlenen davranışları belgelemek amacıyla kullanılmıştır. Günlük verileri, uygulamanın sürecine dair nitel değerlendirme yapılmasına olanak sağlamıştır.

Bu veri toplama araçları, araştırmanın çok yönlü ve bütüncül bir biçimde yürütülmesine olanak tanımış; elde edilen bulguların hem nesnel hem de yoruma dayalı olarak değerlendirilmesini sağlamıştır.

2.4 Çözümleme

Araştırmada toplanan veriler, nicel ve nitel analiz yöntemleriyle çok yönlü biçimde değerlendirilmiştir. Nicel veri analiz sürecinde, öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme özyeterlik düzeylerini belirlemek amacıyla ön test ve son test olarak uygulanan “Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlik Ölçeği”nden elde edilen puanlar kullanılmıştır. Ölçek, beşli Likert tipi yapıda olup, toplam 30 maddeden ve üç alt boyuttan oluşmaktadır. Araştırmada uygulamaya alınmadan önce ölçeğin aracının güvenirliği yeniden test edilmiştir. Bu kapsamda Cronbach Alpha (Cr. α) iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve değerin ,71 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, ölçeğin araştırma örnekleminde yeterli düzeyde güvenirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, analiz öncesinde verilerin normal dağılıma uygunluğu incelenmiş ve çarpıklık (skewness) ile basıklık (kurtosis) değerlerinin +2 ile -2 aralığında olduğu görülmüştür. Bu bulgular doğrultusunda verilerin parametrik testler için uygun olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle, deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test puanları arasındaki farkları belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t-

testi uygulanmıştır. İstatistiksel analizler SPSS 15.0 paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Nitel veri analiz sürecinde ise üç farklı kaynak esas alınmıştır: Etkinlik uygulamaları, yarı yapılandırılmış öğrenci görüş formu ve araştırmacı günlüğü. Öğrencilere uygulanan açık uçlu sorular ve etkinlik içerikleri tematik olarak çözümlenmiş; elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle yorumlanmıştır. Yarı yapılandırılmış formdan elde edilen yanıtlar, öğrencilerin eleştirel dinleme sürecine yönelik algılarını, uygulama hakkındaki düşüncelerini ve kazanımlarını ortaya koyacak şekilde sınıflandırılmıştır. Araştırmacı günlüğü ise sürecin doğal akışı içerisinde gözlemlenen davranışlar, öğrencilerin katılım düzeyi ve öğrenme sürecine yönelik gözlemleri belgeleyerek nitel veri analizine katkı sağlamıştır.

Bu bütüncül analiz süreci sayesinde, nicel veriler öğrencilerin özyeterlik düzeylerindeki değişimi nesnel olarak ortaya koyarken, nitel veriler de bu değişimin arka planındaki süreçleri ve öğrenci deneyimlerini anlamaya yönelik derinlemesine bir bakış sunmuştur.

3. BULGULAR

3.1 Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeğine İlişkin Bulgular

Aşağıda “Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği”ne dayalı ön test ve son test sonuçları verilmiştir. Bulgulardan deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin ön test son test puan değişikliklerine ulaşılmaktadır.

Tablo 3.1. Dinleme özyeterlilik ölçeği grupların ön ve son test sonuçları

Boyutlar	Gruplar	Ön Test			Son Test		
		N	$\bar{x}$	S	N	$\bar{x}$	S
1. Bireysel özyeterlilik	Deney	36	3,70	0,78	36	4,08	0,29
	Kontrol	35	3,68	0,83	35	3,58	0,71
2. Sosyal özyeterlilik	Deney	36	3,54	0,67	36	3,66	0,65
	Kontrol	35	3,57	0,89	35	3,34	0,76
3. Engeller	Deney	36	3,83	1,076	36	4,28	0,615
	Kontrol	35	3,21	1,313	35	3,06	1,174
Toplam	Deney	36	3,45	0,52	36	3,66	0,30
	Kontrol	35	3,52	0,69	35	3,40	0,60

Tablo 3.1. incelendiğinde eleştirel dinleme etkinlikleri ile Türkçe dersi işleyen deney grubu öğrencilerinin dinleme özyeterlilik ölçeği bireysel özyeterlilik boyutu ön test ortalama puanları $\bar{x}= 3.70$ iken son test puanları $\bar{x}= 4.08$, kontrol grubu öğrencilerinin ön ve son test puanları ise sırasıyla $\bar{x}= 3.68$ ve $\bar{x}= 3.58$ 'dir. Buna göre deney grubu öğrencilerinin son test puanlarının ön teste göre ve kontrol grubu son testine göre arttığı söylenebilir.

Tablo 3.1. incelendiğinde eleştirel dinleme etkinlikleri ile Türkçe dersi işleyen deney grubu öğrencilerinin dinleme özyeterlilik ölçeği sosyal özyeterlilik boyutu ön test ortalama puanları $\bar{x}= 3.54$ iken son test puanları $\bar{x}= 3.66$, kontrol grubu ön ve son test puanları ise sırasıyla $\bar{x}= 3.57$ ve $\bar{x}= 3.34$ 'tür. Buna göre deney grubu öğrencilerinin son test puanlarının ön teste göre ve kontrol grubu son testine göre arttığı söylenebilir.

Tablo 3.1. incelendiğinde eleştirel dinleme etkinlikleri ile Türkçe dersi işleyen deney grubu öğrencilerinin dinleme özyeterlilik ölçeği engeller boyutu ön test ortalama puanları $\bar{x}= 3.83$ iken son test puanları $\bar{x}= 4.28$, kontrol grubu öğrencilerinin ön ve son test puanları ise sırasıyla $\bar{x}= 3.21$ ve $\bar{x}= 3.06$ 'dır. Buna

göre deney grubu öğrencilerinin son test puanlarının ön teste göre ve kontrol grubu son testine göre arttığı söylenebilir.

Tablo 3.1. incelendiğinde eleştirel dinleme etkinlikleri ile Türkçe dersi işleyen deney grubu öğrencilerinin dinleme özyeterlik ölçeği toplam ön test ortalama puanları $\bar{x}$ = 3.45 iken son test puanları $\bar{x}$ = 3.66, kontrol grubu öğrencilerinin ön ve son test puanları ise sırasıyla $\bar{x}$ = 3.52 ve $\bar{x}$ = 3.40'tır. Buna göre deney grubu öğrencilerinin son test puanlarının ön teste göre ve kontrol grubu son testine göre arttığı söylenebilir.

Tablo 3.2. Dinleme özyeterlik grup*ölçüm ortak etkisi ANOVA karşılaştırma sonuçları

Boyutlar	Değişken ve Kaynak	sd	Kareler Ortalaması	F	p	η^2
1. Bireysel özyeterlik	Grup	1	2,34	4,21	0,04	0,06
	Ölçüm	1	0,69	1,79	0,19	
	Grup* Ölçüm	1	2,10	5,46	0,02	0,07
	Hata	69	.38			
2. Sosyal özyeterlik	Grup	1	1766,39	2626,96	0,00	0,97
	Ölçüm	1	0,10	0,22	0,64	
	Grup* Ölçüm	1	1,05	2,37	0,13	
	Hata	69	.44			
3. Engeller	Grup	1	1835,50	1637,07	0,00	0,96
	Ölçüm	1	0,73	0,62	0,43	
	Grup* Ölçüm	1	3,21	2,71	0,10	
	Hata	69	1.19			
4. Toplam	Grup	1	1746,82	5368,51	0,00	0,99
	Ölçüm	1	0,09	0,34	0,56	
	Grup* Ölçüm	1	0,98	3,75	0,057	0,05
	Hata	69	.11			

Tablo 3.2. incelendiğinde eleştirel dinleme etkinlikleri kullanılan grupta olmanın dinleme özyeterlik ölçeği bireysel özyeterlik boyutu puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan karışık ölçümler için iki faktörlü varyans analizi sonucunda, grup-ölçüm ortak etkisi, eleştirel dinleme etkinlikleri kullanılan grubun puan artışının diğer gruba göre anlamlı derecede fazla olduğunu göstermiştir [$F_{(1-69)} = 5.46, p < .05$]. Bu durumda eleştirel dinleme etkinlikleri kullanmanın eleştirel dinleme ölçeği bireysel özyeterlilik boyutu üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu sonucuna varılabilir. Test sonucu

hesaplanan grup-ölçüm ortak etki büyüklüğü ($\eta^2=.07$) bu farkın orta düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.2. incelendiğinde eleştirel dinleme etkinlikleri kullanılan grupta olmanın dinleme özyeterlik ölçeği sosyal özyeterlik boyutu puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan karışık ölçümler için iki faktörlü varyans analizi sonucunda, grup-ölçüm ortak etkisi, eleştirel dinleme etkinlikleri kullanılan grubun puan artışının diğer gruba göre anlamlı derecede fazla olmadığını göstermiştir [$F_{(1-69)} = 2.37, p>.05$]. Bu durumda eleştirel dinleme etkinlikleri kullanmanın eleştirel dinleme ölçeği sosyal özyeterlilik boyutu üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna varılabilir.

Tablo 3.2. incelendiğinde eleştirel dinleme etkinlikleri kullanılan grupta olmanın dinleme özyeterlik ölçeği engeller boyutu puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan karışık ölçümler için iki faktörlü varyans analizi sonucunda, grup-ölçüm ortak etkisi, eleştirel dinleme etkinlikleri kullanılan grubun puan artışının diğer gruba göre anlamlı derecede fazla olmadığını göstermiştir [$F_{(1-69)} = 2.71, p>.05$]. Bu durumda eleştirel dinleme etkinlikleri kullanmanın eleştirel dinleme ölçeği engeller boyutu üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna varılabilir.

Tablo 3.2. incelendiğinde eleştirel dinleme etkinlikleri kullanılan grupta olmanın dinleme özyeterlik ölçeği toplam puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan karışık ölçümler için iki faktörlü varyans analizi sonucunda, grup-ölçüm ortak etkisi, eleştirel dinleme etkinlikleri kullanılan grubun puan artışının diğer gruba göre anlamlı derecede fazla olduğunu göstermiştir [$F_{(1-69)} = 3.75, p<.05$]. Bu durumda eleştirel dinleme etkinlikleri kullanmanın eleştirel dinleme ölçeği toplam puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu sonucuna varılabilir. Test sonucu hesaplanan grup-ölçüm ortak etki büyüklüğü ($\eta^2=.05$) bu farkın orta düzeyde olduğunu göstermektedir.

3.2 Öğrenci Görüşlerine İlişkin Bulgular

Eleştirel dinleme eğitimi ve uygulamaların sonunda deney grubu öğrencilerinden cevaplanması istenen görüşme formu yanıtları betimsel analiz yöntemi ile incelenmiş ve inceleme sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Bu sonuçlara göre veriler 5 tema altında çözümlenmiştir. Bununla ilgili veriler Tablo 3.3’te verilmiştir.

Tablo 3.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formundan Elde Edilen Temalar ve Kodlar

Temalar	f	Katılımcılar
1. Eleştirel düşünme ve sorgulama	14	Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö10, Ö16, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28
2. Kendini ifade etme ve özgürlük	14	Ö1, Ö4, Ö7, Ö8, Ö10, Ö12, Ö14, Ö16, Ö17, Ö21, Ö24, Ö25, Ö26, Ö29
3. Yorumlama ve değerlendirme becerisi	15	Ö1, Ö3, Ö6, Ö7, Ö9, Ö11, Ö13, Ö12, Ö13, Ö16, Ö17, Ö18, Ö23, Ö25, Ö28
4. Günlük yaşama aktarım farkındalığı	26	Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö23, Ö24, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29
5. Uygulamaya yönelik öneriler	26	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö24, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29

Tablo 3.4’e bakıldığında, eleştirel dinleme/izleme uygulamalarına yönelik öğrenci görüşleri ile ilgili olarak 5 tema elde edilmiştir. **Eleştirel düşünme ve sorgulama** f=14, **kendini ifade etme ve özgürlük** f=14, **yorumlama ve değerlendirme becerisi** f=15, **günlük yaşama aktarım farkındalığı** f=26, **uygulamaya yönelik öneriler** f=26’tir. Ulaşılan temalara dair katılımcı görüşleri özgün ifadeleri ile aşağıda verilmiştir.

Tema 1: Sorgulama ve Eleştirel Bakış

Öğrencilerin büyük çoğunluğu, gerçekleştirilen eleştirel dinleme/izleme uygulamaları sayesinde olaylara daha sorgulayıcı bir bakış açısıyla yaklaşmaya başladıklarını ifade etmiştir. Özellikle “Olaylara sorgulayıcı bakmamı sağladı” ve

“İzlediklerimin doğruluğunu sorgulamayı öğrendim” gibi öğrenci beyanları, bu becerinin öğrencilerde eleştirel düşünme sürecini tetiklediğini göstermektedir. Bu tür açıklamalar, öğrencilerin yalnızca duydukları bilgiyi pasif biçimde kabul etmediklerini; aksine, verilen bilgilerin doğruluğunu, kaynak güvenilirliğini ve amaçlı iletilerini sorgulamaya başladıklarını göstermektedir.

Bu durum, eleştirel dinleme uygulamalarının öğrencilerde bilişsel farkındalık oluşturduğuna, özellikle medya içeriklerine karşı daha seçici ve bilinçli bir yaklaşım geliştirdiklerine işaret etmektedir. Nitekim bu sonuç, Wolvin ve Coakley'nin (2000) eleştirel dinlemeyi, “gizli mesajları tanıma, akıl yürütme yollarını değerlendirme ve konuşmacının amacı doğrultusunda içerikleri çözümleme” biçiminde tanımlayan yaklaşımıyla da örtüşmektedir. Uygulamalar yoluyla öğrencilerin medya, reklam ya da kamu spotu gibi çoklu kaynakları analiz ederken daha aktif düşünen bireyler hâline geldikleri gözlemlenmiştir. Bu durum, eleştirel dinleme becerilerinin eğitim ortamlarında sistemli ve amaçlı etkinliklerle geliştirilebileceğini de göstermektedir.

Ö1: Benim olaylara eleştirel yaklaşmamı sağladı.

Ö6: Bence bu uygulamalar bana önüme çıkan şeyleri sorgulama ve eleştirme becerisi kazandırdı.

Ö12: Daha önce düşünmediğim şeyleri düşünme ve buna göre sorgulama yapmayı öğretti.

Ö16: Fikirlerimizi bazen değiştirip daha eleştirel düşünmemize yardımcı oluyor.

Ö18: Taraflı/ tarafsız düşünceleri ayırt etmeyi öğretti.

Ö22: Bu dinleme çalışmalarında normalde yaptığımız gibi dinleyip geçmiyoruz. Bunda sorguluyoruz. “Neden” diye soruyoruz.

Tema 2: Kendini İfade Etme ve Özgürlük

Görüşme formunda elde edilen veriler, öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme uygulamaları sayesinde kendilerini daha rahat ifade edebildiklerini ortaya koymaktadır. Özellikle “Düşüncelerimi daha rahat

açıklayabiliyorum” ve “Fikirlerimi özgürce söyleyebildim” şeklindeki öğrenci beyanları, sınıf ortamında düşüncelerini dile getirme konusunda özgüven kazandıklarını göstermektedir. Bu durum, eleştirel dinleme etkinliklerinin yalnızca bilgi edinme değil, aynı zamanda bireysel ifade ve düşünce özgürlüğü açısından da olumlu etkiler yarattığını göstermektedir.

Bu bağlamda, sınıf içinde yapılan tartışmalarda öğrencilerin sadece dinlediklerini değerlendirmekle kalmayıp, kendi görüşlerini gerekçelendirerek paylaşabilmeleri, onların fikir üretme ve ifade etme yetilerini geliştirmiştir. Nitekim Paul ve Elder’ın (2006) eleştirel düşünmenin temelinde bireyin özgürce düşüncelerini ortaya koyma ve savunabilme becerisinin yattığını belirttiği gibi, bu uygulamalarda öğrencilerin kendi fikirlerini açıkça dile getirmeleri, eleştirel düşünmenin geliştiğinin bir göstergesidir.

Ayrıca, geleneksel ders işleyişine kıyasla öğrencilerin daha aktif olduğu ve pasif dinleyici konumundan çıkarak katılımcı bireyler hâline geldikleri görülmektedir. Bu da demokratik bir öğrenme ortamı oluşturarak öğrencilerin düşüncelerine değer verildiği hissini güçlendirmektedir. Uygulamalar sırasında dile getirilen “Artık fikrim önemli, söylemekten çekinmiyorum” şeklindeki ifadeler, bu değişimin öğrenciler üzerindeki yansımaları somut biçimde göstermektedir.

Ö7: Eleştirel dinleme/izleme uygulamaları bana duygu ve düşüncelerimi daha iyi açıklamamı sağladı.

Ö10: Kendi fikirlerimizi beirtmemiz eleştirel dinlemenin farkı. Bu güzel bir özellik.

Ö12: Bu dinleme türünde tek bir cevap olmaması ve kendi düşüncelerimizi özgürce ifade etmemiz diğer dinleme çalışmalarından farklı olduğunu gösteriyor.

Ö14: Dinleme etkinliklerinde doğrusu yanlış varken eleştirel dinlemede özgürce düşüncelerimizi ifade edebiliyoruz.

Ö21: Normal dinleme etkinliklerinde tek bir düşünce çıkarılırken eleştirel dinleme uygulamalarında farklı düşünceler çıkarabiliyoruz.

Ö29: Dinleme etkinliklerinde herkes aynı cevabı bulur ama eleştirel dinleme de düşünceler daha özgür.

Tema 3: Yorumlama ve Değerlendirme Becerisi

Öğrencilerin verdiği yanıtlarda, eleştirel dinleme/izleme uygulamalarının yalnızca dinleme sürecine değil, aynı zamanda yorumlama ve değerlendirme yeteneklerine de önemli katkılar sunduğu görülmektedir. Özellikle “Sadece dinlemiyoruz, yorumluyoruz” ve “Eskiden tek doğru vardı, şimdi herkesin bakış açısı var” gibi ifadeler, öğrencilerin çoklu bakış açısıyla düşünmeyi öğrendiklerini ve dinledikleri içerikleri kendi düşünsel süzgeçlerinden geçirerek analiz etmeye başladıklarını göstermektedir.

Bu bulgular, dinleme eyleminin pasif bir alıcı sürecinden çıkarılıp, aktif bir anlama, çıkarım yapma ve değerlendirme süreci hâline dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Öğrencilerin içeriklerdeki mesajları analiz edebilmesi, verilen fikirleri sorgulayıp farklı yönleriyle ele alabilmesi, eleştirel düşünme becerisinin geliştiğini göstermektedir.

Bu bağlamda öğrencilerin yalnızca doğruyu bulmaya değil, aynı zamanda neden-sonuç ilişkisi kurmaya, görüşler arasında fark gözetmeye ve kişisel yorum geliştirmeye başladıkları gözlemlenmiştir. Bu tür yetiler, onların hem akademik başarılarına hem de sosyal yaşamlarındaki iletişim becerilerine katkı sağlamaktadır.

Ö6: Eleştirel dinleme/izleme uygulamalarında izleyip geçmiyoruz. Sorguluyor ve yorumluyoruz.

Ö9: Konuyu daha ayrıntılı düşünmemi sağlıyor.

Ö11: Eleştirel dinlemede hem soruyu cevaplıyoruz hem de yorumluyoruz.

Ö15: Eleştirel dinlemenin gerçek hayatla daha uyumlu olduğunu düşünüyorum.

Ö17: Eleştirel dinleme daha çok yorumlama üzerinedir.

Ö23: Eleştirel düşünmemi ve karşılaştırma yapmamı sağladı.

Tema 4: Günlük Yaşama Aktarım Farkındalığı

Görüşme formundan elde edilen bir diğer önemli bulgu, öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme becerisinin yalnızca sınıf içi etkinliklerde değil, günlük yaşamda da kullanılabilir olduğunu fark ettiklerini göstermektedir. Öğrenciler, reklamları, filmleri, haberleri ve sosyal medya içeriklerini izlerken artık daha dikkatli olduklarını ve bu içerikleri sorgulama alışkanlığı kazandıklarını belirtmişlerdir. “Reklam izlerken artık farklı düşünüyorum”, “Haberleri daha dikkatli izliyorum” gibi ifadeler, bu farkındalığın açık göstergesidir.

Bu durum, eğitimde kalıcılık ve aktarılabilirlik ilkelerinin somut bir yansımasıdır. Paul ve Elder (2006), eleştirel düşünmenin bireyin yaşam boyu sürecek zihinsel refleksler geliştirmesini hedeflediğini ifade etmektedir. Öğrencilerin ders dışı durumlarda da bu refleksi kullanmaları, eleştirel dinlemenin yalnızca bir ders kazanımı olmadığını, aynı zamanda yaşam becerisine dönüşebildiğini göstermektedir.

Özellikle bilgi kirliliğinin yoğun olduğu dijital çağda, bireylerin medya okuryazarlığı becerileri kazanması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, uygulamaların öğrencilere yalnızca akademik katkı sunmadığı, aynı zamanda eleştirel vatandaşlık yönünde de gelişim sağladığı görülmektedir.

Ö3: Artık televizyon izlerken eleştirel bir gözle bakıyorum.

Ö5: Başkalarıyla empati kurabilmede kullanabilirim.

Ö6: Önüme çıkan şeyleri izlerken kullanabilirim.

Ö7: Okulda duyduklarımız karşısında veya kendimizi iade ederken eleştirel dinlemeyi kullanabiliriz.

Ö11: Bence her yerde kullanabileceğimiz bir beceri öğrendik.

Ö14: Bir tartışmada düşünceerimi çekinmeden rahatça iade ederken kullanabilirim.

Ö16: Kişisel konuşmaları veya haberleri dinlerken kullanabiliriz.

Ö19: Her türlü dinleme/izleme eylemleride kullanabiliriz.

Ö24: Reklam ve tanıtım videolarında söylenen şeylerin doğru veya yanlış olduğunu ayırt ederken kullanabiliriz.

Ö26: Merak ettiğim şeyeri araştırırken öğrendiklerimi kullanabilirim.

Ö21: Seçimlerde ikna ve propagandayı ayırt edebiliriz.

Ö22:Günlük hayatta bize bir şey anlatıldığında onu dinlerken eleştirel dinleme uygulamalarında öğrendiklerimize dikkat edebiliriz.

Tema 5: Uygulamaya Yönelik Öneriler

Görüşme formunda öğrencilerin tamamı, yapılan eleştirel dinleme etkinliklerinden memnun kaldığını ve bu uygulamaların devam etmesini istediklerini belirtmiştir. “Devam etmesini isterim çünkü çok şey öğrendim” ve “Ders daha eğlenceli hâle geldi” gibi ifadeler, öğrencilerin hem öğrenme sürecine olan motivasyonlarının arttığını hem de derse olan ilgilerinin yükseldiğini göstermektedir.

Bu tür geri bildirimler, eleştirel dinleme uygulamalarının yalnızca bilişsel gelişim değil, aynı zamanda duyuşsal etki yarattığını da ortaya koymaktadır. Öğrencilerin aktif olarak katıldığı, düşüncelerini özgürce dile getirebildiği ve sorgulayıcı etkinliklerle meşgul olduğu bu ders yapısının, onların öğrenmeye karşı daha istekli olmalarını sağladığı anlaşılmaktadır.

Ayrıca bu bulgular, uygulamanın öğrenci merkezli bir yaklaşımla planlandığını ve öğrencilerin öğrenme sürecine katılımını önceleyen bir yapı oluşturulduğunu göstermektedir. Öğrencilerin talep ettiği bu devam isteği, etkinliklerin hem içerik hem de yöntem açısından onların ihtiyaçlarına cevap verdiğini doğrulamaktadır.

Ö1: Eleştirel dinleme/izleme uygulamalarının devam etmesini isterim çünkü bize güzel şeyler katıyor.

Ö7: Devam etmesini isterim çünkü böyle etkinlikler hoşuma gidiyor.

Ö14: Devam etmesini isterim çünkü aynı zamanda keyifli ve eğlenceli.

Ö26: Günlük hayatta kullanabileceğim şeyleri öğrenmeyi seviyorum.

Eleştirel dinleme/izleme uygulamalarına ilişkin öğrenci görüşleri, betimsel analiz yoluyla beş ana tema altında toplanmıştır: eleştirel düşünme ve sorgulama, kendini ifade etme ve özgürlük, yorumlama ve değerlendirme becerisi, günlük yaşama aktarım farkındalığı ve uygulamaya yönelik öneriler. Öğrenciler, uygulamalar sayesinde daha sorgulayıcı düşündüklerini, düşüncelerini özgürce ifade edebildiklerini, dinlediklerini yorumlama ve değerlendirme becerilerinin geliştiğini belirtmişlerdir. Ayrıca bu becerileri gündelik yaşamda da kullanabildiklerini fark etmişler; derslerin devam etmesini istediklerini ifade ederek uygulamaların etkili ve motive edici olduğunu vurgulamışlardır.

4. TARTIŞMA

Bu araştırmanın temel amacı, ortaokul 6. sınıf öğrencilerine eleştirel dinleme ve izleme becerilerinin kazandırılmasına yönelik bir öğretim süreci tasarlayarak, bu sürecin öğrencilerin eleştirel dinleme özyeterlikleri üzerindeki etkisini incelemektir. Elde edilen bulgular, hem nicel hem de nitel verilerin birlikte yorumlanmasıyla anlamlı bir bütünlük kazanmıştır.

Araştırmanın tartışma bölümünde ilk olarak nicel veriler üzerinden elde edilen bulgular değerlendirilmiş, ardından nitel verilerle ortaya çıkan sonuçlar analiz edilmiş, son olarak ise her iki veri seti bir arada yorumlanarak sonuçlar arasında bütünsel bir bağ kurulmuştur.

Nitel bulgular, nicel verileri destekler niteliktedir. Araştırmanın ilk aşamasında yapılan ön test analizleri, deney ve kontrol gruplarının uygulama öncesi genel olarak birbirine denk olduğunu göstermektedir. Sadece “engeller” boyutunda anlamlı bir farklılık saptanmış olsa da, bu farklılık haricinde grupların karşılaştırılabilir nitelikte olduğu görülmüştür.

Uygulama sonrası elde edilen nicel veriler doğrultusunda, deney grubu öğrencilerinin tüm boyutlarda puan ortalamalarının arttığı; kontrol grubunun ise bazı boyutlarda sabit kaldığı ya da gerilediği görülmüştür. Özellikle bireysel özyeterlik boyutunda deney grubunun son test puanlarında anlamlı bir artış gözlenmiştir [$F(1-69) = 5.46, p < .05$], bu da eleştirel dinleme uygulamalarının öğrencilerin bireysel becerilerine olumlu katkı sağladığını göstermektedir. Etki büyüklüğünün orta düzeyde olması ($\eta^2 = .07$), bu katkının istatistiksel olarak anlamlı olmasının yanı sıra pedagojik anlamda da dikkate değer olduğunu ortaya koymaktadır.

Ancak sosyal özyeterlik ve engeller boyutlarında grup*ölçüm etkileşimi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgu, uygulamaların öğrencilerde sosyal etkileşim ya da dışsal engellerle baş etme konusunda belirgin bir farklılık yaratmadığına işaret etmektedir. Bununla birlikte, deney grubunun ortalama puanlarında artış gözlenmiş olması, yine de bu alanlarda potansiyel gelişim olduğunu düşündürmektedir. Belki de bu gelişim, daha uzun süreli ya da farklı yöntemlerle yürütülecek uygulamalarda anlamlı hâle gelebilir.

Toplam ölçek puanları açısından değerlendirildiğinde ise deney grubunun genel başarı düzeyinde pozitif bir gelişme kaydettiği, ancak bu gelişimin istatistiksel anlamda sınırda kaldığı görülmüştür [$F(1-69) = 3.75$, $p \approx .057$]. Etki büyüklüğü yine orta düzeyde hesaplanmıştır ($\eta^2 = .05$), bu da uygulamaların genel olarak öğrencilerde olumlu bir etki yarattığını, ancak daha güçlü ve kalıcı etkiler için uygulama süresinin veya sıklığının artırılmasının gerekebileceğini düşündürmektedir.

Deney grubu öğrencilerinden elde edilen görüşme verileri, eleştirel dinleme eğitiminin öğrencilerde çok yönlü bir farkındalık ve beceri gelişimi sağladığını ortaya koymuştur. Öğrencilerin büyük bölümü, bu uygulamalar sayesinde olaylara daha sorgulayıcı ve eleştirel bir bakış açısı kazandıklarını, medyada ya da günlük yaşamda karşılaştıkları mesajları artık pasif biçimde değil, aktif ve bilinçli bir zihinsel süreçle değerlendirdiklerini ifade etmiştir. Bu durum, eleştirel dinleme uygulamalarının bireylerde yalnızca bilişsel düzeyde değil, aynı zamanda tutum ve davranış düzeyinde de dönüşüm yarattığını göstermektedir.

Özellikle öğrencilerin “fikrimi özgürce ifade edebildim”, “eskiden tek bir doğru vardı, şimdi herkesin bakış açısı var” gibi beyanları, onların ifade özgürlüğü, yorumlama yetisi ve çoklu bakış açısıyla düşünme gibi üst düzey bilişsel becerileri benimsediklerine işaret etmektedir. Ayrıca, bu uygulamaların günlük yaşama aktarım farkındalığı sağladığı, öğrencilerin reklam, haber, kamu spotu gibi medya içeriklerini daha dikkatli ve seçici biçimde değerlendirmeye başladıkları gözlemlenmiştir. Bu bulgu, eleştirel düşünme becerilerinin yalnızca sınıf içi akademik başarıya değil, aynı zamanda yaşam boyu öğrenme ve vatandaşlık bilinci açısından da değer taşıdığını ortaya koymaktadır.

Nitel verilerin bir diğer önemli çıktısı, öğrencilerin uygulamalara duyduğu yüksek memnuniyet düzeyi olmuştur. Uygulamalara katılan tüm öğrenciler, bu sürecin devam etmesini istemekte ve etkinliklerin hem eğitici hem de motive edici olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, eleştirel dinleme uygulamalarının öğrenme isteğini artırdığı, öğrencileri pasif dinleyici konumundan çıkarıp aktif katılımcı hâline getirdiği söylenebilir.

Öğretim sürecinde ön yargıların farkına varma, not alma, içerikleri düzenleme, sürekli sorgulama ve görsel-işitsel materyallerden yararlanma gibi

çeşitli stratejilerin kullanılması, öğrencilerin öğrenme sürecine aktif katılımını desteklemiş; aynı zamanda dikkatlerini dinlenen ya da izlenen içerik üzerine odaklamalarına katkı sağlamıştır.

Araştırmanın 6. sınıf öğrencileriyle uygulanması bakımından öğrencilerin soyut düşünme döneminin başında oldukları düşünüldüğünde tereddüt oluşturmuş olsa da uygulama sürecine geçildiğinde bu durumun araştırma için olumsuz bir durum oluşturmadığı görülmüştür. Bu düzeydeki öğrencilerin eleştirel düşünme ve eleştirel dinlemenin gerektirdiği anlamlandırma, sorgulama, analiz etme, değerlendirme basamaklarını zorluk çekmeden yaptıkları görülmüştür.

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, nitel ve nicel verilerin birbiriyle örtüştüğü ve birbirini desteklediği görülmektedir. Nitel verilerde öğrenciler, bireysel farkındalıklarının ve özgüvenlerinin arttığını, olaylara eleştirel ve çok yönlü yaklaşmaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgular, özellikle bireysel özyeterlik boyutunda elde edilen anlamlı nicel gelişimle doğrudan örtüşmektedir.

Öte yandan, sosyal özyeterlik ve engeller boyutlarındaki nicel gelişimlerin istatistiksel olarak anlamlı olmamasına rağmen, nitel verilerde öğrencilerin kendini ifade etme, yorumlama, eleştirme ve günlük yaşamda kullanma gibi becerilerde ilerleme kaydettiklerini belirtmeleri; bu boyutlarda ölçülen gelişimin belki de ölçme aracının sınırları ya da uygulama süresinin sınırlılığı nedeniyle istatistiksel olarak yakalanamamış olabileceğini düşündürmektedir.

Bu çalışmada eleştirel dinleme ve izleme uygulamalarının öğrencilerin özyeterlik algılarına ve bilişsel farkındalık düzeylerine olumlu etkiler sağladığı belirlenmiştir. Bulgular, özellikle yapılandırılmış ve etkileşim temelli dinleme etkinliklerinin öğrencilerin dinleme sürecine aktif katılımını artırdığını göstermektedir. Bu sonuçlar, Aytan'ın (2011) altıncı sınıf öğrencileriyle yürüttüğü çalışmada elde edilen bulgularla örtüşmektedir. Aytan, aktif öğrenme temelli dinleme uygulamalarının deney grubunda anlamlı gelişim sağladığını ifade etmiş; bu durum çalışmamızdaki öğrencilerin uygulamalara katılım sırasında gösterdikleri dikkat, motivasyon ve bilişsel çaba ile paralellik göstermiştir.

Benzer şekilde, öğrencilerin özellikle dinleme öncesi yapılan yönlendirmelerle dikkatlerinin içeriğe daha kolay odaklandığı ve anlam kurma süreçlerinin daha etkin hâle geldiği gözlemlenmiştir. Bu durum, Temur (2010) ve Şahin'in (2012) çalışmalarında ortaya konan, dinleme öncesi soruların, öğrencilerin anlama ve hatırlama becerilerini güçlendirdiği yönündeki bulgularla desteklenmektedir. Bu bağlamda, uygulama sürecinde öğrencilerin zihinsel hazırlıkla dinlemeye başlamaları, yalnızca anlamayı artırmakla kalmamış, aynı zamanda içeriği eleştirel süzgeçten geçirme eğilimlerini de güçlendirmiştir.

Araştırmada ortaokul düzeyindeki öğrencilerin eleştirel dinleme ve izleme becerilerinde uygulama süreci sonunda anlamlı gelişmeler gözlenmiş; öğrencilerin özellikle bireysel farkındalık ve sorgulama yetilerinin arttığı belirlenmiştir. Bu bulgular, Azizoğlu'nun (2020) yürüttüğü çalışmayla dikkat çekici biçimde örtüşmektedir. Azizoğlu'nun 40 ders saati süren yapılandırılmış eleştirel dinleme programı sonunda deney grubundaki öğrencilerin becerilerinde anlamlı gelişmeler tespit edilmiş; bu sonuç, öğretim süresinin ve sistematik uygulamanın eleştirel dinleme becerilerinin gelişiminde belirleyici bir faktör olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde, bu çalışmada da belirli aralıklarla uygulanan etkinliklerin ardından öğrencilerin düşünme, sorgulama ve değerlendirme düzeylerinde fark edilebilir ilerlemeler kaydedilmiştir.

Azizoğlu ve Okur (2021), bu tür uygulamaların öğrencilerin öznel ve nesnel ifadeleri ayırt etme becerilerini geliştirdiğini belirtmiştir. Aynı zamanda çalışmanın nitel bulguları, uygulamaların öğrencilerin yalnızca derste değil, gündelik yaşamda da eleştirel bakış geliştirmelerine katkı sunduğunu göstermektedir. Öğrenciler; haber, reklam ve sosyal medya içeriklerini değerlendirme alışkanlığı kazandıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmanın önemli bir yönü de, eleştirel dinlemenin program temelli değil, içerikle bütünleşik bir biçimde uygulanmasıdır. Ennis (1989) tarafından önerilen karma yaklaşım, bu çalışmanın doğasına oldukça uygundur. Uygulamalar hem konu temelli içerikler üzerinden yapılandırılmış hem de düşünme becerileri etkinliklerle doğrudan desteklenmiştir. Bu sayede öğrenciler eleştirel dinleme sürecinde konu içeriğini analiz ederken aynı zamanda temel bilişsel stratejileri uygulayabilmişlerdir. Paul ve Elder'in (2006) ifade ettiği gibi, eleştirel düşünme

bir süreçtir ve bu süreç boyunca bilgiye ulaşma, onu değerlendirme ve alternatif bakış açıları geliştirme becerileri eş zamanlı olarak gelişir. Bu çalışmanın bulguları da benzer şekilde, yapılandırılmış bir öğretimle eleştirel dinleme becerilerinin geliştirilebildiğini göstermektedir.

Araştırmada öğrencilerin öğrenme sürecine zihinsel olarak hazırlanmasının öğrenme çıktılarına olumlu katkı sunduğu anlaşılmıştır. Bu durum, Temur (2010) ve Şahin (2012) tarafından yürütülen çalışmalarda vurgulanan, dinleme öncesi soruların öğrencilerin dikkatini toplama, beklenti oluşturma ve anlamayı artırma gibi işlevlerinin etkisini desteklemektedir. Uygulamalar sırasında kullanılan yönlendirici sorular, öğrencilerin dinleme sürecini yapılandırmalarına yardımcı olmuş ve eleştirel düşünme süreçlerini tetiklemiştir.

Öte yandan, uygulamalarda öğrencilerin çoğunlukla içeriğe odaklandığı ve görülse de bazı öğrencilerin içeriğin türüne veya sunum biçimine göre ilgisinin azaldığı gözlemlenmiştir. Bu durum, Tatar'ın (2023) ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerini eleştirel dinleme ölçütlerine göre değerlendirdiği çalışmasında ortaya koyduğu gibi, içeriklerin yeterince çeşitlendirilmemesinin ve eleştirel düşünmeyi destekleyecek biçimde yapılandırılmamasının öğrenme sürecini sınırlandırabileceğini göstermektedir. Bu çalışmada kullanılan zenginleştirilmiş görsel-işitsel materyaller, bu eksikliği telafi edici nitelikte olmuş ve öğrencilerin dikkatini sürdürebilmelerine katkı sağlamıştır.

Çalışmada öğrencilerin yalnızca dinleme değil, aynı zamanda eleştirel düşünme, yorumlama ve ifade etme gibi çoklu bilişsel becerilerinde gelişim gözlenmiştir. Bu bütüncül gelişim, Kamçı'nın (2024) öğretmen adaylarıyla yürüttüğü çalışmada ele alınan eleştirel düşünme, yazma, okuma ve dinleme becerileri arasındaki anlamlı ilişkilerle tutarlıdır. Kamçı'nın vurguladığı gibi bu beceriler birbirini tamamlamakta ve bütüncül bir zihinsel gelişim süreci oluşturmaktadır. Araştırmada öğrencilerin ders dışı ortamlarda da sorgulama ve analiz yapma davranışı kazandıklarını ifade etmeleri, eleştirel dinleme becerilerinin yaşam boyu öğrenme ve düşünme süreçlerine uyarlanabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma, Türkçe dersinde eleştirel dinleme/izleme öğretiminin doğrudan ve yapılandırılmış biçimde yapılması gerektiğini ortaya

koymuřtur. Eleřtirel dűřűnme çaęın temel becerilerinden biri olarak gűrűlmekte ve bu becerinin dinleme sűrecine uyarlanması űęrencilerin hem akademik hem de sosyal yařamlarında daha bilinçli bireyler olarak geliřmelerini saęlayacaktır. Çalıřmanın sonucunda elde edilen veriler, MEB (2024) Tűrke űęretim Programı'nda yer alan "dinledięini/izledięini eleřtirebilme" kazanımının erken yařlardan itibaren űęretimle desteklenmesi gerektięini gűlű bir řekilde desteklemektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, ortaokul 6. sınıf öğrencilerine eleştirel dinleme/izleme becerisinin kazandırılmasına yönelik olarak hazırlanan video tabanlı uygulamaların, öğrencilerin eleştirel dinleme özyeterlik düzeylerine etkisini incelemek amacıyla yürütülmüştür. Araştırma sonuçları, hem nicel hem de nitel veriler ışığında aşağıda özetlenmiştir:

Deney grubuna uygulanan eleştirel dinleme etkinliklerinin, öğrencilerin bireysel özyeterlik düzeylerinde anlamlı bir artış sağladığı görülmüştür. Bu durum, eleştirel dinleme becerilerinin planlı, yapılandırılmış ve medya içeriği temelli etkinliklerle geliştirilebileceğini göstermektedir.

Araştırmanın nitel verileri, öğrencilerin eleştirel dinleme uygulamaları sayesinde olaylara daha sorgulayıcı yaklaşabildiklerini, fikirlerini daha özgür ifade edebildiklerini ve medya içeriklerini daha bilinçli değerlendirebildiklerini ortaya koymuştur. Bu sonuç, uygulamaların öğrencilerde eleştirel düşünme farkındalığı oluşturduğunu göstermektedir.

Araştırma sürecinde elde edilen veriler, öğrencilerin yalnızca akademik ortamlarda değil, aynı zamanda sosyal yaşamlarında da eleştirel dinleme alışkanlıklarını kullanabildiklerini ortaya koymuştur. Bu bulgu, eleştirel dinleme becerisinin yalnızca ders içi değil, hayat boyu kullanılabilecek bir yetkinlik olduğunu desteklemektedir.

Nicel bulgularda sosyal özyeterlik ve engeller boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark elde edilmemiştir. Bu sonuç, bu tür becerilerin gelişimi için daha uzun süreli ya da daha çeşitlendirilmiş uygulamalara ihtiyaç duyulduğunu düşündürmektedir.

Uygulama sürecinde kullanılan videolar, kısa film, kamu spotu ve röportaj türünde olup öğrencilerin yaş grubuna ve gelişim düzeyine uygun seçilmiştir. Bu içeriklere yönelik yapılandırılan etkinlikler, öğrencilerin analiz yapma, çıkarımda bulunma, görüşleri karşılaştırma ve kanıt temelli değerlendirme gibi üst düzey düşünme becerilerini aktif olarak kullanmalarını sağlamıştır.

Öğrenci görüşme formlarından elde edilen nitel veriler doğrultusunda, öğrencilerin tamamı uygulamaların devam etmesini istemiş; eleştirel dinleme çalışmalarının daha önceki dinleme etkinliklerinden farklı ve daha faydalı olduğunu belirtmiştir. Bu da uygulamanın öğrenci motivasyonu ve katılımı açısından olumlu karşılandığını göstermektedir.

Sonuç olarak, bu araştırma, eleştirel dinleme öğretiminin Türkçe dersi içinde uygulanabilir, geliştirilebilir ve öğrenciler üzerinde olumlu etkiler bırakabilir bir beceri olduğunu ortaya koymuştur. Öğrencilerin dinledikleri içeriklere eleştirel yaklaşabilmesi, düşüncelerini temellendirebilmesi ve görüşleri sorgulayabilmesi, hem akademik hem de sosyal yaşamda daha bilinçli bireyler olarak gelişmelerine katkı sağlamaktadır.

Bu araştırmanın sonuçları doğrultusunda, eleştirel dinleme/izleme becerisinin öğretimi ve gelişimiyle ilgili aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

5.1 Uygulayıcı Öğretmenlere Yönelik Öneriler

Türkçe derslerinde dinleme/izleme etkinliklerine eleştirel düşünme boyutu kazandırılarak öğrencilerin yalnızca anlama değil; sorgulama, değerlendirme ve yorumlama yapmaları desteklenebilir.

Derslerde kullanılacak video içerikleri öğrencilerin yaş düzeyine ve ilgilerine uygun, anlamlı mesajlar içeren kısa filmler, reklamlar ve kamu spotları gibi medya ürünlerinden seçilebilir. İçerikler yalnızca eğlenceli değil, düşündürücü ve tartışma doğurucu nitelikte olabilir.

Öğrencilere yönelik hazırlanan etkinlik soruları üst düzey düşünme becerilerini tetikleyerek özellikle doğruluk, tutarlılık, ikna, öznellik-nesnellik gibi kavramları sorgulatabilir.

Eleştirel dinleme becerisi, yalnızca bir ünitenin konusu gibi değil, dersin geneline yayılacak bir öğretim yaklaşımı olarak ele alınabilir. Bu, becerinin kalıcı hâle gelmesine katkı sağlayabilir.

Öğrencilerin aktif katılımı teşvik edilerek, tartışma ortamları yaratılarak farklı bakış açıları desteklenebilir. Böylece öğrenciler fikirlerini özgürce ifade etme, farklı düşüncelere saygı duyma gibi beceriler de edinebilirler.

5.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Bu alışma, eleştirel dinleme eğitiminin ortaokul 6. sınıf düzeyinde etkisini incelemiştir. Gelecek araştırmalar farklı sınıf düzeylerinde benzer uygulamalarla çeşitlendirilebilir.

Araştırma süresi sınırlı tutulmuştur. Uzun süreli ve kapsamlı uygulamalarla eleştirel dinleme becerisinin kalıcılığı ve gelişim süreci daha ayrıntılı olarak analiz edilebilir.

Eleştirel dinleme becerileri, sadece dil dersleri değil, sosyal bilgiler, fen, din kùltürü gibi derslerle uyarlanarak çoklu alanlarda uygulanabilir. Bu yönde disiplinlerarası çalışmalar yapılması faydalı olacaktır.

Öğrencilerin eleştirel dinleme stratejileri, bilişsel ve duyuşsal özellikleriyle birlikte ele alınarak daha derinlemesine çalışmalar yapılabilir. Böylece becerinin bireysel farklılıklara göre nasıl şekillendiği ortaya konabilir.

Geliştirilen öğretim uygulamalarının etkisini ölçmek amacıyla farklı ölçme araçları ve karma yöntem tasarımları kullanılarak etki alanı genişletilebilir.

KAYNAKLAR

- Abur, M. (2025). *Eleştirel dinleme etkinliklerinin ortaokul öğrencilerinin dinlediğini anlama becerileri üzerine etkisinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Aksaray Üniversitesi.
- Akyol, H. (2006). *Yeni programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri*. Kök Yayınları.
- Akyol, H. (2016). *Türkçe ilkokuma yazma öğretimi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akyol, H. (2019). *Okuma eğitimi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aras, B. (2004). *İlköğretimde dinleme anlama becerilerinin geliştirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Arslan, Ş. (2017). *Dinlediklerini özetlemede hikâye haritası yönteminin etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bartın Üniversitesi.
- Aydın, G. (2018). *Dinleme/izleme becerisi ile Türkçe dersi öğretim programında bu becerinin geliştirilmesi*. *Millî Eğitim Dergisi*, 47(221), 23–39.
- Aytan, T. (2011). *Aktif öğrenme tekniklerinin dinleme becerisi üzerindeki etkileri*. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 23–43.
- Azizoğlu, N. İ. (2020). *Ortaokul öğrencilerinin eleştirel dinleme becerilerinin geliştirilmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Azizoğlu, N. İ. ve Okur, A. (2021). *Eleştirel dinleme becerisinin kapsamının incelenmesi*. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 327–337.
- Bayar, N. F., & Kan, M. O. (2023). *8. Sınıf öğrencilerinin eleştirel dinleme becerilerinin incelenmesi*. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (12), 1136–1145. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1337318>
- Beery, A. (1946). Listening activities in the elementary school. *The Elementary English Review*, 23(2), 69-79.
- Bozkuş, K. (2018). *Öğretmenlerin mesleki gelişiminde dinamik yaklaşımın uygulanması: Bir eylem araştırması* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Brewster, L. W. (1956). *An exploratory study of some aspects of critical listening among college freshmen* [Yayımlanmamış doktora tezi]. ProQuest Dissertations and Theses veri tabanından erişildi. (UMI No. 0017461)
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Yayıncılık.
- Cihangir, Z. (2000). *Üniversite öğrencilerine verilen etkin dinleme eğitiminin başkalarını dinleme becerisine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (Çev. A. Dede ve A. Demir). Siyasal Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2009). *İyi düşün doğru karar ver*. Remzi Kitabevi.

- Çalıcı, M. A. (2019). *Ters yüz sınıf yönteminin 6. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama becerisine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çarkıt, C. (2018). *Ortaokul Türkçe derslerinde eleştirel dinleme/izleme uygulamaları üzerine bir eylem araştırması* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çarkıt, C. ve Altun, K. (2020). Ortaokul Türkçe derslerinde eleştirel dinleme/izleme uygulamaları üzerine bir eylem araştırması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(25), 3497–3527. <https://doi.org/10.26466/opus.646195>
- Çelebi, H. M. (2008). *İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin olay ve düşünce yazılarına göre dinleme becerilerinin değerlendirilmesi: Muğla örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Muğla Üniversitesi.
- Çifçi, M. (2001). Dinleme eğitimi ve dinlemeyi etkileyen faktörler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 165-177. <https://acikerisim.aku.edu.tr/xmlui/handle/11630/2458>
- Demircan, U. (2018). *Ortaokul öğrencilerinin dinleme/izleme öz-yeterlik algılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Demirel, Ö. ve Şahinel, M. (2006). *Türkçe öğretimi*. Pegem A Yayıncılık.
- Devine, T. G. (1961). *The development and evaluation of a series of recordings for teaching certain critical listening abilities* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Boston University School of Education.
- Devine, T. G. (1982). *Listening skills schoolwide: Activities and programs*. National Council of Teachers of English. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED219789.pdf>
- Dilekçi, A. (2021). *21. yüzyıl becerilerine göre tasarlanan öğretim etkinliklerinin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeye etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Doğan, B. (2017). *Strateji temelli dinleme etkinliklerinin yedinci sınıf öğrencilerinin dinleme becerisiyle strateji kullanma düzeyine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Doğan, Y. (2012). *Dinleme eğitimi*. Pegem Yayıncılık.
- Doğan, Y. ve Özçakmak, H. (2014). Dinleme becerisinin eğitimi üzerine yapılan lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(2), 90-99.
- Doğancı, M. S. (2019). *Ortaokul 6–8. sınıf Türkçe dersi basılı öğretim materyallerinin dinleme öğretimi açısından analizi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.
- Dündar, E. (2018). *ELVES tekniğinin 5. sınıf öğrencilerinin dinlemeye yönelik tutumlarına ve dinleme başarılarına etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Ennis, R. H. (1989). Critical thinking and subject specificity: Clarification and needed research. *Educational Researcher*, 18(3), 4–10. <https://doi.org/10.3102/0013189X018003004>

- Eryılmaz, S. ve Uluyol, Ç. (2015). 21. yy becerileri ışığında FATİH projesi değerlendirmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(2), 209-229.
<http://www.gefad.gazi.edu.tr/tr/download/article-file/77533>
- Facione, P. A. (1990). *Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction (The Delphi Report)*. California Academic Press.
- Fidan, M. (2019). Ortaokul öğrencilerinin Türkçe dersinde kullandıkları eleştirel dinleme stratejilerinin çeşitli değişkenler yönünden incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 79-98. <https://doi.org/10.29000/rumelide.580463>
- Glesne, C. (2012). *Nitel araştırmaya giriş* (A. Ersoy & P. Yalçınoglu, Çev.). Anı Yayıncılık.
- Güneş, F. (2013). Görsel okuma eğitimi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 1-17.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/buefad/issue/3812/51105>
- Güneş, G., & Aytan, T. (2021). *Eleştirel düşünme temelli dinleme/izleme eğitiminin eleştirel dinleme/izlemeye etkisi*. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(3), 1841–1883. <https://doi.org/10.29299/kefad.881180>
- Güzel, İ. (2022). *Eleştirel düşünme becerisi öğretiminin ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerine ve Türkçe dersine yönelik tutumlarına etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Johnson, K. O. (1951). The effect of classroom training upon listening comprehensions. *Journal of Communication*, 1(1), 57-62.
- Johnson, A. P. (2014). *Eylem araştırması el kitabı* (Y. Uzuner ve M. Ö. Anay, Çev.). Anı Yayıncılık.
- Johnson, B. ve Christensen, L. (2014). *Eğitim araştırmaları: Nicel, nitel ve karma yaklaşımlar* (Çev., Ed., S. B. Demir). Eğiten Kitap.
- Kamçı, F., & Tuncer, M. (2025). *Türkçe ve İngilizce öğretmen adaylarının eleştirel düşünme standartları, eleştirel yazma becerileri, eleştirel okuma özyeterlik algıları ve eleştirel dinlemeye yönelik tutumları arasındaki ilişkiler*. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 429–445. <https://doi.org/10.17755/esosder.1552556>
- Kaplan, H. (2004). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin dinleme becerileri üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karabay, A. (2005). *Kubaşık öğrenme etkinliklerinin ilköğretim beşinci sınıf Türkçe dersinde öğrencilerin dinleme ve konuşma becerileri üzerindeki etkileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakuş, T. E. (2014). *Öğrenme stiline dayalı eğitimin ortaokul öğrencilerinin dinlediğini anlama becerilerine ve dinlemeye yönelik tutumlarına etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karatay, H. (2015). Eleştirel düşünme ve okuma alışkanlığı becerilerinin geliştirilmesi için edebiyat halkası: Kitap eleştirisi modeli. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(208), 6-17.
- Kaya, E. (2015). *Ortaokul (5-8) Türkçe dersi dinleme eğitimi etkinliklerinin öğretmen, öğrenci ve veli görüşleri açısından incelenmesi: Durum çalışması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Kırbaşı, A. (2010). *İşbirlikli öğrenme yönteminin ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin dinleme becerilerini geliştirmesine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kocaadam, D. (2011). *Not alarak dinleme eğitiminin ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin dinleme becerisi üzerindeki etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Köklü, S. (2003). *Türkçe öğretiminde 7. ve 8. sınıf öğrencilerine dinlediğini anlama davranışının kazandırılmasına dramatizasyonun etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Lundsteen, S. (1963). *Teaching abilities in critical listening in fifth and sixth grade pupils* [Yayımlanmamış doktora tezi]. California Üniversitesi, Berkeley.
- Lundsteen, S. (1971). *Listening: Its impact on reading and the other language arts*. Illinois, USA: Urbana.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı*. MEB Yayınları.
- MEB. (2015). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı*. MEB Yayınları.
- MEB. (2018). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı*. MEB Yayınları.
- MEB. (2019). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı*. MEB Yayınları.
- MEB. (2024). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı*. MEB Yayınları.
- Melanlioğlu, D. ve Karakuş Tayşi, E. (2013). Türkçe öğretim programındaki dinleme kazanımlarının ölçme değerlendirme yöntemleri bakımından sınıflandırılması. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(6), 23-32.
- Onan, D. (2005). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe öğretiminde dil yapılarının anlama becerilerini (okuma/dinleme) geliştirmedeki rolü* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Özbay, M., & Melanlioğlu, D. (2012). *Türkçe öğretim programlarının dinleme becerisi bakımından değerlendirilmesi*. *Turkish Studies*, 7(1), 87-97.
- Öztürk, E. (2018). *Etkileşimli masal anlatım tekniğinin ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin dinleme becerilerine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Paul, R. ve Elder, L. (2006). *The miniature guide to critical thinking concepts & tools* (Dördüncü baskı). Maryland, ABD: Rowman & Littlefield.
- Rankin, P. (1928). The importance of listening ability. *The English Journal*, 17(8), 623-630.
- Richards, J. C. (1983). Listening comprehension: Approach, design, procedure. *TESOL Quarterly*, 17, 219-238.
- Rost, M. (2002). *Teaching and researching listening*. Longman.
- Söylemez, Y. (2015). *Ortaokul öğrencilerine yönelik eleştirel temel dil becerileri ölçeklerinin geliştirilmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Şahin, C. (2012). *Dinleme metinlerinden önce ve sonra sorulan soruların ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama becerisine ve hatırlama düzeyine etkisi*

[Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Tatar, M. (2023). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin eleştirel dinleme ölçütleri bağlamında incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Temur, T. (2010). Dinleme metinlerinden önce ve sonra sorulan soruların üniversite öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 303-319.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024, 24 Ekim). *Çocuklarda bilişim teknolojileri kullanım araştırması 2024*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2024-53638>

Underwood, M. (1989). *Teaching listening*. Longman.

Ungan, S. (2007). Dinleme eğitimi. A. Kırkkılıç ve H. Akyol (Edt.), *İlköğretimde Türkçe öğretimi* içinde. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Vandergrift, L. (2007). Recent developments in second and foreign language listening comprehension research. *Language Teaching*, 40(3), 191-210.

Wolvin, A. D. ve Coakley, C. G. (2000). Listening education in the 21st century. *International Journal of Listening*, 14(1), 143-152. <https://doi.org/10.1080/10904018.2000.10499040>

Yangın, B. (1998). *Dinlediğini anlama becerisini geliştirmede ELVES yönteminin etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yazkan, M. (2000). *İlköğretim okullarının I. kademesinde dinlediğini anlama davranışının kazandırılmasına dramatizasyonun etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (Genişletilmiş 9. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, İ. (2007). *Türkçe öğretiminde dinleme becerisini geliştirmeye yönelik önerilen etkinliklerin değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

EK 1-Araştırma İzin Yazısı

[Redacted] Ortaokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.002339

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: [Redacted]

T.C. Kimlik No: [Redacted]

Adı Soyadı: EDA ÇİLİNGİR

Araştırmanın Adı: ORTAOKUL 6. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ELEŞTİREL DİNLEME BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğrenci

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: [Redacted]

Uygulama Yapılacak Birim: Ortaokul

Uygulama Yapılacak İl: BOLU

Veri Toplama Aracının Başlığı: Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlik Ölçeği

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 15.10.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 15.10.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni BOLU İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için 'https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula' bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

EK 2-Eleştirel Dinleme Özyeterlilik Ölçeği

EK-1

Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Bu ölçek ortaokul Türkçe derslerinde eleştirel dinleme/izleme uygulamalarına yönelik bir araştırmaya veri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmada sizin görüşleriniz bizim için önemli ve değerlidir. Umuyoruz ki sorulara içtenlikle cevaplar vererek yapılan bilimsel bir araştırmaya katkı sağlamış olacaksınız. Vereceğiniz cevaplar sadece bu araştırma için kullanılacak olup gizli tutulacaktır. Katılımlarınız için sizlere teşekkür ederiz.

Not: Aşağıda size uygun şıklardan birini (X) şeklinde işaretleyiniz.

	<u>Sorular</u>	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Dinlediklerimden/izlediklerimden hareketle konuşmacının bakış açısını sorgulayabilirim.					
2.	Dinlediklerimden/izlediklerimden hareketle verilmek istenen ana fikri/ana duyguyu kolaylıkla tespit edebilirim.					
3.	Dinlediklerimden/izlediklerimden hareketle ana fikri destekleyen yardımcı fikirleri/duyguları tartışabilirim.					
4.	Dinlediklerimin/izlediklerimin tutarlı ve tutarsız yönlerini belirleyebilirim.					
5.	Dinlediklerimde/izlediklerimde konuşmacının/ sunucunun fikirlerinin günlük hayata uygunluğunu tartışabilirim.					
6.	Dinlediklerimden/izlediklerimden hareketle çıkarımlar yapmakta zorlanırım.					
7.	Dinlediklerimde/izlediklerimde neden –sonuç ilişkilerini belirleyebilirim.					
8.	Dinlediklerimde/izlediklerimde amaç- sonuç ilişkilerini belirlemede zorlanmam.					
9.	Dinlediklerimde/izlediklerimde kurgunun gerçek veya kurmaca olmasını ayırt edebilirim.					
10.	Dinleme metinlerinde çatışma unsurlarını (olay ve kişilerdeki çatışmalar vb.) belirleyebilirim.					
11.	Dinlediğim/ izlediğim medyatik içeriklerde duygusal etki oluşturmak için kullanılan teknikleri belirleyebilirim.					
12.	Dinlediğim/izlediğim film, dizi, reklam gibi medya unsurlarını içerik, tüketimi hedefleme, yanlış bilgilendirme vb. açılardan irdeleyip değerlendirebilirim.					
13.	Dinlediğim/izlediğim reklam ya da televizyon programlarında birey ve toplumu yönlendirme ve etkilemede kullanılan öğeleri irdeleyip değerlendirebilirim.					
14.	Dinlediğim/izlediğim medyatik içeriklerin yararlı ve zararlı yönleri hakkında ailem ve arkadaşlarımla konuşurum.					
15.	Katılacağım konferans, seminer ya da sunumun konusu ve konuşmacısı hakkında önceden araştırma yaparım.					
16.	Dinlediğim/izlediğim her şey aslında görüldüğü gibidir.					
17.	Dinlediklerimden/izlediklerimden öğrendiklerimi daha önceki öğrendiklerimle karşılaştırabilirim.					

18.	Kendi gerçeklerim ve bilgilerime göre dinlediklerimde/ izlediklerimde konuşmacının vardığı sonucu kontrol edebilirim.						
19.	Dinlediklerimle/izlediklerimle ilgili merak ettiğim konular hakkında sorular hazırlarım.						
20.	Dinlediklerimde/ izlediklerimde abartma-mizah- benzetme ve mecazları belirlemekte zorlanırım.						
21.	Dinlediklerimi/izlediklerimi sık sık kendi yaşantım ile karşılaştırırım.						
22.	Dinlediğim/ izlediğim metin ya da içeriklerde olay kişiler yer ve zaman unsurlarını kolaylıkla belirleyebilirim.						
23.	Dinleme/izleme etkinliğinden sonra anahtar kavramlarla dinlediklerimi/izlediklerimi özetleyebilirim.						
24.	Dinlediklerimde/ izlediklerimde mantık hatalarını belirlemede zorlanırım.						
25.	Dinlediklerimde/ izlediklerimde ortaya konan sorunlara farklı çözüm önerileri sunabilirim.						
26.	Dinleme/izleme ortamında konuşmacının dinleyici ile kurmaya çalıştığı mesafeyi fark edebilirim (samimi, resmi, otoriter vb).						
27.	Dinleme/izleme ortamlarında kullanılan afiş, broşür, görsel vb. nin kullanım sebebini tartışabilirim						
28.	Dinlediklerimde/izlediklerimde örtülü anlamları tespit edebilirim.						
29.	Dinlediklerimde/ izlediklerimde ön yargıları hemen fark ederim.						
30.	Dinlediklerimde/ izlediklerimde öznel ve nesnel yargıları kolaylıkla tespit edebilirim.						

Cevaplarınız için teşekkür ederiz.

Ölçeğin Alt Boyutları Madde Sayısı Madde Numaraları

Kişisel Yeterlik 19 Madde: 1,2,3,4,7,8,9,10,11,12,13,17,22,23,25,26,28,29,30 = SARI

Sosyal Yeterlik 7 Madde: 5,14,15,18,19,21,27 = MAVİ

Engeller 4 Madde: 6,16,20,24 = YEŞİL

Genel 30 Madde: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,13,14,15,16, 17,18,19,20,21,22,23,24,25,26,27, 28,29,30

EK 3-Ölçek Kullanma Talebi

ÖLÇEK KULLANMA TALEBİ

2 ileti

EDA ÇİLİNGİR <escilingir@gmail.com>

21 Kasım 2023 22:10

Alıcı: "cafer_carkit_87@hotmail.com" <cafer_carkit_87@hotmail.com>

Hocam merhaba

Ben Eda Çilingir. Bolu [REDACTED] Türkçe öğretmeni olarak görev yapıyorum. Bolu İzzet Baysal Üniversitesi Türkçe Öğretimi alanında Prof. Dr. Halit Karatay'ın yüksek lisans öğrencisiyim. 6. sınıf öğrencileri ile yürütmeyi düşündüğüm eleştirel dinleme ve izlemeye yönelik yüksek lisans tez çalışmamda sizin "Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlik Ölçeği"nizi kullanmak istiyorum. Desteğinizi esirgemezseniz sevinirim.

Saygılarımla. İyi çalışmalar dilerim.

c ça <cafer_carkit_87@hotmail.com>

22 Kasım 2023 08:56

Alıcı: EDA ÇİLİNGİR <escilingir@gmail.com>

Eda Hanım merhaba,

Araştırmanızda "Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği" ni kullanabilirsiniz. Çalışmanızda kolaylıklar dilerim. İyi çalışmalar...

Doç. Dr. Cafer ÇARKIT

Gaziantep Üniversitesi

Gönderen: EDA ÇİLİNGİR <escilingir@gmail.com>

Gönderildi: 21 Kasım 2023 Salı 23:10

Kime: cafer_carkit_87@hotmail.com <cafer_carkit_87@hotmail.com>

Konu: ÖLÇEK KULLANMA TALEBİ

[Alıntılanan metin gizlendi]

EK 4- Veli Bilgilendirme ve Onay Formu

EBEVEYN BİLGİLENDİRME ve ONAY FORMU

Sevgili Anne/Baba,

Bu çalışma Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında görev yapmakta olan Prof. Dr. Halit KARATAY ve Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Eda ÇİLİNGİR tarafından yürütülmektedir.

Bu çalışmanın amacı nedir? Çalışmada amaç, ortaokul 6. Sınıf öğrencilerinin eleştirel dinleme becerisi kazandırılması amaçlanmaktadır. Günümüzde teknolojinin gelişmesi ve medya kaynaklarının çeşitlenerek artması sonucu bireyler daha fazla bilgiye maruz kalmaktadır. Bu çeşitlilik içerisinde bilgiye ulaşmak daha kolay olsa da bilginin güvenilirliği bakımından şüpheler ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan bilginin doğruluğu ve bilginin edinildiği kaynağın güvenilirliğinin değerlendirilmesi bir zorunluluk hatta bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Bireye ne kadar erken dönemde eleştirel düşünme, eleştirel dinleme/izleme becerisi kazandırılırsa hayata karşı bakı açısından farkındalık düzeyi artacaktır. Bu da daha bilinçli bireyler yetişmesini sağlayacaktır. Bu sebeple çalışmada eleştirel dinleme /izleme becerisinin ortaokul sürecinin başından itibaren kazandırılması amaçlanmaktadır.

Çocuğunuzun katılımcı olarak ne yapmasını istiyoruz? Yukarıdaki amaç doğrultusunda, çocuğunuzdan araştırmacı tarafından Türkçe derslerinde uygulanan eleştirel dinleme çalışmalarına katılmasını ve buna uygun hazırlanan görüşme sorularını cevaplaması ile ölçekleri doldurmasını isteyeceğiz. Sizden çocuğunuzun araştırmaya katılması için izin talep ediyoruz.

Çocuğunuzdan alınan bilgiler ne amaçla ve nasıl kullanılacak? Çocuğunuzdan elde edilen yazılar ve alacağımız cevaplar tamamen gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Elde edilecek bilgiler, yazılı anlatımlar sadece bilimsel yayın amacıyla kullanılacak, çocuğunuzun adı ya da sizin adınız ve kimlik bilgileriniz, hiçbir şekilde kimseyle paylaşılmayacaktır. Veri toplama aracında çocuğunuzun adı, soyadı, adresi, telefon numarası, anne ve baba adı istenmeyecektir.

Çocuğunuz ya da siz çalışmayı yarıda kesmek isterseniz ne yapmalısınız? Katılım sırasında sorulan sorulardan ya da herhangi bir uygulama ile ilgili başka bir nedenden ötürü çocuğunuz kendisini rahatsız hissettiğini belirtirse ya da kendi belirtmese de araştırmacı çocuğunuzun rahatsız olduğunu öngörürse, çalışmaya sorular tamamlanmadan ve derhal son verilecektir. Şayet siz çocuğunuzun rahatsız olduğunu hissederseniz, böyle bir durumda çalışmadan sorumlu kişiye çocuğunuzun çalışmadan ayrılmasını istediğinizi söylemeniz yeterli olacaktır.

Bu çalışmayla ilgili daha fazla bilgi almak isterseniz: Çalışmaya katılımınızın sonrasında, bu çalışmayla ilgili sorularınız yazılı biçimde cevaplandırılacaktır. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için aşağıda adları ve iletişim bilgileri verilen araştırmacılara ulaşabilirsiniz. Bu çalışmaya katılımınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Adı-Soyadı: Prof. Dr. Halit KARATAY

Tel: 0374 254 10 00 - 1635 Cep Numarası [REDACTED] BAİBÜ Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Gölköy Yerleşkesi-Bolu e-posta adresi: karatay_h@ibu.edu.tr

Adı-Soyadı: Eda ÇİLİNGİR

Bölümü: BAİBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Adres: [REDACTED], Bolu/Merkez

Cep Telefonu: [REDACTED] E-posta adresi: escilingir@gmail.com

Yukarıdaki bilgileri okudum ve okulumun bu çalışmada yer almasını onaylıyorum.
(Lütfen alttaki iki seçenekten birini işaretleyiniz.)

Evet, onaylıyorum_____ Hayır, onaylamıyorum_____

Yöneticinin adı-soyadı: _____ İmza: _____ Bugünün Tarihi: _____
(Formu doldurup imzaladıktan sonra araştırmacıya teslim ediniz)

EK 5-Öğrenci Görüşme Formu

EK 2. ÖĞRENCİ GÖRÜŞME FORMU

Sevgili Öğrencimiz,

Aşağıda Türkçe öğretimi alanında yapılacak bir çalışmada yararlanılmak üzere hazırlanmış görüşme soruları bulunmaktadır. Bu soruların amacı, Türkçe dersinde yaptığınız eleştirel dinleme uygulamaları ile ilgili olarak sizin düşüncelerinizi öğrenmektir. Görüşme sürecinde söylediklerinizin tümü gizli tutulacaktır. Araştırma sonuçları yazılırken sizin adınız ve bilgileriniz kesinlikle kullanılmayacaktır. Araştırmaya verdiğiniz katkı ve soruları içtenlikle cevapladığınız için teşekkür ederiz.

Eda ÇİLİNGİR
BAİBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi ABD
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Prof. Dr. Halit KARATAY
BAİBÜ Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Cinsiyetiniz:

Sınıfınız:

GÖRÜŞME SORULARI

1. Soru: Türkçe dersinde öğretmeninizin rehberliğinde yapılan **eleştirel dinleme/izleme uygulamaları** sence faydalı mı?

2. Soru: Türkçe dersinde öğretmeninizin rehberliğinde yapılan **eleştirel dinleme/izleme uygulamaları** sana neler kazandırdı?

3. Soru: Türkçe dersinde öğretmeninizin rehberliğinde yapılan **eleştirel dinleme/izleme uygulamalarının** daha önce yapılan dinleme etkinliklerinden farkı nedir?

4. Soru: Türkçe dersinde öğretmeninizin rehberliğinde yapılan **eleştirel dinleme/izleme uygulamalarını** günlük hayatında nerelerde kullanabilirsin?

5. Soru: Türkçe dersinde öğretmeninizin rehberliğinde yapılan **eleştirel dinleme/izleme uygulamalarının** devam etmesini ister misin?

EK 6-Eleştirel Dinleme Testi

EK 3. ELEŞTİREL DİNLEME TESTİ

Sevgili Öğrencimiz,

Aşağıda Türkçe öğretimi alanında yapılacak bir çalışmada yararlanılmak üzere hazırlanmış eleştirel dinleme testi soruları bulunmaktadır. Bu soruların amacı, Türkçe dersinde yaptığınız eleştirel dinleme uygulamasından yola çıkarak içerikle ilgili olarak sizin düşüncelerinizi öğrenmektir. Yapılan testin sonucu gizli tutulacaktır. Araştırma sonuçları yazılırken sizin adınız ve bilgileriniz kesinlikle kullanılmayacaktır. Araştırmaya verdiğiniz katkı ve soruları içtenlikle cevapladığınız için teşekkür ederiz.

Eda ÇİLİNGİR

BAİBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi ABD

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Prof. Dr. Halit KARATAY

BAİBÜ Eğitim Fakültesi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Testin içeriğindeki sorular “ÇELİŞKİ” adlı kısa filminden yola çıkılarak hazırlanmıştır. İlk altı soru izlenen kısa filme yöneliktir, diğer dört soru ise eleştirel dinlemeye yönelik genel kanıyı sorgulayan sorulardan oluşmaktadır.

SORU 1) İzlediğiniz/dinlediğiniz videodaki görüşler kanıtlanabilirlik yönünden nasıldır?

- A) Nesneldir B) Özneldir

SORU 2) İzlediğiniz/dinlediğiniz videodaki içeriğin konusu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnsanların tercihleri
B) İnsanların sanat anlayışı
C) Dünyadaki eşitsizlik

SORU 3) İzlediğiniz/ dinlediğiniz videodan çıkardığınız en kapsamlı yargı nedir?

- A) Yaşam biçimi insanların kendi seçimidir.
B) Farklı coğrafyadaki insanların yaşayış tarzı birbirine benzemez.
C) Savaş insanın hayatındaki tüm hakları elinden alır.

SORU 4) İzlediklerinizden yola çıkarak savaşlara neden olan milletler söyledikleri ve yaptıkları arasındaki tutarsızlıkları gizlemek için daha çok neye başvururlar?

- A) Yalan Söylemek B) İkna ve Propaganda (Yönlendirme) C) Yapılanları İnkâr Etmek

SORU 5) İzlediğiniz/dinlediğiniz içerikte bir taraf tutulduğunu düşündünüz mü?

- A) Evet B) Hayır

Cevabınız evet ise sebebini yazınız.

SORU 6) İzledikleriniz/ dinledikleriniz savaşın sonuçları konusunda bir değişikliğe neden oldu mu?

- A) Evet B) Hayır

(7. sorudan itibaren izlediğiniz içerikten bağımsız olarak cevap veriniz.)

SORU 7) Medya içeriklerinin insanların fikirlerinin değişikliğe uğramasında etkili olduğunu düşünüyor musunuz? Sebebini boşluğa yazınız.

- A) Evet B) Hayır

SORU 8) Medya içeriklerinden hangisi sizin fikirlerinizin değişmesini sağlar?

- A) Reklamlar
B) Haberler
C) Diziler veya filmler

SORU 9) İzlediğiniz/dinlediğiniz içeriğin doğruluğunu anlayabileceğiniz kanıt ifadeleri arar mısınız?

- A) Evet B) Hayır

Niçin?

SORU 10) Sizce eleştirel dinlemeyi diğer dinleme türlerinden ayıran en belirgin özellik nedir? Birden fazla şıkkı seçebilirsiniz.

- A) Konuyu ve verilen mesajı anlayabilme
B) İkna ve yönlendirmeyi fark edebilme
C) İçeriğin doğruluğunu ve tutarlılığını sorgulayabilme

EK 7-Ders Planı 1

DERS PLANI 1

Okulun adı	
Dersin adı	: Türkçe
Sınıf	: Ortaokul 6. Sınıf
Süre	: 2 ders saati
Öğretmenin adı ve soyadı	: Eda ÇİLİNGİR
Yöntem ve teknikler	: Eleştirel dinleme, tartışma, soru cevap, anlatım, beyin fırtınası.
Araç ve gereçler	: Akıllı tahta, ders içerik videoları, eleştirel dinleme etkinlikleri, kalem.

ELEŞTİREL GÖZLE İZLİYORUM

Ders kazanımları

T.6.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.6.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.

T.6.1.5. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.

T.6.1.6. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.

T.6.1.9. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.

T.6.1.10. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.

a) Öğrencilere reklam filmleri dinletilerek/izletilerek bunlardaki mesajların ve örtülü anlamların tespit edilmesine yönelik çalışmalar yaptırılır.

b) Öğrencilerin içeriklerdeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır.

Süre: 2 ders saati

Hazırlık Aşaması

Öğrencilerin dikkatini çekmek amacıyla onlara sorulacak bazı sorular hazırlanır.

*Reklam izlemeyi sever misiniz?

*Reklamların amacı nedir?

*Reklamlar insanların düşüncelerini olumlu veya olumsuz etkileyebilir mi?

*Röportaj nedir?

*Daha önce biriyle yapılan bir röportajı izlediniz mi?

*Röportaj yapılan kişinin fikirleri sizin düşüncelerinizi etkiler mi?

İşleniş

Birinci aşama: Öğretmen, öğrencilerle selamlaşır ve onlara: “Bugünkü derste sizlerle dinlemenin bir türü olan eleştirel dinlemeyi öğreneceğiz. Günümüzde bilgiye ulaşmanın en kolay yolu dinlemektir. Dinlediklerimizin içerikleriyle ilgili yorumlar yapabilmemiz için onlara eleştirel bir gözle bakmayı bilmemiz gerekir. Mesela sizler reklam izlemeyi sever misiniz?” sorusunu sorar. Böylelikle dersin amacına yönelik dikkat çekme basamakları gerçekleştirilir.

Öğrencilerden alınan cevapların üzerine öğretmen “Reklam izlemenin amacı nedir?” sorusunu yöneltir. Bu yolla medya kaynaklarında karşımıza çıkan bilgilerin sorgulanması gerektiği sezdirilir.

İkinci aşama: Dinlenen veya izlenen kaynaklardaki içeriklerin taraflı veya tarafsız iletiler vermesi konusunda öğrencilerde farkındalık kazandırmak amacıyla onlara iki farklı reklam videosu izlettirilir.

İlki “Akılcı Antibiyotik Kullanımı Kamu Spotu” adlı bir reklamdır.

(<https://youtu.be/WeWVddaBdrg?si=i32qc5dV9yGcTB65>)

İkincisi ise youtube kanalında yer alan “ Hayvanları seviyor musunuz?” sorusu yöneltilerek gerçekleştirilen bir sokak röportajı videosudur.

(<https://youtu.be/oDIYn92UkKU?si=xupMT1w2Kl81kiGy>.)

Öğrencilere izletilecek videolar alanında uzman yedi eğitimci tarafından incelenmiş ve uygun görülmüştür.

Öğretmen bu videoları akıllı tahtadan açarak sırasıyla izletir. İlk videonun Sağlık Bakanlığı tarafından oluşturulduğu belirtilir. Sonra soru cevap yoluyla izlenen videoların içerikleri hakkında öğrencilerin yorum yapması sağlanır.

Öğretmen öğrencilere “Reklamlar insanların düşüncelerini olumlu veya olumsuz etkileyebilir mi?” sorusunu yöneltir. Ayrıca ikinci videoda izlenen röportaj türünü bilip bilmediklerini de sorar. Alınan cevaplar neticesinde daha önce bir röportaj izleyip izlemedikleri ve bu röportajların kendi fikirlerini etkileyip etkilemediği konusu da tartışılır.

Üçüncü aşama: Öğretmen öğrencilerle yapılan fikir paylaşımının ardından video içerikleriyle ilgili fikirlerini yazarak ifade edebilecekleri etkinlik kağıtlarını öğrencilere dağıtır. Aynı zamanda akıllı tahtadan da etkinlik sayfaları açılarak eş zamanlı olarak öğrencilerle etkinlik cevaplandırılır.

Öğrencilerin izledikleri videoların konusunu, amacını, taraflı veya tarafsız olduklarını, kendilerinin konuyla ilgili görüşlerini içeren sorulara cevap vermeleri istenir.

Etkinliklerde öğrencilerin izledikleri videoları eleştirel bir gözle değerlendirmelerini sağlamak amacıyla eleştirel düşüncelerini sağlayacak sorular yöneltilir. Üç aşamadan oluşan etkinlikler dinlediklerinden yola çıkarak çözümleme, karşılaştırma ve yorumlama becerisini geliştirmeye yöneliktir.

Dersin birinci aşamasında konuyla ilgili dikkatleri çekilen öğrencilere eleştirel dinleme ve izleme konusunda farkındalık kazandırılırken **ikinci aşamasında** eleştirel gözle izleyebilecekleri videolar gösterilerek konuyla ilgili çalışma yapma ve fikirlerini ifade etmeleri sağlanır. **Üçüncü aşamasında** ise eleştirel dinleme becerilerinden konuyu ve ana fikri bulma, taraflı- tarafsız olma, kanıtlanabilir- kanıtlanamaz fikirleri ayırt etme becerilerine yönelik etkinlikler yaptırılır.

Dördüncü aşama: Öğretmen öğrencilerden etkinlikteki bölümlere yazdıkları cevapları sınıf arkadaşlarıyla paylaşmalarını ister. İstekli öğrencilerden alınan cevaplar öğretmen tarafından yorumlanır. Daha sonra öğretmen etkinlik kağıtlarını toplar.

Değerlendirme

- a) Dinledikleriniz veya izlediklerinize eleştirel bir gözle bakmak hakkında ne düşünüyorsunuz?
- b) Daha önce dinlediğiniz veya izlediğiniz kaynakları doğruluk, tarafsızlık gibi yönlerden değerlendirmiş miydiniz?
- c) Yaptığınız eleştirel dinleme çalışmasının daha önce yaptığınız dinleme çalışmalarından ne gibi farkları var?

Soruları öğrencilere yöneltilir. Araştırmacı günlüğüne yapılan çalışmaların detayı yazılır.

EK 8-Etkinlik 1

ETKİNLİK 1

İZLEDİĞİMİ/DİNLEDİĞİMİ ÇÖZÜMLERİM- KARŞILAŞTIRIM- YORUMLARIM

1. VİDEO (KAMU SPOTU REKLAMI)	2. VİDEO (SOKAK RÖPORTAJI)
KONU:	KONU:
ANA FİKİR:	ANA FİKİR:
ÖZNEL Mİ, NESNEL Mİ? NEDEN?	ÖZNEL Mİ, NESNEL Mİ? NEDEN?
Söylenenlere katılıyorum çünkü...	Söylenenlere katılıyorum çünkü...
Katılmıyorum çünkü...	Katılmıyorum çünkü...

EK 9-Etkinlik 1 Öğrenci Kağıdı Örneği

ETKİNLİK 1

İZLEDİĞİMİ/DİNLEDİĞİMİ ÇÖZÜMLERİM- KARŞILAŞTIRIRIM- YORUMLARIM

1. VİDEO (KAMU SPOTU REKLAMI)	2. VİDEO (SOKAK RÖPORTAJI)
KONU: Antibiyotiklerin doktor izni olmadan kullanılması ve zararları. ANA FİKİR: Antibiyotikleri doktorumuza danışmadan gereksiz durumlarda kullanmamalıyız.	KONU: İnsanların hayvanlar için neler yaptıkları, onları sevip sevmeleri ve hayvanlara sığınacakları yerler hakkında. ANA FİKİR: Hayvanlara sığınacakları yerler, onları sevip sevmeleri, onlara saygı göstermeleri ve mama vermemeliyiz.
ÖZNEL Mİ, NESNEL Mİ? NEDEN? Nesnel çünkü, doğrudanmış bir bilgi.	ÖZNEL Mİ, NESNEL Mİ? NEDEN? Öznel çünkü, insanlar kendi fikirlerini beyan etmişler.
Söylenenlere katılıyorum çünkü... Antibiyotiklerin yanlış ve gereksiz kullanımı, bir çok rahatsızlığa yol açmakta ve hastalıkların iyileşmesini geciktirmektedir. Katılmıyorum çünkü...	Söylenenlere katılıyorum çünkü... Hayvanları sevip korumak hepimizin bir sorumluluğudur ve onlara mama vermemek ve onlara barınak yaptırmak çok güzel şeylerdir. Hayvanlara sığınacakları yerler, onlara karşı söylemleri de çok doğru. Katılmıyorum çünkü...

EK 10-Ders Planı 2

DERS PLANI 2

Okulun adı	:	
Dersin adı	:	Türkçe
Sınıf	:	Ortaokul 6. Sınıf
Süre	:	2 ders saati
Öğretmenin adı ve soyadı	:	Eda ÇİLİNGİR
Yöntem ve teknikler	:	Eleştirel dinleme, tartışma, soru cevap, anlatım, beyin fırtınası.
Araç ve gereçler	:	Akıllı tahta, ders içerik videoları, eleştirel dinleme etkinlikleri, kalem.

ELEŞTİREL GÖZLE İZLİYORUM

Ders kazanımları

T.6.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.6.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.

T.6.1.5. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.

T.6.1.6. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.

T.6.1.9. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.

T.6.1.10. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.

a) Öğrencilere reklam filmleri dinletilerek/izletilerek bunlardaki mesajların ve örtülü anlamların tespit edilmesine yönelik çalışmalar yaptırılır.

b) Öğrencilerin içeriklerdeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır.

Süre: 2 ders saati

Hazırlık Aşaması

Öğretmen öğrencilerin dikkatini çekmek için derse kırık bir kurşun kalemle girer. Çocuklara kalemi göstererek “Çocuklar kalemi görüyorsunuz, kim kırdı bu kalemi?” diye sorar. Öğretmenin çocuklardan almayı planladığı cevaplar daha çok ön yargılı cevaplardır. Öğrencilerin cevapları üzerine öğretmen, kalemin kendisi tarafından kırıldığını açıklar. Öğrenci cevapları içerisinde ön yargı ifade eden cevaplar üzerine neden bu şekilde düşündüklerini sorar.

“Ön yargılı olmak nasıl sonuçlar doğurur?” sorusu öğrencilere sorulur. Cevapları alınır. Öğrencilere kazandırılan farkındalık çalışmasından sonra kısa filmi izleme aşamasına geçilir.

İşleniş

Birinci aşama: Öğretmen, öğrencilerle “Bugünkü derste sizlerle güzel bir kısa film izleyeceğiz, filmin adı “Umbrella” der. Filmin içeriği hakkında çocuklara bilgi verilmez. Akıllı tahtadan kısa film açılarak öğrencilere izletilir.

<https://youtu.be/BI1FOKpFY2Q?si=rtICcGYIKFoenRex>

Film izlenirken sınıfta sessizlik sağlanır. Kısa filmin diyaloglar içermemesi sebebiyle çocukların dikkatlerini vererek izlemeleri sağlanır. Öğrenciler filmi izlerken tepkileri izlenir.

İkinci aşama: Film izlendikten sonra öğrencilerin yanlarındaki arkadaşlarıyla film hakkında bir iki dakika konuşmalarına izin verilir. Böylelikle ilk yorumlarını paylaşmış olmaları sağlanır. Daha sonra öğretmen içerikle ilgili çocuklara bazı sorular yöneltir:

- Film beğendiniz mi? Beğenmenizin veya beğenmemenizin sebebi nedir?

Bu aşamada öğrencilerin kendi görüşlerini ifade etmeleri ve bunu yaparken de verdikleri cevabı bir gerekçeye bağlamaları istenir. Çünkü kazandırılmak istenen becerilerin başında gelen eleştirel düşünme, bu sorular ve öğrencilerin vereceği öznel cevaplar neticesinde şekillenecektir.

- Filmdeki çocuklardan birinin yerine kendinizi koyduğunuzu düşünürseniz hangisini tercih eder ve ne hissederdiniz?

Bu soru sayesinde çocukların empati kurması sağlanır ve taraflı görüşleri sebebiyle olaya dışardan biri gibi bakamadıkları, nesnel bir tavır sergileyemedikleri fark ettirilir.

- Çocuklardan hangisinin davranışını daha yanlış görüyorsunuz?

Çocukların duyguları ile doğrular arasında bağlantı kurarak yanlış davranışları değerlendirmeleri sağlanır.

Film içeriğinden yola çıkarak yöneltilen sorularla, çocukları “her şeyin görüldüğü gibi olmadığı” fikrine alıştırmak amaçlanır.

Bir diğer kısa film içeriğini izletmek için çocuklara yeni bir kısa film izleyecekleri duyurulur. Bu kısa filmde önce de içerik hakkında herhangi bir bilgi verilmez.

https://youtu.be/z6-7fKqhx1A?si=qdb_v6wxUjTfM5YY

Film izletildikten sonra öğrencilerin yanındaki arkadaşıyla film hakkında kısa bir değerlendirme yapması için zaman verilir. Öğretmen öğrencilere filmi beğenip beğenmediklerini sorar. Bu filmde de beğenmelerinin ve beğenmemelerinin gerekçelerini söylemeleri istenir. Öğrencilere öğretmen tarafından bazı sorular yöneltilir:

- Bir önceki izlediğiniz film ile bu film arasında nasıl bir benzerlik var?

Bu soru üzerine öğrencilerin “ön yargı” cevabını bulmaları beklenir. Öğrencilerden gelen cevaplara diğer öğrenciler tarafından da yorumlar eklenmesi sağlanır.

- İyiliğin her zaman karşılık bulduğunu düşünüyor musunuz?

Sorulan sorulara sınıf içerisinde birçok öğrencinin cevap vermesi sağlanır.

- İyilik yaptığınızda karşılık bekler misiniz?

Öğrenciler cevap verdikçe kendi fikirlerini söylemeleri gerektiği, bir başkasının fikrine katılmak zorunda olmadıkları belirtilir.

Sınıf içerisindeki fikir paylaşımları tamamlanır. Öğretmen hepsine teşekkür eder.

Üçüncü aşama: Öğretmen öğrencilerle yapılan fikir paylaşımının ardından video içerikleriyle ilgili fikirlerini yazarak ifade edebilecekleri etkinlik kağıtlarını öğrencilere dağıtır. Aynı zamanda akıllı tahtadan da etkinlik sayfaları açılarak eş zamanlı olarak öğrencilerle etkinlik cevaplandırılır.

Öğrencilerden izledikleri videoların konusuyla ilgili görüşlerini içeren sorulara cevap vermeleri istenir.

Etkinliklerde öğrencilerin izledikleri videoları eleştirel bir gözle değerlendirmelerini sağlamak amacıyla eleştirel düşünmelerini sağlayacak sorular yöneltilir. Üç aşamadan oluşan etkinlikler dinlediklerinden yola çıkarak çözümleme, karşılaştırma ve yorumlama becerisini geliştirmeye yöneliktir.

Dersin birinci aşamasında konuyla ilgili dikkatleri çekilen öğrencilere eleştirel dinleme ve izleme konusunda farkındalık kazandırılırken **ikinci aşamasında** eleştirel gözle izleyebilecekleri videolar gösterilerek konuyla ilgili çalışma yapma ve fikirlerini ifade etmeleri sağlanır. **Üçüncü aşamasında** ise eleştirel dinleme becerilerinden konuyu ve ana fikri bulma, taraflı- tarafsız olma, fikirleri ayırt etme becerilerine yönelik etkinlikler yaptırılır.

Dördüncü aşama: Öğretmen öğrencilerden etkinlikteki bölümlere yazdıkları cevapları sınıf arkadaşlarıyla paylaşmalarını ister. İstekli öğrencilerden alınan cevaplar öğretmen tarafından yorumlanır. Daha sonra öğretmen etkinlik kağıtlarını toplar.

Değerlendirme

- a) Dinledikleriniz veya izlediklerinize eleştirel bir gözle bakmak hakkında ne düşünüyorsunuz?
- b) Daha önce dinlediğiniz veya izlediğiniz kaynakları doğruluk, tarafsızlık gibi yönlerden değerlendirmiş miydiniz?
- c) Yaptığınız eleştirel dinleme çalışmasının daha önce yaptığınız dinleme çalışmalarından ne gibi farkları var?

Soruları öğrencilere yöneltilir. Araştırmacı günlüğüne yapılan çalışmaların detayı yazılır.

EK 11-Etkinlik 2

ETKİNLİK 2

İZLEDİĞİMİ/DİNLEDİĞİMİ ÇÖZÜMLERİM- KARŞILAŞTIRIM- YORUMLARIM

1. KISA FİLM (UMBRELLA)	2. KISA FİLM (BALIKÇININ KÖPEĞİ)
KONU:	KONU:
ANA FİKİR:	ANA FİKİR:
İzlediğim filmler içerisinde en beğendiğim film Çünkü..... Filmlerin ana fikrinden yola çıkarak “ön yargı ve empati” hakkında görüşlerinizi birkaç cümleyle belirtiniz.	

EK 12-Etkinlik 2 Öğrenci Kağıdı Örneği

ETKİNLİK 2

İZLEDİĞİMİ/DİNLEDİĞİMİ ÇÖZÜMLERİM- KARŞILAŞTIRIRIM- YORUMLARIM

1. KISA FİLM (UMBRELLA)	2. KISA FİLM (BALIKÇININ KÖPEĞİ)
KONU: Bir babanın çocuğunu yetimhaneye bırakması. O çocuğun özlemi. ANA FİKİR: Ön yargılı olmamalıyız.	KONU: Bir köpeğin sahibinin solucanlarını koruması sonra leyleğe yardım etmesi. ANA FİKİR: Bir kimseye iyilik ettikse o iyilik bize geri gelir.
İzlediğim filmler içerisinde en beğendiğim filmumbrella..... Çünkü.....ön yargılı olmamayı ve empati kurmayı anlatıyor. Filmlerin ana fikrinden yola çıkarak "ön yargı ve empati" hakkında görüşlerinizi birkaç cümleyle belirtiniz. Ön yargı ve empati: Aslında ilişkili olabilir. ön yargıyı anlamak için empati kurarız. Empati güzel bir şeydir. Ön yargı kötü bir şeydir. Ön yargıyı kırmak ise o da güzel bir şeydir.	

EK 13-Ders Planı 3

DERS PLANI 3

Okulun adı	
Dersin adı	: Türkçe
Sınıf	: Ortaokul 6. Sınıf
Süre	: 2 ders saati
Öğretmenin adı ve soyadı	: Eda ÇİLİNGİR
Yöntem ve teknikler	: Eleştirel dinleme, tartışma, soru cevap, anlatım, beyin fırtınası.
Araç ve gereçler	: Akıllı tahta, reklam filmi videoları, eleştirel dinleme etkinlikleri, kalem.

ELEŞTİREL GÖZLE İZLİYORUM

Ders kazanımları

T.6.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.6.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.

T.6.1.5. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.

T.6.1.6. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.

T.6.1.9. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.

T.6.1.10. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.

a) Öğrencilere reklam filmleri dinletilerek/izletilerek bunlardaki mesajların ve örtülü anlamların tespit edilmesine yönelik çalışmalar yaptırılır.

b) Öğrencilerin içeriklerdeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır.

Süre: 2 ders saati

Hazırlık Aşaması

Bu uygulamanın amacı, öğrencilerin reklamlarda kullanılan ikna edici dil ve mesajları **eleştirel dinleme/izleme bağlamında değerlendirmeleri**, öznel etkilenmeleri fark etmeleri ve **kanaat geliştirme süreçlerini sorgulama** becerisi kazanmalarınıdır. Uygulama dört aşamada yapılandırılmıştır.

Öğretmen, dersin başında öğrencilerin ilgisini çekmek için şu tür sorular yöneltmiştir:

- Daha önce bir reklamın sizi etkilediğini düşündünüz mü?

- Reklamlar sadece bilgi vermek için mi yapılır?
- Sizce bir reklam sizi nasıl ikna eder?

Bu sorularla birlikte dersin hedefi açıklanmış ve öğrencilerin zihinlerinde “ikna”, “yönlendirme” ve “özgür düşünme” kavramlarına yönelik bir farkındalık oluşturulmuştur.

İşleniş

Birinci aşama: Öğretmen, öğrencilerle “Bugünkü derste sizlerle iki farklı reklam filmi izleyeceğiz, reklam içeriği hakkında çocuklara bilgi verilmez. Akıllı tahtadan kamu spotu reklamları açılarak öğrencilere izletilir.

<https://youtu.be/F1p2jPsrOA0?si=dxq3BqWA2jhTw5pm>

https://youtu.be/sL7pZ4LFVCg?si=_ErcG093yEuElvRw

Reklam filmleri izlenirken sınıfta sessizlik sağlanır, çocuklar dikkatlerini vererek izlemeleri konusunda uyarılır. Öğrenciler filmi izlerken tepkileri izlenir.

İkinci aşama: Reklamlar izlendikten sonra öğrencilerin yanlarındaki arkadaşlarıyla içerikler hakkında bir iki dakika konuşmalarına izin verilir. Böylelikle ilk yorumlarını paylaşmış olmaları sağlanır. Daha sonra öğretmen içerikle ilgili çocuklara bazı sorular yöneltir:

-Bu reklam size hitap etti mi? Neden?

Bu aşamada öğrencilerin kendi görüşlerini ifade etmeleri ve bunu yaparken de verdikleri cevabı bir gerekçeye bağlamaları istenir. Çünkü kazandırılmak istenen becerilerin başında gelen eleştirel düşünme, bu sorular ve öğrencilerin vereceği öznel cevaplar neticesinde şekillenecektir.

-Sizce hangi reklam daha ikna ediciydi?

Bu soru sayesinde çocukların medya içeriklerinin insanların üzerindeki etkisini fark etmeleri sağlanır.

-Reklamlarda kullanılan kelimeler, ses tonu ya da görüntüler sizin düşüncenizi etkiledi mi?

Dinlenen veya izlenen içeriklerin dinleyici/izleyici üzerindeki etkisi sorular yoluyla öğrencilere fark ettirilir. İkna, yönlendirme amaçlı sunulan içeriklere eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmak gerektiği izlenen reklamlarla pekiştirilir.

Öğrenciler cevap verdikçe kendi fikirlerini söylemeleri gerektiği, bir başkasının fikrine katılmak zorunda olmadıkları belirtilir.

Bu aşamada amaç, öğrencilerin reklam içeriğini yalnızca anlama düzeyinde değil; analiz, değerlendirme ve sorgulama düzeyinde ele almalarını sağlamak olmuştur.

Sınıf içerisindeki fikir paylaşımları tamamlanır. Öğretmen hepsine teşekkür eder.

Üçüncü aşama: Öğretmen öğrencilerle yapılan fikir paylaşımının ardından video içerikleriyle ilgili fikirlerini yazarak ifade edebilecekleri etkinlik kâğıtlarını öğrencilere dağıtır. Aynı zamanda akıllı tahtadan da etkinlik sayfaları açılarak eş zamanlı olarak öğrencilerle etkinlik cevaplandırılır.

Öğrencilerden izledikleri reklamlarla ilgili görüşlerini içeren sorulara cevap vermeleri istenir.

Etkinliklerde öğrencilerin izledikleri videoları eleştirel bir gözle değerlendirmelerini sağlamak amacıyla eleştirel düşünmelerini sağlayacak sorular yöneltilir. Üç aşamadan oluşan etkinlikler dinlediklerinden yola çıkarak çözümleme, karşılaştırma ve yorumlama becerisini geliştirmeye yöneliktir.

1. “İzlediğiniz reklamların konusunu ve ana fikrini yazınız.”

İlişkili Eleştirel Dinleme Boyutları:

- Metnin konusunu belirleme
- Metnin ana fikrini çıkarma
- Dinlenen mesajı yapılandırma

Bu soru, öğrencinin izlediği içeriği yüzeysel olarak değil, yapısal olarak kavramasını sağlar. Konu ve ana fikir arasındaki farkı anlamak, öğrencinin mesajı çözümlemesine katkı sağlar.

2. “Hangi reklam size daha etkili geldi? Neden?”

İlişkili Eleştirel Dinleme Boyutları:

- Görüş belirtme ve gerekçelendirme
- Özel-nesnel ayrımı yapma
- İçeriğin etkisini değerlendirme

Burada öğrencinin kendi düşüncesini gerekçelendirmesi isteniyor. Bu, özel düşüncelerin nasıl oluştuğunu fark etmesini ve ikna edici mesajların üzerindeki etkisini analiz etmesini sağlar.

3. “İnsanları ikna etmek için bu tür reklamlar etkili midir? Neden?”

İlişkili Eleştirel Dinleme Boyutları:

- Propaganda içeren ifadeleri fark etme
- İçeriğin taraflı ya da yönlendirici olup olmadığını belirleme
- Değerlendirme ve sonuç çıkarma

Bu soru, öğrencinin izlenen içerikleri bireysel olarak değil, daha geniş ölçekte (toplum, hedef kitle, kitle iletişimi) değerlendirmesini teşvik eder. Ayrıca, mesajların **yönlendirici gücünü** analiz etmeyi sağlar.

4. “Videolarda sizi ikna eden ifadeler nelerdi?”

İlişkili Eleştirel Dinleme Boyutları:

- Kanıt içeren ifadeleri belirleme
- İkna unsurlarını analiz etme
- Söylemleri çözümleme

Bu soru, öğrencinin içerikteki belirli dil kullanımı, görseller ya da ses tonları gibi **ikna edici unsurları** fark etmesini sağlar. Bu da onun **mesaj analiz becerisini** geliştirir.

Dördüncü aşama: Öğretmen öğrencilerden etkinlikteki bölümlere yazdıkları cevapları sınıf arkadaşlarıyla paylaşmalarını ister. İstekli öğrencilerden alınan cevaplar öğretmen tarafından yorumlanır. Daha sonra öğretmen etkinlik kâğıtlarını toplar.

Değerlendirme ve Yansıtıcı Sorgulama

Ders sonunda öğretmen tarafından aşağıdaki sorularla sınıf genel değerlendirmesi yapılmıştır:

- Reklamları artık sadece izlemekle kalmayıp sorgulamak gerektiğini düşünüyor musun?
- Bu dersten sonra bir reklama farklı bir gözle bakabilir misin?
- Seni etkileyen ve düşündüğünde fikir değişikliğine uğratan bir içerik oldu mu?

Öğretmen ayrıca, öğrenci tepkileri ve sınıf dinamikleriyle ilgili gözlemlerini araştırmacı günlüğüne kaydetmiştir.

EK 14-Etkinlik 3

ETKİNLİK 3

İZLEDİĞİMİ/DİNLEDİĞİMİ ÇÖZÜMLERİM- KARŞILAŞTIRIRIM- YORUMLARIM

1. REKLAM	2. REKLAM
KONU:	KONU:
ANA FİKİR:	ANA FİKİR:
1. İzlediğiniz videoları ikna edici buldunuz mu? Sizce hangisi ikna etme açısından daha etkidiydi? 2. İnsanları bir konuda ikna etmek için bu tür reklam videoları etkili midir? Neden? 3. İzlediğiniz videolardaki sizi ikna olmaya iten ifade nedir?	

EK 15-Etkinlik 3 Öğrenci Kağıdı Örneği

ETKİNLİK 3

İZLEDİĞİMİ/DİNLEDİĞİMİ ÇÖZÜMLERİM- KARŞILAŞTIRIRIM- YORUMLARIM

1. REKLAM	2. REKLAM
KONU: Asının covid 19 üstündeki önemi	KONU: Sigaranın hayatımız üzerindeki etkisi
ANA FİKİR: Covid 19'dan etkilenmemek için aşı olmalıyız.	ANA FİKİR: Sigarayı zamanında bırakmalıyız.
1. İzlediğiniz videoları ikna edici buldunuz mu? Sizce hangisi ikna etme açısından daha etkidiydi? 2. Kamu spotunu daha etkili buldum çünkü insanların yorumları vardır. 2. İnsanları bir konuda ikna etmek için bu tür reklam videoları etkili midir? Neden? Bence etkilidir. Çünkü okula geliyorlar. 3. İzlediğiniz videolardaki sizi ikna olmaya iten ifade nedir? 1- İnsanların yorumları 2- Sağlığımızın önemli olduğunu vurgulaması	

EK 16-Ders Planı 4

DERS PLANI 4

Okulun adı	:	
Dersin adı	:	Türkçe
Sınıf	:	Ortaokul 6. Sınıf
Süre	:	2 ders saati
Öğretmenin adı ve soyadı	:	Eda ÇİLİNGİR
Yöntem ve teknikler	:	Eleştirel dinleme, tartışma, soru cevap, anlatım, beyin fırtınası.
Araç ve gereçler	:	Akıllı tahta, ders içerik videoları, eleştirel dinleme etkinlikleri, kalem.

ELEŞTİREL GÖZLE İZLİYORUM

Ders kazanımları

T.6.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.6.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.

T.6.1.5. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.

T.6.1.6. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.

T.6.1.9. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.

T.6.1.10. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.

a) Öğrencilere reklam filmleri dinletilerek/izletilerek bunlardaki mesajların ve örtülü anlamların tespit edilmesine yönelik çalışmalar yaptırılır.

b) Öğrencilerin içeriklerdeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır.

Süre: 2 ders saati

Hazırlık Aşaması

Öğretmen öğrencilerin dikkatini çekmek için bazı sorular sorar.

- İzlediğiniz her bilginin doğru olduğunu düşünür müsünüz?
- Bir kişinin söylediklerine neden inanırsınız? Neye göre güvenirsiniz?
- Bir bilginin tutarlı olduğunu nasıl anlıyorsunuz?
- Size göre “kanıt” ne demektir?

Bu sorularla birlikte öğrencilerin zihinlerinde **bilgi güvenilirliği, tutarlılık ve kaynak sorgulama** kavramları üzerine düşünceleri sağlanmıştır.

İşleniş

Birinci aşama: Öğretmen, öğrencilere “Bugünkü derste sizlerle iki reklam filmi izleyeceğiz.” der. Akıllı tahtadan kamu spotu reklamları sırayla izletilir.

1. **“Asılsız Bilgilere İnanmayın” – T.C. Sağlık Bakanlığı Kamu Spotu**
– Video, tutarsız bilgi paylaşımı ve bilgi çarpıtma konusuna odaklanmakta, tutarlılık boyutunu değerlendirme açısından seçilmiştir.
2. **“Yerli Aşımız TURKOVAC” – Kamu Spotu**
– Bu kamu spotu, bir uzmanın anlatımıyla desteklenen, **kanıta dayalı söylem ve konuşmacı değerlendirme** becerileri için seçilmiştir.

Reklamlar izlenmeden önce öğrencilere içerik hakkında bilgi verilmemiştir. Videoların ardından kısa bir fikir paylaşımı süreci uygulanmıştır. Öğrenciler videoların dikkatlerini çeken yönlerini arkadaşlarıyla paylaşmıştır.

İkinci aşama: Film izlendikten sonra öğrencilerin yanlarındaki arkadaşlarıyla film hakkında bir iki dakika konuşmalarına izin verilir. Böylelikle ilk yorumlarını paylaşmış olmaları sağlanır. Daha sonra öğretmen içerikle ilgili çocuklara bazı sorular yöneltir:

İzleme süreci tamamlandıktan sonra öğretmen sınıfa şu soruları yöneltmiştir:

İlk video sonrası:

- Bu videodaki bilgilere ne kadar güvenerdiniz?

Bu soruyu sorulmasındaki amaç; bilgiye yönelik bireysel güven düzeyini ölçmek, öğrencinin sezgisel tepkisini, sorgulayıcı bakışa dönüştürmek ve içeriğin güvenilirliğini sorgulama becerisi kazandırmaktır.

- Size göre konuşan kişilerin söyledikleri birbiriyle çelişiyor muydu? Hangi ifadeler tutarsızdı?

Bu soruyla tutarlılık kavramının kavratılması, dinleme sırasında farklı kaynaklardan gelen bilgi akışının analiz edilmesi, öğrencilerin çelişkili mesajları fark etme ve gerekçelendirme becerisini geliştirmek amaçlanmıştır.

- İzleyiciye net bir mesaj verildi mi?

Sorusuyla ise öğrencinin ana mesajı çıkarma ve mesajın netliğini değerlendirme becerisini kullanması, karmaşık içeriklerde yönlendirici ya da belirsiz söylemleri ayırt etme yetisi kazandırmak amaçlanmıştır.

İkinci video sonrası:

- Bu reklamın dili sizce güven veriyor muydu?

Sorusuyla öğretmen reklam içeriğindeki söylemlerin etkisini analiz eder.

- Konuşmacının söyledikleri kanıta dayanıyor mu? Size inandırıcı geldi mi? Neden?

Sorularını yönelterek öğretmen, bilimsel içerik ile kişisel yorumun farkını ayırt etme, öğrencinin kanıta dayalı söylem algısı geliştirmesini sağlama, gerekçelendirme ve analiz becerilerini harekete geçirmeyi hedefler.

- Bilimsel ifadeler kullanılması görüşünüzü etkiledi mi?

Yöneltilen bu son soruyla; bilimsel dilin ikna gücü üzerine farkındalık oluşturmak, içeriğin sunum biçimi ile etkisi arasındaki ilişkiyi kavratmak amaçlanmıştır.

Tartışma sürecinde, öğrencilerin **konusmacının inandırıcılığı, söylemdeki kanıt gücü ve mesajın tutarlılığına** odaklanmaları teşvik edilmiştir.

Sınıf içerisindeki fikir paylaşımları tamamlanır. Öğretmen hepsine teşekkür eder.

Üçüncü aşama: Öğretmen öğrencilerle yapılan fikir paylaşımının ardından video içerikleriyle ilgili fikirlerini yazarak ifade edebilecekleri etkinlik kağıtlarını öğrencilere dağıtır. Aynı zamanda akıllı tahtadan da etkinlik sayfaları açılarak eş zamanlı olarak öğrencilerle etkinlik cevaplandırılır.

Öğrencilerden izledikleri videoların konusuyla ilgili görüşlerini içeren sorulara cevap vermeleri istenir.

Etkinliklerde öğrencilerin izledikleri videoları eleştirel bir gözle değerlendirmelerini sağlamak amacıyla eleştirel düşünmelerini sağlayacak sorular yöneltilir.

Dördüncü aşama: Öğretmen öğrencilerden etkinlikteki bölümlere yazdıkları cevapları sınıf arkadaşlarıyla paylaşmalarını ister. İstekli öğrencilerden alınan cevaplar öğretmen tarafından yorumlanır. Daha sonra öğretmen etkinlik kağıtlarını toplar.

Değerlendirme

- a) Dinledikleriniz veya izlediklerinize eleştirel bir gözle bakmak hakkında ne düşünüyorsunuz?
- b) Daha önce dinlediğiniz veya izlediğiniz kaynakları doğruluk, tarafsızlık gibi yönlerden değerlendirmiş miydiniz?
- c) Yaptığınız eleştirel dinleme çalışmasının daha önce yaptığınız dinleme çalışmalarından ne gibi farkları var?

Soruları öğrencilere yöneltilir. Araştırmacı günlüğüne yapılan çalışmaların detayı yazılır.

EK 17-Etkinlik 4

ETKİNLİK 4

İZLEDİĞİMİ/DİNLEDİĞİMİ ÇÖZÜMLERİM- KARŞILAŞTIRIRIM- YORUMLARIM

1. Video: "Asılsız Bilgilere İnanmayın"
1.1. Videonun konusu:
1.2. Ana fikir nedir?
1.3. Videoda size çelişkili gelen bir ifade ya da sahne oldu mu? Yazınız.
1.4. Bu videonun izleyiciye verdiği mesaj sizce açık ve net miydi? Neden?
1.5. Bu videoya ne kadar güvendiniz? (1-5 arası puanla) → ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 Açıklama:

2. Video: "Yerli Aşımız TURKOVAC" Kamu Spotu

2.1. Videonun konusu:

2.2. Bu videoda yer alan konuşmacı size güven verdi mi? Neden?

2.3. Konuşmacının söyledikleri sizce kanıta dayanıyor muydu? Açıklayınız.

2.4. Videoda kullanılan bilimsel ifadeler görüşünüzü nasıl etkiledi?

3. Karşılaştırma ve Yorumlama

3.1. Sizce hangi video daha ikna edici bir dil kullandı? Neden?

3.2. Her iki videodan sonra şunu fark ettim:

3.3. Bilgiye güvenmeden önce nelere dikkat etmem gerektiğini artık şöyle anlıyorum:

Not:

Cevaplarını kendi fikirlerine göre yazman bekleniyor. Başkasının düşüncesine benzemek zorunda değilsin. Eleştirmen, sorgulaman, yorumlaman bu etkinlikte değerlidir.

EK 18-Etkinlik 4 Öğrenci Kağıdı Örneği

ETKİNLİK 4

İZLEDİĞİMİ/DİNLEDİĞİMİ ÇÖZÜMLERİM- KARŞILAŞTIRIRIM- YORUMLARIM

1. Video: "Asılsız Bilgilere İnanmayın"

1.1. Videonun konusu:

Sahte ürünler satan kişinin kendini haklı gösterme çabası

1.2. Ana fikir nedir?

Söylenenlere hemen inanmamalı, araştırmalıyız.

1.3. Videoda size çelişkili gelen bir ifade ya da sahne oldu mu? Yazınız.

Sahte oyuncaklara başta kaliteli dedi. Sonra el sürmeden oynayın dedi. Hem zararlı değil diyor hem de verdiği zararları sayıyor.

1.4. Bu videonun izleyiciye verdiği mesaj sizce açık ve net miydi? Neden?

Evet, sahte ürünlerin zararını iyi bir şekilde anlatıyor.

1.5. Bu videoya ne kadar güvendiniz? (1-5 arası puanla) → [] 1 [] 2 [] 3 [] 4 [] 5

Açıklama:

Konuşan kişinin söylediklerine güvenmedim.

2. Video: "Yerli Aşımız TURKOVAC" Kamu Spotu

2.1. Videonun konusu: Aşının önemi

2.2. Bu videoda yer alan konuşmacı size güven verdi mi? Neden?

Evet verdi çünkü nesnel bilgiler verdi.

2.3. Konuşmacının söyledikleri sizce kanıta dayanıyor muydu? Açıklayınız.

Evet dayanıyordu, açıkladı söylediklerini.

2.4. Videoda kullanılan bilimsel ifadeler görüşünüzü nasıl etkiledi?

İnandırıcıydı.

3. Karşılaştırma ve Yorumlama

3.1. Sizce hangi video daha ikna edici bir dil kullandı? Neden?

İkinci video çünkü katıtların bilgiler var.

3.2. Her iki videodan sonra şunu fark ettim:

Bilgilerin doğruluğunu düşünmeliyim.

3.3. Bilgiye güvenmeden önce nelere dikkat etmem gerektiğini artık şöyle anlıyorum:

Bir kanıt sunup sunmadığına dikkat etmeliyim.

Not:

Cevaplarını kendi fikirlerine göre yazman bekleniyor. Başkasının düşüncesine benzemek zorunda değilsin. Eleştirmen, sorgulaman, yorumlaman bu etkinlikte değerlidir.